

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE’NİN TURİZM POLİTİKALARININ
BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARI VE TÜRKİYE
TURİZM STRATEJİSİ 2023 KAPSAMINDA
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan POLAT

**Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Enstitü Bilim Dalı : Kamu Yönetimi**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Halil İbrahim AYDINLI

HAZİRAN – 2016

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

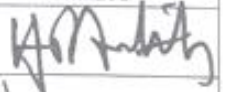
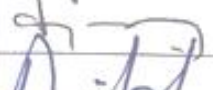
**TÜRKİYE’NİN TURİZM POLİTİKALARININ
BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARI VE TÜRKİYE
TURİZM STRATEJİSİ 2023 KAPSAMINDA
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan POLAT

Enstitü Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Enstitü Bilim Dalı : Kamu Yönetimi

“Bu tez 24/06/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Halil İbrahim AYDINLI	BASARILI	
Doç. Dr. Aziz TUNCER	BASARILI	
Yrd. Doç. Dr. Şehnaz DEMİRKOL	Basarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Serkan POLAT

24.06.2016

ÖN SÖZ

Birçok ülkenin turizme başta ekonomik nedenler olmak üzere ilgi duyması, Türkiye'yi de turizm konusunda harekete geçirmeye yöneltmiştir. Her ne kadar plansız dönem olarak kabul edilen 1963 öncesi dönemde, turizmin gelişimine yönelik yasal ve örgütlenme bağlamında bazı girişimlerde bulunulsa da istenilen düzeyde bir gelişim elde edilememiştir. Diğer taraftan, planlı kalkınma dönemi ile birlikte her alanda olduğu gibi turizm alanında da bazı politikalar belirlenmiş ve bu politikalar doğrultusunda planlar hazırlanmıştır. Böylece, konulan hedeflerin gerçekleşme düzeyinin de denetim ve kontrolü sağlanarak, yaşanan aksaklıkların tespiti ve bu aksaklıkları ortadan kaldıracak tedbirlerin alınabilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı amacıyla hazırlanan kalkınma planlarında yer alan turizm politikaları incelenmektedir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın başlangıcı olan 1963'ten günümüze, Türkiye'nin turizm politikalarında yaşanan gelişim ve değişim süreci, kalkınma planları bağlamında bütüncül olarak irdelenmektedir.

Bu tezin yazılması sürecinde vermiş olduğu akademik destek ve yapmış olduğu katkılarından dolayı başta danışman hocam Prof. Dr. Halil İbrahim AYDINLI olmak üzere Doç. Dr. Aziz TUNCER ve Yrd. Doç. Dr. Şehnaz DEMİRKOL'a en içten duygularıyla şükranlarımı sunarım.

Akademik desteğinin yanı sıra manevi desteğini esirgemeyen sevgili eşim Dr. Semra AKTAŞ POLAT'a en kalbi duygularıyla teşekkür ederim.

Serkan POLAT

24.06.2016

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii

GİRİŞ	1
-------------	---

BÖLÜM 1: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE TURİZMİN MEVCUT DURUMU .	5
--	----------

1.1. Turizm.....	5
1.2. Turizmin Önemi	6
1.3. Dünyada Turizmin Mevcut Durumu	10
1.4. Türkiye’de Turizmin Gelişim Süreci.....	13
1.4.1. Plansız Dönem.....	14
1.4.2. Planlı Dönem	16
1.5. Türkiye’de Turizmin Mevcut Durumu	21

BÖLÜM 2: TURİZMDE POLİTİKA VE PLANLAMA	25
---	-----------

2.1. Politika	26
2.2. Turizm Politikası	27
2.3. Planlama.....	32
2.4. Plan ve Plan Türleri	36
2.4.1. Kalkınma Planı.....	39
2.4.2. Fiziksel Plan.....	41
2.4.3. Stratejik Plan.....	43
2.5. Turizm Planlaması.....	47
2.6. Literatür Taraması	57

BÖLÜM 3: BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARI VE TÜRKİYE TURİZM STRATEJİSİ 2023’TE TURİZM POLİTİKALARI	67
---	-----------

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	67
3.2. Araştırmanın Kapsamı	67
3.3. Araştırmanın Yöntemi	69
3.4. Araştırma Sorusu	69

3.5. Araştırma Verilerinin Analizi ve Yorumlanması	69
3.5.1. Birinci BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları	73
3.5.2. İkinci BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları	75
3.5.3. Üçüncü BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları	78
3.5.4. Dördüncü BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları.....	80
3.5.5. Beşinci BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları	82
3.5.6. Altıncı BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları	84
3.5.7. Yedinci BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları.....	86
3.5.8. Sekizinci BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları.....	89
3.5.9. Dokuzuncu KP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları.....	91
3.5.10. Onuncu KP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları	94
3.5.11. Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te Türkiye'nin Turizm Politikaları.....	97
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	103
KAYNAKÇA	108
ÖZGEÇMİŞ.....	119

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GZFT	: Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler
KB	: Kalkınma Bakanlığı
KP	: Kalkınma Planı
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TS 2023	: Türkiye Turizm Stratejisi 2023
TUGEV	: Turizmi Geliştirme ve Eğitim Vakfı
TUREB	: Turist Rehberleri Birliği
TÜROFED	: Türkiye Otelciler Federasyonu
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
TÜROB	: Türkiye Otelciler Birliği
TYD	: Turizm Yatırımcıları Derneği
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	: Uluslararası Turist Sayısı ve Turizm Geliri Bakımından İlk 10 Ülke	12
Tablo 2	: Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesisleri	23
Tablo 3	: Çeşitli Ülkelerin Turizm Politikaları.....	30
Tablo 4	: Plan Türleri	37
Tablo 5	: Örgütsel Kademelere Göre Planlama Faaliyetleri	39
Tablo 6	: Plan Türleri ile Planları Yapma ve Onama Yetkisi.....	42
Tablo 7	: Stratejik Yönetim Süreci	46
Tablo 8	: Turizm Planlaması Yaklaşımlarının İki Kutuplu Görünümü	51
Tablo 9	: Kalkınma Planlarına İlişkin Genel Bilgiler	68
Tablo 10	: Kalkınma Planlarında Turizme Ayrılan Alanın Frekans Dağılımı	71
Tablo 11	: Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporları.....	72
Tablo 12	: Birinci BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri	74
Tablo 13	: İkinci BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri	76
Tablo 14	: Üçüncü BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri	79
Tablo 15	: Dördüncü BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri.....	81
Tablo 16	: Beşinci BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri.....	82
Tablo 17	: Altıncı BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri	84
Tablo 18	: Yedinci BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri.....	87
Tablo 19	: Sekizinci BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri.....	90
Tablo 20	: Dokuzuncu KP Döneminde Türkiye Turizm Verileri.....	93
Tablo 21	: Onuncu KP Döneminde Türkiye Turizm Verileri	95
Tablo 22	: Türkiye'nin Turizm Sektörünün Güçlendirilmesine Yönelik Stratejiler	99
Tablo 23	: Planlı Kalkınma Dönemi Hükümetleri.....	101

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	: Turizm Endüstrisi.....	9
Şekil 2	: Uluslararası Turist Sayısı 1995-2015	10
Şekil 3	: Uluslararası Turist Sayısının Bölgelere Göre Dağılımı (2014)	11
Şekil 4	: Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayısı 1988-2015.....	21
Şekil 5	: Yıllara Göre Turizm Belgeli Konaklama Tesisleri (1993-2014)	22
Şekil 6	: Yıllara Göre Turizm Belgeli Yatak Sayıları (1993-2014).....	23
Şekil 7	: Türkiye'de Seyahat Acentalarının Türlerine Göre Dağılımı.....	24
Şekil 8	: Turizm Politikası Formülasyon Süreci	28
Şekil 9	: Planlama Süreci.....	34
Şekil 10	: Plan Hiyerarşisi	38
Şekil 11	: Turizm Planının Bileşenleri	49
Şekil 12	: Entegre Planlama Süreci.....	52
Şekil 13	: Turizm Gelişimi - Kartopu Görüşü	56
Şekil 14	: Turizm Stratejisi 2023 Örgütlenme Şeması.....	100
Şekil 15	: Türkiye Turizm Stratejisinin Uygulama Süreci	100

Tezin Başlığı: Türkiye'nin Turizm Politikalarının Beş Yıllık Kalkınma Planları ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Kapsamında İncelenmesi

Tezin Yazarı: Serkan POLAT **Danışman:** Prof. Dr. Halil İbrahim AYDINLI

Kabul Tarihi: 24 Haziran 2016 **Sayfa Sayısı:** X (ön kısım) + 119 (tez)

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi **Bilim Dalı:** Kamu Yönetimi

Turizm ana teması etrafında turizm planlaması ve turizm politikası çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin turizm politikalarının incelenmesi çalışmanın alt konusunu oluşturmaktadır. 1963 yılında başlayan ve günümüzde de sürdürülen planlı kalkınma döneminde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin turizm politikalarını tespit etmek, bu çalışmanın başlıca amacını oluşturmaktadır. Bu tez çalışması, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin turizm politikalarını, kalkınma planları bağlamında bütüncül olarak değerlendirmesi bakımından önemlidir. Böylece, 1963 yılında başlayan ve günümüzde de sürdürülen planlı kalkınma döneminde, turizm politikalarında yaşanan gelişim ve değişimi görme olanağı sağlanmaktadır.

Amacı bakımından tanımlayıcı olan çalışma, konu bakımından turizm politikası ve turizm planlamasını; veri bakımından birincisi 1963-1967 ve sonuncusu 2014-2018 yıllarını kapsayan on adet kalkınma planı ile Türkiye Turizm Stratejisi 2023'ü kapsamaktadır. Veri bakımından nitel yaklaşımı benimseyen bu araştırmada ikincil kaynak olarak Kalkınma Bakanlığı'nın resmi internet sitesinden elde edilen veriler, betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir.

Elde edilen verilerin analiz sonuçlarına göre, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin turizmden beklentisinin yabancı döviz geliri, istihdam ve ödemeler dengesi gibi ekonomik faydaya yönelik olduğu tespit edilmiştir. Her ne kadar Beşinci BYKP ile birlikte nitel değerlere vurgu yapılmaya başlansa da turizmi çeşitlendirme, mevsimsellik, turizm eğitimi, teşkilatlanma, mevzuat, markalaşma, kalifiye personel, ulusal tur operatörlüğü, pazarlama ve kriz yönetimi konularında istenilen ve beklenen düzeye henüz ulaşamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm Planlaması, Turizm Politikası, Kalkınma Planı, Turizm Stratejisi, Kamu Yönetimi

Title of the Thesis: Investigation of Tourism Policies of Turkey in the Context of Five-Year Development Plans and Tourism Strategy of Turkey-2023

Author: Serkan POLAT

Supervisor: Prof.Dr. Halil İbrahim AYDINLI

Date : 24 June 2016

Nu. of pages: X (pre text) + 119 (main body)

Department: Political Science and
Public Administration

Subfield: Public Administration

The subject of the study is tourism planning and tourism policy. In this context, the examination of Turkey's tourism policy is the sub-topic of the study. The main purpose of this study is to determine the official tourism policy of the Republic of Turkey during the planned development period started in 1963. This thesis is important because of holistic assessment of the Republic of Turkey's tourism policy in the context of development plans. Thus, it presents an opportunity to see the developments and changes in tourism policy during the planned development period of Turkey.

The study which is a descriptive research covers tourism policy and planning issues in addition to the data which are the development plans covering the years 1963-2018 and the Tourism Strategy of Turkey-2023. The data obtained from the official website of the Ministry of Development as secondary sources in this research adopting a qualitative approach were analyzed using descriptive analysis technique.

According to the results, it is determined that the Republic of Turkey's expectation from the tourism is economic benefits such as foreign exchange income, employment and balance of payments. Although it has started to emphasize on qualitative values with the fifth FYDP, the expectations on diversification in tourism, seasonality, tourism training, organization, legislation, branding, qualified staff, national tour operators, marketing and crisis management issues have not been met yet.

Keywords: Tourism Planning, Tourism Policy, Development Plan, Tourism Strategy, Public Administration

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde başlayan ve günümüzde de devam eden hızlı ve çok boyutlu değişim sürecinden kamu yönetimi de yoğun bir şekilde etkilenecek reform çalışmaları yürütülmüştür. Gerek muhafazakar gerekse sosyal demokrat hükümetler tarafından yürütülen kamu yönetimi reformları incelendiğinde; verimlilik, etkililik, kalite, sonuç odaklılık, vatandaş odaklılık, sürekli iyileştirme, performans değerlendirme, liderlik, insan kaynakları yönetimi, stratejik yönetim, stratejik planlama, özelleştirme, sözleşme üzerinden hizmetlerin özel sektöre yaptırılması, şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcılık gibi kavram, yöntem ve unsurlara yer verildiği görülmektedir (Songür, 2011: 1).

Toplumsal sorumlulukları yerine getirmek için geleceği gören bir yönetim anlayışıyla hareket etmesi gereken kamu yönetimi, bilgi çağı ile birlikte, uzun süredir benimsediği Weberyen bürokrasi anlayışı yerine, işlevsel yönetimi sağlayabilmek ve rekabet edebilir bir yapıya sahip olabilmek amacıyla çaba sarf etmektedir (Güven, 2014: 64). Ağır rekabet koşulları, yapısal dönüşümler ve küreselleşmenin bir sonucu olan uluslararası bağımlılık gibi faktörler nedeniyle, Türkiye'nin köklü yapısal ve toplumsal dönüşümleri gerçekleştirmesi gerekmektedir (Bircan, 2002: 13).

Kamu kesiminin mali ve idari sorunları dikkate alındığında kamu idarelerinin, faaliyetlerini planlı bir şekilde yerine getirmeleri giderek önem kazanmaktadır. Kamu yönetimi ve kamu mali yönetimi reformları çerçevesinde, makro düzeyde bütçe hazırlama ve uygulama sürecinde mali disiplini sağlamak, kaynakları stratejik önceliklere göre dağıtmak, bu kaynakların etkin kullanılıp kullanılmadığını izlemek ve bunun üzerine kurulu bir hesap verme sorumluluğu geliştirmek temel başlıklar olarak ortaya çıkmıştır (DPT, 2006a: 1).

Türkiye'de 1933-1938 dönemini kapsayan Birinci Sanayi Planı, ilk plancılık çabası olarak kabul edilebilir. Bu plan, sadece devlet işletmeleri ile sınırlı ve Türkiye'nin sanayileşmesi amacı doğrultusunda hazırlanmıştır. Maden işletmeciliğine odaklanan İkinci Sanayi Planı'nda ise madencilik bölgeleri bağlamında yapılacak işler sıralanmaktadır (Tortop vd., 1993: 60).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO, 2016: 1) verilerine göre, 2015 yılında, bir önceki yıla oranla %4,4 artışla, 1 milyar 184 milyon kişi uluslararası turizm hareketliliğine katılmış ve bu hareketlilik aracılığıyla uluslararası turizm gelirleri %3,6 oranında bir artış ile 1 trilyon 232 milyar dolara (\$) ulaşmıştır. Ayrıca turizm ihracatı 1,4 trilyon dolar değeriyle de dünyadaki toplam ihracatın %7'sini oluşturmaktadır.

Ekonomik fayda ve kalkınmaya olan potansiyel katkısından dolayı tüm ülkeler olmasa da 20. yüzyılın sonuna doğru birçok ülke kendisini turizm destinasyonu olarak öne çıkarmıştır. Bu nedenle turizm, kalkınma politikalarında yer almasının yanı sıra önemli bir ekonomik sektör olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte, kalkınmanın önemli araçlarından birisi olarak geniş bir kabul gören turizmin özüne, süreçlerine, etkilerine, amaçlarına ve sonuçlarına ise oldukça düşük düzeyde ilgi gösterilmiştir (Sharpley ve Telfer, 2014: xi).

Burkart ve Medlik (1988: 201) göçün kontrolü, ödemeler dengesi, fiziksel planlama ve bölgesel planlama, hijyen ve kamu güvenliği gibi kamusal hususlar nedeniyle resmi turizm örgütlerinin, turizmin gelişmesi için stratejiler hazırladığını belirtmektedir.

Birçok ülkenin turizme ilgi duyması ve bu doğrultuda planlar hazırlaması, Türkiye'yi de turizm konusunda harekete geçirmeye yöneltmiştir. Her ne kadar plansız dönem olarak kabul edilen 1963 öncesi dönemde turizmin gelişimine yönelik yasal ve örgütlenme bağlamında bazı girişimlerde bulunulsa da istenilen düzeyde bir gelişim elde edilememiştir. Diğer taraftan, planlı kalkınma dönemi ile birlikte her alanda olduğu gibi turizm alanında da bazı politikalar belirlenmiş ve bu politikalar doğrultusunda planlar hazırlanmıştır. Böylece, konulan hedeflerin gerçekleşme düzeyinin de denetim ve kontrolü sağlanarak, yaşanan aksaklıkların tespiti ve bu aksaklıkları ortadan kaldıracak tedbirlerin alınması hedeflenmiştir.

Bu tez çalışması, 1963 yılında başlayan ve günümüzde de sürdürülen planlı kalkınma döneminde, Türkiye'nin turizm politikalarını incelemektedir. 1963-1967 yıllarını kapsayan I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) ve 2014-2018 yıllarını kapsayan X. Kalkınma Planı (KP) ile Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. kuruluş yılına yönelik hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 (TS 2023) bağlamında, Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet olarak turizm politikaları ele alınmaktadır.

Çalışmanın Konusu

Turizm ana teması etrafında turizm planlaması ve turizm politikası çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin turizm politikalarının incelenmesi çalışmanın alt konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı

1963 yılında başlayan ve günümüzde de sürdürülen planlı kalkınma döneminde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin turizm politikalarını tespit etmek, bu çalışmanın başlıca amacını oluşturmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Bu tez çalışması, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin turizm politikalarını, kalkınma planları bağlamında bütüncül olarak değerlendirmesi bakımından önemlidir. Böylece, 1963 yılında başlayan ve günümüzde de sürdürülen planlı kalkınma döneminde, turizm politikalarında yaşanan gelişim ve değişimi görme olanağı sağlanmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, amacı bakımından tanımlayıcı, kullanılan veri bakımından ise nitel yaklaşımı benimseyen bir çalışmadır. Araştırma kapsamında kullanılan veriler, Kalkınma Bakanlığı'nın resmi internet sitesinden elde edilen ikincil kaynak verileridir. Elde edilen veriler, betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma, konu bakımından turizm politikası ve turizm planlamasını; veri bakımından birincisi 1963-1967 ve sonuncusu 2014-2018 yıllarını kapsayan on adet kalkınma planı ile Türkiye Turizm Stratejisi 2023'ü kapsamaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde; turizmin tanımı ve önemine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Genel değerlendirmeden sonra dünyada ve Türkiye'de turizmin mevcut durumuna ilişkin bilgiler verilmektedir. Bunun yanında, planlı ve plansız dönem olarak iki dönemde, Türkiye'de turizmin gelişim süreci de bu bölümde ele alınmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; çalışmada kullanılan politika, plan, planlama, turizm politikası ve turizm planlaması gibi temel kavramlara ilişkin kapsamlı bir açıklama yapılmaktadır. Turizm planlaması ve turizm politikasına ilişkin yazın taraması da bu bölümde yer almaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; araştırmanın yöntemine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu bağlamda; araştırmanın amacı ve önemi, araştırma soruları, araştırmanın kapsamı ve araştırmanın desenine ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Ayrıca verilerin analizi ve yorumlanması da bu bölümde yer almaktadır.

BÖLÜM 1: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE TURİZMİN MEVCUT DURUMU

Modern turizmin başlangıcı 19. yüzyılın ortasına dayanmakla birlikte sistematik olarak ölçümü 20. yüzyılda başlamıştır (Burkart ve Medlik, 1988: 73). Page ve Connell (2014: 1) küresel bir olgu olarak turizmin, özellikle dünyanın gelişmiş ülkeleri başta olmak üzere 1945 yılından sonra hızlı bir gelişim sergilediğini ifade etmektedirler. Peköz ve Yarcan (1998: 2) da antik çağlarda başlayan turizmin, endüstri devrimi sonrası önem kazandığını ve ulaşımda kazanılan etkinlik neticesinde turizm ve seyahat hizmetinin gelişme kaydettiğini belirtmektedirler.

1.1. Turizm

Goeldner ve Ritchie’ye (2009: 6) göre turizm; “Ziyaretçileri ağırlamaya ve çekmeye neden olan çevre, yerel topluluklar, yerel otoriteler, turizm arzında bulunanlar ile turistler arasındaki etkileşim ve ilişkiden dolayı ortaya çıkan çıktılar, eylemler ve süreçlerdir.”

Bir sektör olarak tanımı yapıldığında turizm sektörünü; “Turistlerin, ikamet ettikleri yerlerden ayrılarak tekrar aynı yere dönünceye kadar geçen süre içindeki seyahatleri sırasında gereksinme duydukları ulaştırma, konaklama, yeme-içme, eğlence ve diğer ihtiyaçlarını karşıladıkları faaliyet alanlarının tümüdür.” şeklinde tanımlayan Kozak vd. (2015: 66) turizm sektörünün temel özelliklerini ise şöyle sıralamaktadır:

- Yüksek yatırım gerektirir.
- Bütün faaliyet sunulur.
- Genellikle hizmet üretilir ve sunulur.
- Kalite kontrol sorunu görülür.
- Tüketici tercihleri sürekli değişim gösterir.
- Turizm ürünü heterojen özelliğe sahiptir.
- Turizm ürünü soyuttur.

- Eşzamanlı üretim ve tüketim mümkündür.
- Turizm arzı çok değişkenlik gösterir.
- Turizm arzı kısa dönemde arttırılamaz.
- Turizm ürününün pazarlanması fiziksel ürünlerden farklıdır.
- Emek yoğundur.
- Turizm talebi pek çok gelişmeden etkilenebilir.
- Dağıtım sistemi tersine işler.

Toskay'a (1978: 33) göre turizm: "İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkilerin bütünüdür."

1.2. Turizmin Önemi

Turizm, uzun bir süredir ekonomik bir faaliyet olarak ele alınarak, dünya ekonomisi ve ülke ekonomilerine yaptığı olumlu katkı nedeniyle öne çıkmaktadır (Toskay, 1978: 48). Archer vd. (2004: 98) turizm aracılığıyla bir ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel konularda olumlu sonuçlar elde edebileceğini ifade etmektedirler.

Olalı ve Korzay (1993: 5) koruyucu, uyarıcı ve sürükleyici bir endüstri olarak tanımladıkları turizmin önemini şöyle sıralamaktadırlar:

- ✓ Turizm endüstrisi, ekonominin tarım, sanayi gibi diğer endüstrilerden girdi alan ve bu sektörlere girdi veren bir endüstridir.
- ✓ Turizm endüstrisi, gelişmekte olan ülkeler için ödemeler dengesinin önemli döviz kaynaklarından birisi konumuna gelmektedir.
- ✓ Turizm endüstrisi, istihdam imkanları yeterli düzeyde gelişemeyen ülkeler için iş alanı sağlayan, böylece işsizliğin daha büyük boyutlara ulaşmasını frenleyen bir sektördür.

- ✓ Turizm endüstrisi, ülkeler ve bölgeler arası ekonomik ve kültürel mübadeleye aracılık yapan bir hizmet ve konukseverlik endüstrisidir.
- ✓ Nihayet turizm endüstrisi, kendi yatırımcı kaynaklarını koruyan, aynı zamanda bu kaynakları tahrip edebilecek bir endüstri karakteri taşımaktadır.

Goeldner ve Ritchie (2009: 31-33) turizmin yerel topluma, ekonomik ve ekonomik olmayan faydalarının yanı sıra bazı maliyetlerinin de olduğunu ifade ederek turizmin olumlu ve olumsuz yönlerini şöyle belirtmektedirler:

Olumlu:

- ✓ Emek yoğun bir endüstri olması nedeniyle, nitelikli ve niteliksiz istihdam olanakları sağlar.
- ✓ İhtiyaç duyulan yabancı döviz arzı sağlar.
- ✓ Gelirleri artırır.
- ✓ Milli geliri artırır.
- ✓ Mevcut altyapının üzerine kurulabilir.
- ✓ Yerel ticareti ve endüstriyi canlandıracak bir altyapı geliştirir.
- ✓ Yerel ürünler ve yerel kaynaklarla geliştirilebilir.
- ✓ Ekonomiyi çeşitlendirmeye yardımcı olur.
- ✓ Bir bölgedeki diğer ekonomik faaliyetleri tamamlayıcı, en uygun ekonomik faaliyetlerden birisi olabilir.
- ✓ Gelişimi yayar.
- ✓ Çarpan etkisi yüksektir.
- ✓ Hükümet gelirlerini artırır.
- ✓ Kişisel değere ilişkin düşünceler ile kültürel ve eğitim ufkunu geliştirir.
- ✓ Yüksek gelir ve gelişmiş yaşam standartlarına ilişkin yaşam kalitesini iyileştirir.
- ✓ Kültürel miras ve geleneğin korunmasını destekler.
- ✓ Çevresel iyileşme ve korumayı destekler.

- ✓ Ressamlar, müzisyenler ve diğer performans sanatçılarına istihdam sağlar.
- ✓ Yerel insanların, turistik tesisleri kullanmasını sağlar.
- ✓ Dil, sosyo-kültürel, sınıf, ırk, politik ve dini engelleri kaldırır.
- ✓ Bir destinasyon için küresel ölçekte olumlu imaj oluşturur.
- ✓ Küresel toplumu öne çıkarır.
- ✓ Uluslararası barışa katkıda bulunur.

Olumsuz:

- Kaynaklar için aşırı talebin oluşmasına neden olur.
- Mevsimsellik, sorunlara neden olur.
- Enflasyona neden olur.
- Dengesiz ekonomik gelişmeye neden olabilir.
- Sosyal problemlere neden olur.
- Doğal fiziksel çevreye zarar verir ve kirliliğe neden olur.
- Kültürel çevreye zarar verir.
- Suç, fuhuş ve kumar olaylarının artmasına neden olur.
- Ekonomik ve politik değişimlere karşı hassasiyeti artırır.
- Aile yapısını tehdit eder.
- Kültür, din ve sanatı metalaştırır.
- Yanlış anlaşılmalara neden olur.
- Ev sahibi toplumda çatışmalara neden olur.
- Hastalık, ekonomik dalgalanma ve ulaştırma problemlerine neden olur.

İş dışı zamanın artması, ücretli tatil hakkı, teknolojik gelişmeler, kentleşme, nüfus artışı ve insan ömrünün uzaması, sosyal güvenlik, seyahat özgürlüğü, turizm bilincinin oluşması, toplumsal hareketlilik, politik koşullar, aile yapısındaki değişim, kültür düzeyinin artması ve eğitim düzeyinin artması, turizmin gelişmesine etki eden unsurlar olarak sıralanabilir (Kozak vd., 2015: 57; Doğan, 2004: 31-42).

TURİZM ENDÜSTRİSİ

Kar Amacı Gütmeyen Organizasyonlar	Pazarlama Hizmetleri	Konaklama Faaliyetleri	Ulaştırma Hizmetleri	Yiyecek ve İçecek Faaliyetleri	Perakende Satış Mağazaları	Çeşitli Etkinlikler
Kamu turizm organizasyonu Turizmle ilgili organizasyonlar Turizmle ilgili vakıflar Kamu enformasyon büroları Kamu turistik finansman kuruluşları	Tur operatorleri Seyahat acentaları	Oteller Moteller Motor oteller Tatil köyleri Kamplar Pansiyonlar Hosteller Spor ve avcılık tesisleri Sağlık tesisleri	Demiryolu Denizyolu Havayolu Karayolu (otomobil) (otobüs) (motosiklet) (limozin)	Restoranlar Konaklama tesisi Yiyecek perakende satış mağazaları Otomatikler Snack barlar Gezi vapurları Barlar Tavernalar Kafeteryalar	Hediyelik eşya mağazaları Hatıra eşya mağazaları Alışveriş yerleri Sanat ve el işi eşyası satan mağazalar Marketler Değişik eşya satan mağazalar	Animasyon Rekreasyon Eğlence Toplantı Fuar ve Sergi İnceleme gezileri Spor karşılaşmaları Yöresel bayram Sanat Festivali Kültür şenlikleri Mevsimlik festivaller

Şekil 1. Turizm Endüstrisi

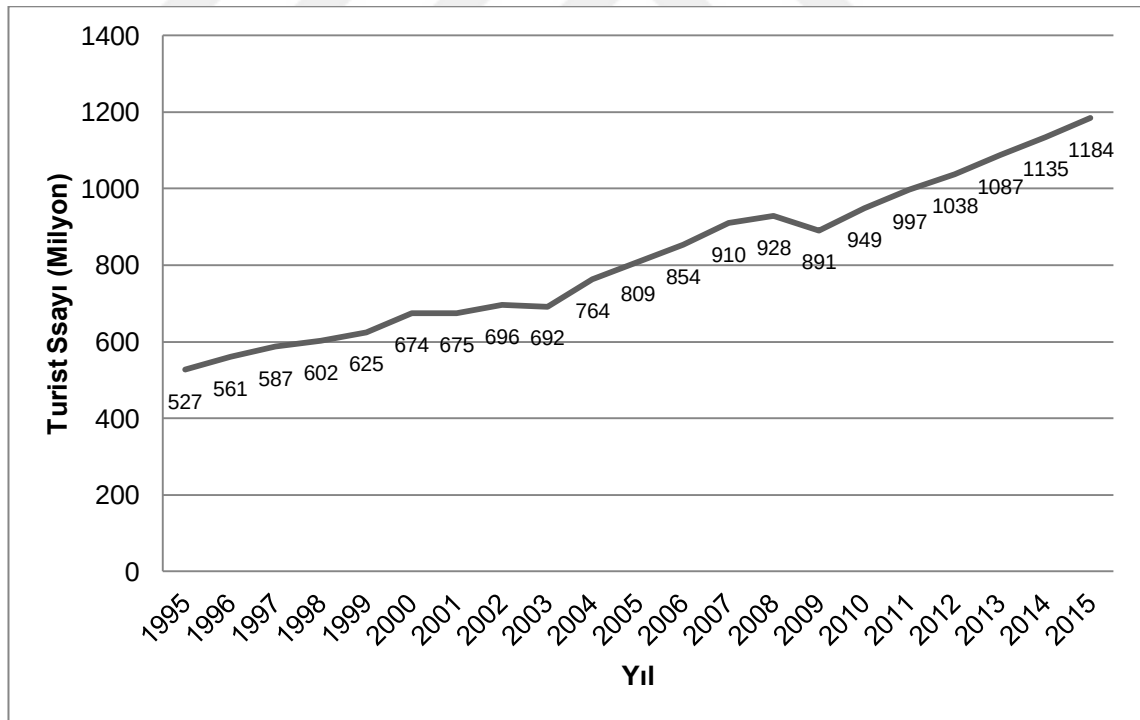
Kaynak: Olalı ve Korzay, 1993: 6.

Şekil 1’de turizm endüstrisini meydana getiren unsurlar gösterilmektedir. Turizm hareketliliğine katılan bireylerin, gerek bu hareketliliğe katılım öncesindeki gerekse katılım esnasında ve sonrasındaki ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamak amacıyla

turizm endüstrisi ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan hem turizm hareketliliğine katılan bireylerin çok farklı sosyal, ekonomik, kültürel ve politik çevreden olması hem de turizm endüstrisinin kompleks bir yapıya sahip olması, turizmin etkilediği ölçek bakımından önemini göstermektedir. Dolayısıyla, böyle büyük bir etki alanına sahip olan turizmin yönetimi, kendi haline bırakılamaz. Bahsedilen tüm unsurların ve faktörlerin dikkate alındığı planların hazırlanması ve uygulanması, bir tercih değil zorunluluktur.

1.3. Dünyada Turizmin Mevcut Durumu

Weaver ve Lawton (2010: 48) dünyada, turizmin gelişimini tarihsel olarak; M.Ö. 3000 ile M.S. 1500 tarihleri arasındaki zamanı kapsayan modern dönem öncesi turizm ve M.S. 1500 ile günümüz 21. yüzyıl arasını kapsayan modern dönem turizm şeklinde iki başlık altında topladıktan sonra modern dönem turizmi de M.S. 1500 ile M.S. 1950 arasını erken dönem modern turizm ve M.S. 1950'den günümüze kadarki zamanı çağdaş turizm olarak ikiye ayırmaktadır.

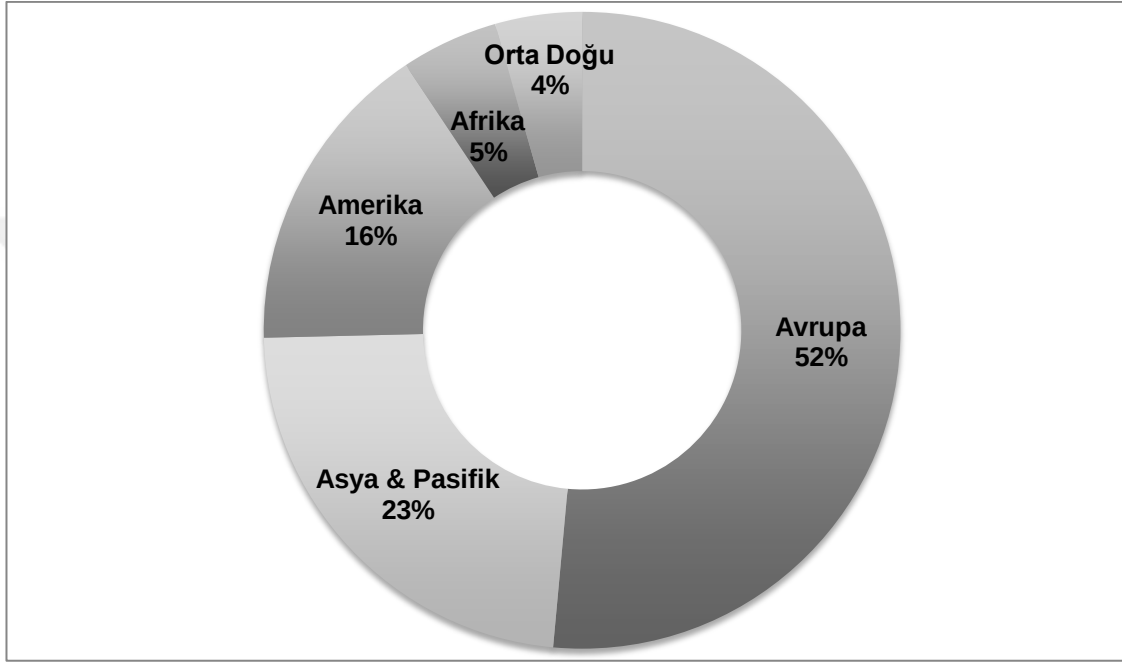

Şekil 2:

Uluslararası Turist Sayısı 1995-2015

Kaynak: UNWTO, 2015: 16; UNWTO, 2016: 1.

Şekil 2’de 1995 yılından 2014 yılının sonuna kadarki dönemde, uluslararası turizm hareketliliğine katılan turist sayıları gösterilmektedir. 1995 yılında 527 milyon insanın katıldığı uluslararası turizm hareketliliği 2015 yılında, 1 milyar 184 milyona ulaşarak 20 yıllık sürede %100’ü aşan bir artış kaydetmiştir. Yıllar itibariyle değerlendirildiğinde turist sayılarında, 2003 ve 2009 yıllarında bir önceki yıla göre yaşanan düşüşler dışında, genel olarak uluslararası turizm hareketliliğinin artış eğiliminde olduğu görülmektedir.

Şekil 3:

Uluslararası Turist Sayısının Bölgelere Göre Dağılımı (2014)

Kaynak: UNWTO; 2015: 16.

Şekil 3’te, 2014 yılında uluslararası turizm hareketliliğine katılan turist sayılarının bölgelere göre dağılımı gösterilmektedir. Buna göre, 2014 yılında uluslararası turizm hareketliliğine katılan 1 milyar 135 milyon insanın %52’si Avrupa’da bulunan bir ülkeyi turizm amacıyla ziyaret etmiştir. Orta Doğu ve Afrika bölgeleri ise uluslararası turist hareketliliğinde sırasıyla %4 ile %5’lik paylara sahiptir.

Dünyada, insanlığın ortaya çıktığı yer olarak kabul edilen ve sahip olduğu doğal ve kültürel zenginliğe rağmen, Afrika ve Orta Doğu bölgelerinin içerisinde bulunduğu çalkantılı ve istikrarsız durum nedeniyle turist sayısı bakımından hak ettiği yerde olmadığı düşünülmektedir.

Tablo 1'e bakıldığında, 2014 yılında, dünyada en fazla turist çeken ülkeler arasında Fransa ilk sırada, Meksika ise onuncu sırada yer almaktadır. Turizm gelirleri bakımından Amerika Birleşik Devletleri ilk sırada, Hong Kong ise onuncu sırada yer almaktadır. Hong Kong ve Makau Özel Bölgesi'nin resmi olarak Çin'e bağlı olduğu düşünüldüğünde, turizm gelirleri bakımından Çin'in geliri 146,1 milyar dolara ulaşmaktadır. Turizm harcaması bakımından 164,9 milyar dolar ile Türkiye'nin ihracatından daha fazla bir miktarı turizme harcayan Çin ilk sırada 25,6 milyar dolar ile de Brezilya son sırada bulunmaktadır.

Tablo 1:
Uluslararası Turist Sayısı ve Turizm Geliri Bakımından İlk 10 Ülke-2014

Uluslararası Turist Sayısı (milyon)			Uluslararası Turizm Geliri (milyar \$)			Uluslararası Turizm Harcaması (milyar \$)		
No	Ülke	Turist Sayısı	No	Ülke	Turizm Geliri	No	Ülke	Turizm Harcaması
1	Fransa	83,7	1	Amerika Birleşik Devletleri	177,2	1	Çin	164,9
2	Amerika Birleşik Devletleri	74,8	2	İspanya	65,2	2	Amerika Birleşik Devletleri	110,8
3	İspanya	65	3	Çin	56,9	3	Almanya	92,2
4	Çin	55,6	4	Fransa	55,4	4	Birleşik Krallık	67,6
5	İtalya	48,6	5	Makau Özel Bölgesi (Çin)	50,8	5	Rusya Federasyonu	60,4
6	Türkiye	39,8	6	İtalya	45,5	6	Fransa	47,8
7	Almanya	33	7	Birleşik Krallık	45,3	7	Kanada	33,8
8	Birleşik Krallık	32,6	8	Almanya	43,3	8	İtalya	28,8
9	Rusya Federasyonu	29,8	9	Tayland	38,4	9	Avustralya	26,3
10	Meksika	29,1	10	Hong Kong (Çin)	38,4	10	Brezilya	25,6

Kaynak: UNWTO, 2015: 6.

Turist sayısı bakımından ilk on ülkeden yedisinin (Fransa, İspanya, İtalya, Türkiye, Almanya, Birleşik Krallık, Rusya Federasyonu), turizm gelirleri açısından ele alındığında, dünya turizm pazarında en fazla gelir elde eden ilk on ülkeden beşinin (İspanya, Fransa, İtalya, Almanya, Birleşik Krallık) ve turizm harcaması bakımından, ilk on ülkeden beşinin (Fransa, İtalya, Almanya, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık) Avrupa kıtasında bulunması, dünya turizm pazarında Avrupa'nın önemini ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir. Bu dikkat çekici tespiti, Avrupalıların yine Avrupa ülkelerini ziyaret ettiği, dolayısıyla zaman ve para tasarrufu sağlaması bakımından coğrafi yakınlık ve kültürel yakınlığın, turizm hareketliliğine katılmada önemli bir etken olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür.

1.4. Türkiye’de Turizmin Gelişim Süreci

Türk seyyahların önde gelenlerinden olan Evliya Çelebi’nin kervansaraylarda kalanlar için “misafir” kavramını kullandığını ifade eden Andaç (2014: 7), Türkiye’de turizm olayının başlangıcı olarak aşağıda belirtilen olayları sıralamaktadır:

- 1846 yılında, İstanbul’da bulunan Aya İrini Kilisesi’nin askeri müzeye dönüştürülerek ziyarete açılması,
- 1860 yılında İstanbul’da Sergi-i Umum-i Osmani adlı milli bir fuarın açılması ve ülke içinden ve dışından ziyaretçilerin ağırlanması,
- 1890 yılında Seyyahine Tercümanlık Edenler Hakkında Tatbik Edilecek 190 sayılı Nizamname’nin çıkarılması.

II. Mahmut döneminde “Kırlangıç” adlı buharlı geminin alımıyla başlayan deniz taşımacılığını, Türkiye’nin ilk turizm etkinliklerinden birisi olarak ifade eden Kozak vd. (2015: 145-147) göre, 1841’de hizmete açılan Otel d’angleter Türkiye’nin ilk oteli özelliğini taşıırken, Pera Palas Oteli’nde faaliyetlerine başlayan Milli Türk Seyahat Acenteciliği Ziya ve Şürekası (NATTA) ise turizm ve acentecilik alanında öncü kurumdur. Peköz ve Yarcın (1998: 5), Orient Ekspres ve buharlı gemilerin seferlerine başlaması nedeniyle yerleşik yabancılar (Levantenler) tarafından kurulan bilet satış acentalarının, Türkiye’nin ilk seyahat işletmeleri olduğunu belirtmektedirler.

Turizmin gelişim süreci aşağıda belirtilen beş dönemde incelenebilir (İçöz vd., 2009: 100-102; Dinçer ve Çetin, 2015: 187);

Birinci dönem; turizm gelişiminin hiçbir plan ve planlama faaliyeti olmaksızın gerçekleştiği, diğer bir deyişle plansız turizm gelişimi dönemidir.

İkinci dönem; fiziksel alt-yapı yapılabirlik (fizibilite) çalışmalarının turizm planlaması olarak değerlendirildiği dönemdir.

Üçüncü dönem; hızla artan turizm talebine yeterli mal ve hizmet sunulması planlamanın odak noktası olmuştur.

Dördüncü dönem; tanıtım ve pazarlama eğilimli planlama dönemidir.

Beşinci dönem; turizmin mevsimsel ve dönemsel özelliğinden kaynaklanan zaman ve mekânsal yoğunlaşma sorununa karşı tepkisel olarak alınan önlemlerin turizm planlaması olarak algılandığı dönemdir.

Bir turizm destinasyonu olarak Türkiye, 1977-1987 yıllarını kapsayan dönem başlangıç, 1987-1997 yıllarına kapsayan dönem büyüme ve 1998'den itibaren ise olgunluk dönemini yaşamaktadır (DPT, 2001: 68).

Türkiye’de turizm endüstrisinin gelişimi, planlı dönem öncesi (1923-1963) ve 1963’ten günümüze planlı dönem olmak üzere iki kategoride değerlendirilebilir. Planlı dönem öncesinde turizm sektörü ile ilgili gelişme son derece sınırlı olmakla birlikte turizmin, devletin gündeminde yer aldığı; 1934 yılında turizm masasının kurulması, 22 Mayıs 1953’te yerli ve yabancı yatırımcılar için vergi indirimleri ile bazı teşvik unsurlarını içeren Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu’nun yürürlüğe girmesi, 1957 yılında Türkiye Turizm Bankası’nın kurulması ve 1962 yılında Turizm Bankası tarafında Turban otellerinin kurulması ve işletilmesi örneklerinde görülmektedir (DPT, 2007: 6).

1.4.1. Plansız Dönem

Türkiye, I. Dünya Savaşı ve 1929 Dünya Ekonomik Krizi’nden büyük zararlar görmüştür. Bu dönemde Türkiye, çok düşük kişi başına gelir düzeyi, yetersiz sermaye birikimi ve altyapı imkânlarına sahip az gelişmiş ülke konumundaydı. Ekonomi daha çok tarımsal üretime dayanmaktaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923-1933) özel teşebbüse dayalı liberal bir ekonomik politika izlenmiş, devlet ekonomide sadece teşvik edici bir rol oynamıştır. 1923 yılında İzmir’de düzenlenen I. Türkiye İktisat Kongresi’nde kabul edilen “İktisadi Misak-ı Milli”ye uygun olarak devletin, özel teşebbüse yardımcı olacağı ve özel teşebbüsün ekonomik gücünü aşan alanlarda faaliyet gösterebileceği hükmü getirilmiştir. 1933 yılında devletçilik yoluyla sanayileşme politikasına geçmiştir. Hükümetlerin yatırım harcamalarının düzene sokulmasına yönelik planlar yapılmıştır. Şakir Kesebir Planı, İsmet İnönü Programı, 1933-1937 ve 1938-1942 Sanayi Planlarına paralel Meslek Eğitimi Planları, Şevket Süreyya Planı gibi planlar bu dönemin ürünleridir (Kalkınma Bakanlığı, 2016a).

1960 öncesi dönemde hazırlanan sanayi planları, tüm ekonomiyi kapsamayan, sadece kamu yatırımlarını rasyonel ve programlı bir şekilde disiplin altına almayı amaçlayan

planlardır. Ayrıca bu planlar, doğrudan doğruya plan hazırlığı ile görevli kuruluşlar tarafından hazırlanmamıştır. Bütün bunlara ilaveten, söz konusu planların kabul ve uygulama şekilleri de belirli usullere bağlanmamış olduğu için Türkiye'de bu dönemin bir “Planlı Dönem” olduğu söylenemez (Kalkınma Bakanlığı, 2016a).

“Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, devletin resmi bir turizm teşkilatının bulunmadığı dönemlerde, uzun yıllar turizmi geliştirecek yayınların yapılması, tarihi eserlerin korunması, Türkiye’nin yabancılara tanıtılması gibi amaçlara yönelik hizmetler vermiş ve günümüzde de bunu başarıyla devam ettirmektedir.” değerlendirmesini yapan Andaç (2014: 8-11), turizmin bir teşkilat birimi olarak kamu yönetimi bünyesinde yer almasını ve turizm ile ilgili mevzuatların yürürlüğe girişini aşamalar halinde şu şekilde sıralamaktadır:

- ✓ 1934 yılında 2450 sayılı “İktisat Vekaleti Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun”la kurulan “İktisat Bakanlığı” içinde “Türk Ofisi” dairesine bağlı “Turizm Bürosu”nun kurulması.
- ✓ 1938 yılında Türk Ofisi içinde yer alan “Neşriyat ve Propaganda” servisine bağlı “Turizm Masası” şeklinde bir şubenin açılması.
- ✓ 1939 yılında kurulan Ticaret Vekaleti’nin içinde “Turizm Şube Müdürlüğü”nün kurulması.
- ✓ 1940 yılında, turizmle ilgili faaliyetlerin 3837 sayılı kanunla Başbakanlığa bağlanan “Matbuat Umum Müdürlüğü” bünyesine alınması.
- ✓ 1943 yılında, 4475 sayılı “Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Teşkilat, Vazife ve Memurları Hakkında Kanun”la kurulan “Basın-Yayın Umum Müdürlüğü” içinde “Turizm Dairesi”nin kurulması.
- ✓ 1949 yılında, 5392 sayılı kanunla “Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü”nün ve müdürlük içinde “Turizm Dairesi”nin kurulması ve “Turizm Danışma Kurulu”nun oluşturulması.
- ✓ 1957 yılında “Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı”nın kurulması.

- ✓ 24.03.1950 tarihli “Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu” ve T. Emlak Kredi Bankası vasıtasıyla 1 milyon TL’lik Turizm Kredisi Fonu oluşturulması.
- ✓ 15.07.1950 tarihli ve 5683 sayılı “Yabancıların Türkiye’de Seyahatleri ve İkametleri Hakkında Kanun”un yürürlüğe girmesi.
- ✓ 1953 yılında Turizm Danışma Kurulu’nun hazırladığı 6086 sayılı “Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu”nun yürürlüğe girmesi.
- ✓ 1954 yılında 4/2269 sayılı Kararname ile “Turizm Müesseselerinin ve Bunlara Ait Olup Hizmetlerinde Kullanılacak Ulaştırma Tesis ve Vasıtalarının Haiz Olacakları Vasıflara Dair Yönetmelik”in yürürlüğe girmesi.
- ✓ 17.09.1955 tarihli “Turizm İşbirliği Nizamnamesi”nin yürürlüğe girmesi.
- ✓ 1957 yılında 10 milyon TL sermayeli “Türkiye Turizm Bankası”nın (1960 yılında 7470 sayılı kanunla “T.C. Turizm Bankası” adını aldı.) kurulması.
- ✓ 1962 yılında “Turban Oteller ve Tatil Köyleri” konaklama tesisleri zincirinin T.C. Turizm Bankası tarafından kurulması ve işletilmesi.

Sözen’e (2007: 66) göre, plansız dönem olarak adlandırılan 1923-1962 yılları arasında, turizmde kayda değer bir gelişme gösterilmemesine karşın bu dönem, turizmin devlet teşkilatı içerisinde yer almasına öncülük ederek planlı dönem için bir altyapı zemininin oluşmasını sağlamıştır.

Sözen’in tespitine katılmakla birlikte, plansız dönemde turizm, sürekli olarak bir tanıtım, basın veya yayın birimi olarak teşkilatlanmada kendine yer bulmuştur. Her ne kadar bu durum teşkilatlanmaya öncülük etse müstakil bir birim olarak teşkilatlanamaması, plansız dönemde Türkiye’de turizmin istenilen ya da beklenen düzeyde bir gelişim gösterememesine neden olmuştur.

1.4.2. Planlı Dönem

Türkiye’de, 1960’tan itibaren ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın hızlandırılması, uygulanan politikalar arasında uyum sağlanması, toplumsal ve kültürel dönüşümün uyumlu yönlendirilmesi ve ekonomiye rasyonel kamu müdahalesinin temini amacıyla Kalkınma Planları’nın hazırlanması ve uygulanması fikri benimsenmiştir. 1961

Anayasası ile iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek için “Kalkınma Planları”nın hazırlanması, hükme bağlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda 30 Eylül 1960 tarihinde, Başbakanlığa bağlı Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı’nın görevi; ekonomik, sosyal ve kültürel politikaların ve hedeflerin tayininde ve ekonomik politikayı ilgilendiren faaliyetlerin koordinasyonunda, hükümete yardımcı olmak ve danışmanlık yapmaktır. 1982 Anayasası da planlı kalkınmayı ve planların devlet tarafından hazırlanmasını hükme bağlamıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2016b).

Beşer yıllık dönemler itibariyle hazırlanan kalkınma planları, yıllık programlarla uygulamaya geçirilmektedir. Yıllık programlar, kalkınma planlarında benimsenen hedef ve politikalarla tutarlı olarak, Kalkınma Bakanlığı tarafından ilgili kuruluşların da görüşleri alınarak hazırlanır, Yüksek Planlama Kurulu ve Bakanlar Kurulu tarafından onaylanır. Plan sistematığıne göre hazırlanan yıllık programlar, o yıl için ulaşılabacak hedefleri ve izlenecek politikaları belirler, kamu yatırımlarının sektörler ve kuruluşlar itibariyle tahsisini gösterir. Bütçe ve kamu kuruluşlarının iş programlarının, yıllık programın hedef ve politikaları ile tutarlı olması gerekmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2016d).

Turizm sektöründeki asıl gelişme planlı dönemde gerçekleşmiş ve her iki dönemde de devletin politik tercihleri ile yakından ilişkili olmuştur. Planlı dönem, 1963-1983 yılları arasında, devletin turizm gelişimini sağlamak üzere şartları oluşturduğu ve öncü olduğu “birinci dönem” ve 1983’ten günümüze süregelen “liberalizasyon dönemi” olarak iki alt dönemde tanımlanabilir (DPT, 2007: 6).

Türkiye’de planlı kalkınma döneminin başlangıcı olan 1963 yılı turizm açısından, 1957 yılında kurulmuş olan “Basın – Yayın ve Turizm Bakanlığı” lağvedilerek yerine sadece turizme odaklanan “Turizm ve Tanıtma Bakanlığı”nın kurulması bakımından önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Andaç, 2014: 11).

1963’ten itibaren gelişmeyi yönlendiren Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, hedefler, öncelikler, araçlar ve kamu-özel sektör dengesindeki değişime paralel olarak turizm etkinliklerinde ağırlık, devletin öncü rolünden, özel sektör, sivil toplum örgütleri ve bunların kombinasyonlarını içeren yapılara dönüşmüştür. Bu dönemde turizm

sektörünün yeni aktörleri Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED), Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB), Turizmi Geliştirme ve Eğitim Vakfı (TUGEV), Turizm Yatırımcıları Derneği (TYD) gibi sektör organizasyonlarıdır. Etkileşim ve eşgüdüm açılarından yeni aktörlerin, tanıtım, altyapı, turizm eğitimi, çevre konularında görevlerinin ve bu bağlamda devletin rolünün yeniden tanımlanması gereği doğmuştur (DPT, 2007: 8).

1968’de Türkiye’de faaliyet gösteren seyahat acentası sayısı 281’dir. Seyahat acentalarının faaliyetlerinin planlı bir şekilde sürdürülmesi amacıyla 1972 yılında 1618 sayılı yasayla TÜRSAB kurulmuştur (Kozak vd., 2015: 153).

1983 yılına gelindiğinde, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile Kültür Bakanlığı’nın birleştirilerek “Kültür ve Turizm Bakanlığı” adının alındığı görülmektedir. 1989 yılında 355 sayılı “Turizm Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile Kültür Bakanlığı’ndan ayrılarak “T.C. Turizm Bakanlığı” adı altında müstakil bakanlık olarak faaliyetlerini sürdürürken 2003 tarihinde 4848 sayılı “Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile faaliyetlerine yeniden “Kültür ve Turizm Bakanlığı” adı altında devam etmeye başlamıştır (Andaç, 2014: 11). Resmi turizm örgütlerinin temel fonksiyonları şunlardır (İçöz vd., 2009: 29):

- Ulusal ve uluslararası düzeyde bilgi verme ve tanıtım
- Uluslararası ilişkilerin düzenlenmesi
- Turizm alanlarının belirlenmesi ve gelişmesinin kontrol edilmesi
- Turizm sektörü ile ilgili araştırmanın yapılması
- Konaklama ve yiyecek-içecek vs. gibi işletmeler için standartların belirlenmesi
- Seyahat acenteleri ve tur operatörlerinin faaliyetlerinin denetlenmesi
- Ulusal turizm politikalarının belirlenmesi

1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu” yatırımlar, öncelikli turizm gelişme alanlarına yönlendirilerek kıt kaynakların daha etkin kullanımı sağlanmış, temel planlama ve koordinasyon işlevini yüklenen Turizm Bakanlığı, devlet arazilerinin tahsisi ile ilgili işlemleri basitleştiren, yeni turizm türlerinin gelişmesini

sağlayan ve tüketici haklarını koruyan bir kuruluş olarak etkinliğini sürdürmüştür (DPT, 2007: 7).

1980-1990 dönemi, ülkemizde turizm sektörünün en hızlı gelişme gösterdiği yıllardır. Söz konusu dönemde yatak sayısı 56 binden 173 bine ulaşmış, ülkeye gelen turist sayısı ise 1,2 milyondan 5,3 milyona yükselmiştir. Türkiye’de turizm sektörü 1991 yılından itibaren iki dönem halinde incelenebilir (DPT, 2007: 8-9):

a) 1991-1997 dönemi: Birinci Körfez Savaşı ile birlikte başlayan fiyat düşürme ile ilgili gelişmeler, turizm işletmelerinin, rakip ülkeler düzeyindeki fiyatları genel kabul olarak benimsemeleri sonucunu doğurmuştur. Bu dönemin ikinci belirgin gelişimi, 1990 yılı öncesinde gündemde olmayan iç turizmin, ciddi bir pazar olarak ortaya çıkması ve turizm işletmeleri tarafından kabul görmesidir. Söz konusu yıllarda, iç turizm etkinliklerine katılanların sayısı milyonlarla ifade edilmeye başlamıştır.

b) 1998 ve sonrası: Türkiye’de turizm sektöründe işletme anlayışı, çevre ile ilgili konulara gösterilen duyarlılık ve yatırımların yönlendirilmesinde farklılıklar görülmektedir. Başlangıçta, genellikle inşaat sektöründe faaliyet gösteren firmaların yatırımcı olarak turizme girmesine tanık olunurken, son yıllarda bu eğilimlerde azalma gözlenmektedir. 1998 yılını izleyen dönemin bir başka özelliği de, “her şeyi devletten bekleme” döneminin turizm sektörü için ortadan kalkmaya başlamasıdır. Ancak, devlet ile özel sektör arasındaki rol paylaşımının detaylı olarak tespit edilmemiş olması, sektördeki verimliliğin düşmesine yol açmaktadır.

Plan ve programların hedef ve politikalarının tespitinde, sektör ve alt sektör planları ile kamu, özel kesim temsilcileri ve planlama teknisyenlerinin meydana getirdiği özel ihtisas komisyonları raporlarından büyük ölçüde yararlanılmaktadır. Planlar, piyasa mekanizmasının sinyallerinin yetersiz kaldığı alanlarda izlenecek stratejileri şeffaf hale getirmeyi sağlamanın yanı sıra, ekonomiye kamu müdahalesinin koordinasyonu, bilgi taşıma, belirsizliği azaltma, bütüncül bir yaklaşımla kamu müdahalesinin etkilerini

genel amaçlar doğrultusunda test etme ve toplumun geleceğe yönelik özlemleri doğrultusunda uzlaşma sağlama özelliklerine de sahiptir (Kalkınma Bakanlığı, 2016d).

Türkiye’de merkeziyetçi, güçlü ve hiyerarşik bakımdan yukarıdan aşağıya doğru bir yönetim anlayışı nedeniyle, kamu politikalarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde, idari bürokrasi oldukça etkin bir konumda bulunmaktadır. Diğer taraftan seçmenler, medya ve baskı gruplarının, kamu politikalarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde oynadığı rollerdeki etkinlik, parlamento ve bürokrasiye kıyasla oldukça sınırlı bir düzeyde kalmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’de herhangi bir alanda oluşturulacak bir kamu politikasının, toplumun isteklerine göre şekillenmesi ve toplumun beklentilerini karşılaması, belirtilen kökleşmiş yönetim anlayışı nedeniyle oldukça güçtür (evik, 2003: 158).

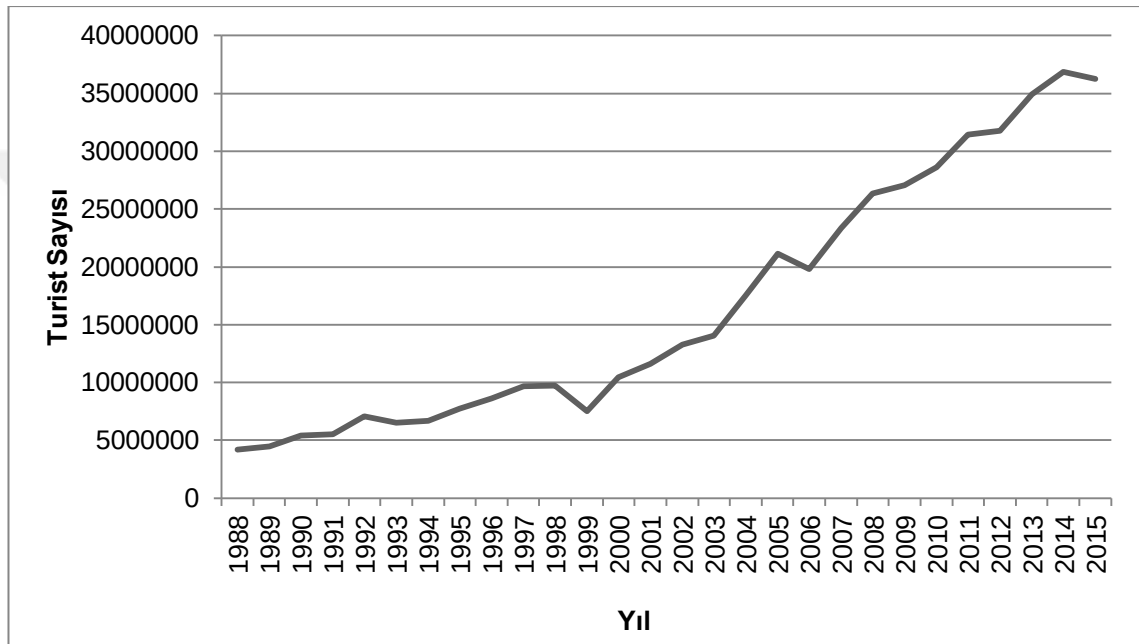
Olalı ve Korzay’a (1993: 13) göre, bir turizm kamu teşekkülünün önemli görevlerinden bazıları şunlardır:

1. Ülkenin turizm politikasını yürütmek.
2. Turizm alanında teknik çalışmalar yapmak.
3. Turizm ile ilgili mali tedbirleri almak.
4. Turizm ile ilgili işletme faaliyetlerinde bulunmak.
5. Turizm alanında enformasyon ve koordinasyon hizmeti görmek.
6. Turizm işletmelerini kalite bakımından kontrol etmek.
7. Turizm eğitimi ve öğretimini örgütlemek.

Türkiye’ye 1950 yılında 35 bin yabancı turistin geldiğini ve bu turizm hareketliliğinden 1 milyon dolardan daha az bir gelirin elde edildiğini belirten Olalı (1990: 3), planlı dönemle birlikte Türkiye’nin dış ve iç turizm hareketliliğinde yaşanan gelişmelerin, dünya turizm hareketliliğinde görülen gelişme hızından çok daha yüksek olduğunu ifade etmektedir.

1.5. Türkiye’de Turizmin Mevcut Durumu

Türkiye, uluslararası ziyaretçi sayısı bakımından 39,8 milyon ziyaretçi ile 2014 yılında dünyada, altıncı sırada yer almaktadır (UNWTO, 2015: 6). Ziyaretçi sayısı bakımından, Türkiye’nin ilk on ülke arasında bulunma başarısına rağmen, turizm gelirleri ve turizm harcaması bakımından Türkiye, henüz istenilen düzeyi yakalayamamıştır. Şekil 4’te 1988-2015 dönemini kapsayan yıllarda Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayıları gösterilmektedir.

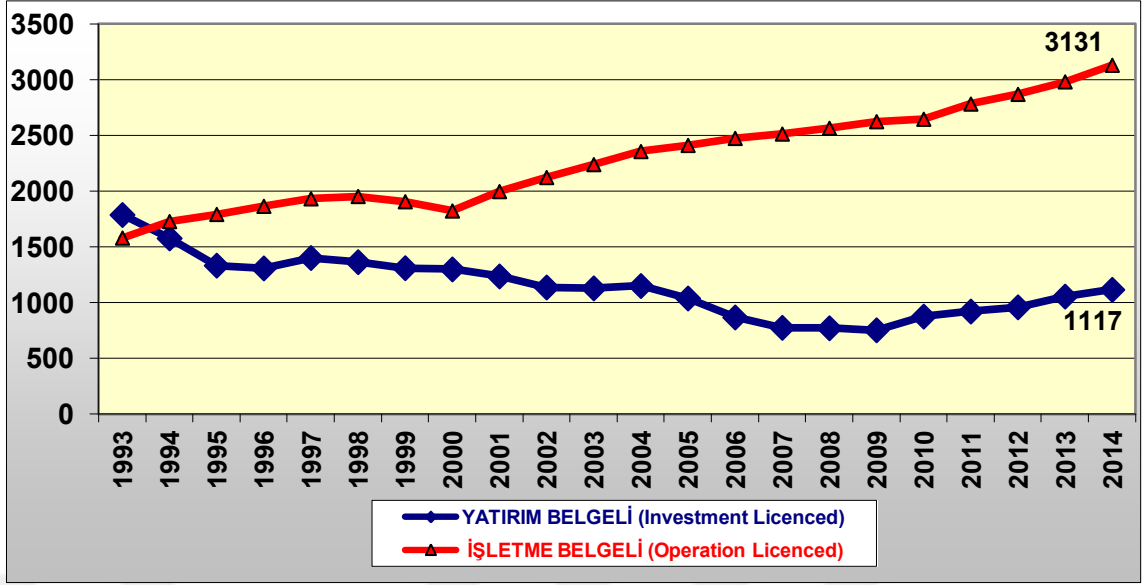

Şekil 4:

Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayısı 1988-2015

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2016), Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Turizm İstatistikleri, Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 20.05.2016.

Şekil 4’e göre, Türkiye’ye 1988 yılında gelen 4 milyon 172 bine yakın yabancı ziyaretçi sayısı, 1998 yılında 9 milyon 752 bine, 2008 yılında 26 milyon 336 bine ve 2015 yılında 36 milyon 244 bine ulaşarak 20 yıldan az bir sürede yaklaşık 9 katlık bir artış kaydetmiştir. Yabancı ziyaretçi sayıları bakımından, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile UNWTO verileri arasındaki farkın, Türkiye dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından diğer ülke vatandaşlarından ayrı olarak hesaplanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

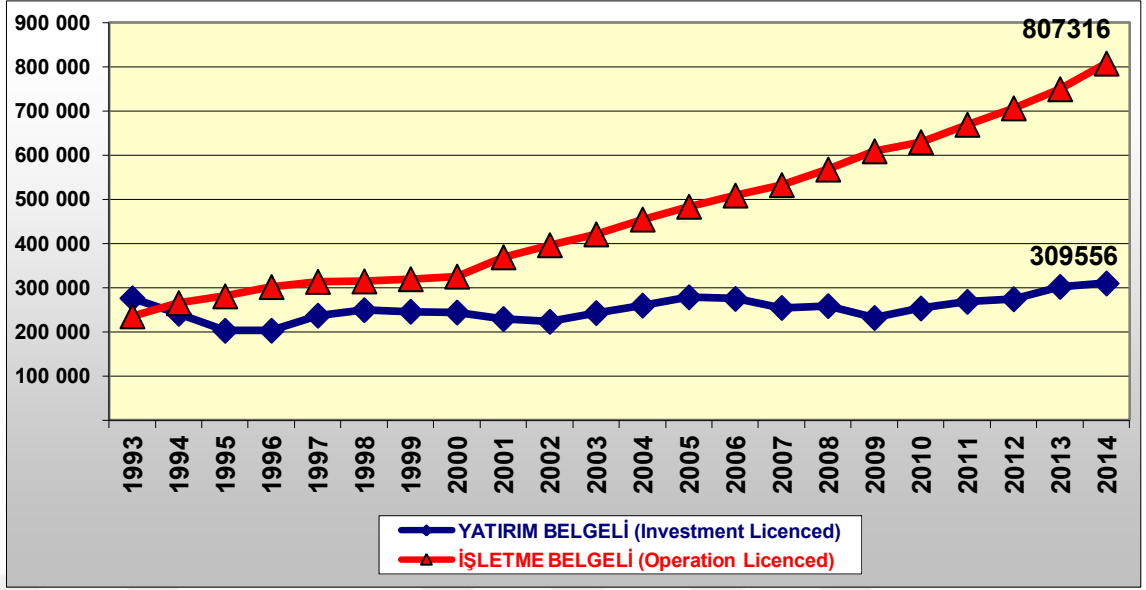
Şekil 5:

Yıllara Göre Turizm Belgeli Konaklama Tesisleri (1993-2014)

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2014a), Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Turizm İstatistikleri, Konaklama İstatistikleri, İşletme Belgeli Tesisler, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9857/isletme-belgeli-tesisler.html> Erişim Tarihi: 01.12.2015.

Şekil 5’te Türkiye’nin yatırım belgeli ve işletme belgeli konaklama tesislerinin, yıllara göre dağılımı gösterilmektedir. Buna göre, 1993 yılında yaklaşık 1.500 olan işletme belgeli konaklama tesis sayısı, 2014 yılında 3.000’i aşmıştır. Yatırım belgeli konaklama tesis sayısında 1993 yılına kıyasla 2014 yılında her ne kadar bir düşüş görünse de bu durumun, yatırım belgeli konaklama tesislerinin, yatırım aşamasını tamamlayarak işletme belgeli tesise dönüşmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca 2009-2014 yılları arasında yatırım belgeli konaklama tesis sayısında, işletme belgeli tesis sayısındaki artışa paralel bir artış eğiliminin olduğu da görülmektedir. Turizm belgeli tesislerin sayısının artması, gerek konaklama kapasitesinin artırılması gerekse nitelikli, kaliteli ve denetim açısından daha sıkı tesislerin sayısının artması bakımından önemli görülmektedir.

Şekil 6’da Türkiye’nin turizm belgeli konaklama tesislerinin yatak kapasitelerinin yıllara göre dağılımı gösterilmektedir. Şekil 6 incelendiğinde, 1993 yılında işletme belgeli tesislerin yaklaşık 250 bin olan yatak kapasitesi, 2014 yılında 800 bini aşmaktadır.

Şekil 6:

Yıllara Göre Turizm Belgeli Yatak Sayıları (1993-2014)

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2014a), Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Turizm İstatistikleri, Konaklama İstatistikleri, İşletme Belgeli Tesisler, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9857/isletme-belgeli-tesisler.html> Erişim Tarihi: 01.12.2015.

Şekil 6'ya göre, özellikle 2000'li yılların başından itibaren, işletme belgeli konaklama tesislerinin yatak kapasitesi kesintisiz bir şekilde artmaktadır. Ayrıca 1993-2014 döneminde yaklaşık 300 binlik bir yatak kapasitesinin yatırım belgeli konaklama tesislerinde istikrarlı bir şekilde devam ettiği görülmektedir.

Tablo 2:

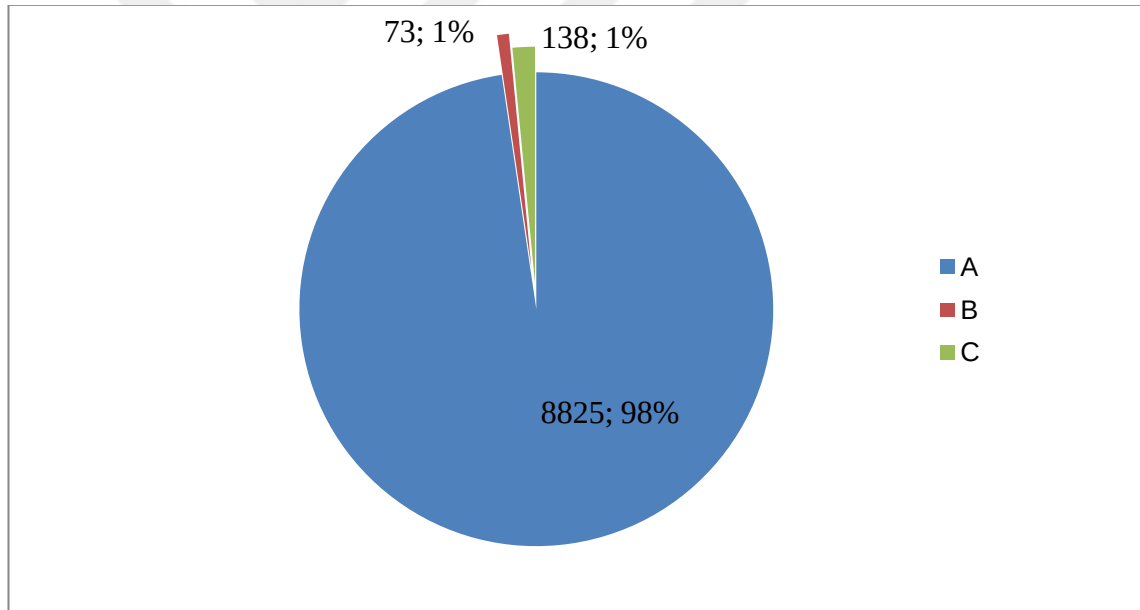
Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesis, Oda ve Yatak Sayısı-2014

TESİS TÜRÜ	TESİS SAYISI	ODA SAYISI	YATAK SAYISI
Otel	5.643	165.207	354.273
Motel	374	8.500	19.237
Pansiyon	3.021	43.492	104.028
Tatil Köyü	22	1.166	3.272
Kamping	87	3.458	9.496
Kaplıca	41	2.368	6.391
TOPLAM	9.188	224.191	496.697

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2014b), Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Turizm İstatistikleri, Konaklama İstatistikleri, Belediye Belgeli Tesisler, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9858/belediye-belgeli-tesisler.html> Erişim Tarihi: 01.12.2015.

Tablo 2’de ise 2014 yılı verilerine göre, belediye belgeli konaklama tesislerinin sayısı, oda ve yatak kapasitelerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Belediye belgeli 9 bin 188 tesisin 224 bin 191 oda ve 496 bin 697 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Belediye belgeli tesisler, tesis türü açısından değerlendirildiğinde oteller, toplam tesis içerisinde yaklaşık %61’lik bir oranla ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca belediye belgeli konaklama tesisleri içerisinde oteller, toplam oda kapasitesinin %74’ü ve toplam yatak kapasitesinin %71’ini oluşturmaktadır. Şekil 5 ve Tablo 2 birlikte değerlendirildiğinde, 2014 yılında Türkiye’deki turizm belgeli ve belediye belgeli toplam konaklama tesis sayısının 12 bin 500’e yaklaştığı, toplam yatak kapasitesinin ise 1 milyon 300 bini aştığı görülmektedir.

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (2016) verilerine göre, Türkiye’de toplam 9.036 seyahat acentası faaliyet göstermektedir. Şekil 7’de bu seyahat acentalarının türlerine göre dağılımı gösterilmektedir.

Şekil 7:

Türkiye'de Seyahat Acentalarının Türlerine Göre Dağılımı

Kaynak: TÜRSAB, 2016a.

Şekil 7’de dağılımı gösterilen seyahat acentalarının 8 bin 825’ini A Grubu, 73’ünü B Grubu ve 138’ini C Grubu acentalar oluşturmaktadır. 1995 yılında faaliyette olan seyahat acentası sayısının 2 bin 320 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, turist sayısı ve yatak kapasitesinde yaşanan artışa paralel olarak acenta sayısında dikkate değer bir artış oranının yaşandığı görülmektedir.

BÖLÜM 2: TURİZMDE POLİTİKA VE PLANLAMA

Turizm, doğru ve uygun bir gelişme, pazar taleplerine uygun bir yanıt verebilmek, ilgili alanın genel gelişimine uyum sağlayabilmesi için sistematik bir planlamayı zorunlu kılmaktadır (Inskeep, 1988: 361). Başarılı bir turizm yönetiminin gerçekleştirilmesinde turizm planlaması ve politikası önemli bir yer tutmaktadır (Yağcı, 2007: 193).

Dredge vd. (2011: 13) turizm planlaması ve politikasına yönelik araştırma ve uygulamaların, yirminci yüzyılın ortalarından itibaren; Normatif/Kuralcı Akım, Öngörücü Akım, Usuli (Prosedür) Akım, Tanımlayıcı/Açıklayıcı Akım ve Değerlendirici Akım olmak üzere beş kategori altında toplanabileceğini ifade etmektedir.

Lew (2007: 383), turizm planlamacılarının, planlama teorisinin temel soruları olan; planlamacılar, planlamayı nasıl yapmalıdır ve planlama çabalarında hangi konular üzerine odaklanılmalıdır sorularının yanı sıra hangi verilerin toplanacağı, toplanan verilerin nasıl organize edileceği ve karar verme sürecinde, analiz edilen verilerden elde edilen bilginin nasıl kullanılacağına belirlenmesi gibi karmaşık konularda, planlama teorisinden yararlanabileceğini ifade etmektedir.

Archer vd. (2004: 98), bir bölge veya ülke için turizmin olumlu ve olumsuz sonuçlar ortaya çıkaracağını belirterek, bilinçli politika hazırlama ve planlama aracılığıyla turizmden kaynaklanan olumsuz sonuçların en az düzeye düşürülebileceğini hatta ortadan kaldırılabilmesini ifade etmektedir. Lew (2014: 19) çağdaş turizm sorunlarının spesifik olarak aşağıda belirtilen dört maddede toplandığını savunmaktadır:

1. Turizm destinasyonları ve işletmeleri; çevresel (değişen doğal kaynaklar), sosyal (değişen kültürel kaynaklar) ve ekonomik (değişen ekonomik koşullar) olmak üzere büyük bir değişim baskısıyla karşı karşıya kalmaktadır.
2. Değişim baskısı farklı zaman sürelerinde ortaya çıkar. Bazen yavaş ve öngörülebilir olarak değişim baskısı ortaya çıkarken bazen de acil ve esnek bir değişim baskısı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca her iki durum doğrusal ya da doğrusal olmayan bir biçimde periyodik olarak görülebilmektedir.
3. Değişim baskısı birçok sosyal ve coğrafi ölçekte ortaya çıkar. Sadece bir işletmenin ya da girişimcinin etkilenebileceği değişim baskısının yanı sıra bütün bir toplumun ya da sosyal grubun etkileneceği bir değişim baskısından da söz edilebilir.

4. Değişim, bozulma ya da tamamen yok olma gibi değişim baskısının ortak etkilerinin; (a) turizm tesisleri, hizmetleri ve altyapı, (b) çevresel ve kültürel turizm kaynakları, (c) turist pazarları ve (d) yetenekli personel bağlamında turizm destinasyonlarının planlarında dikkate alınması gerekmektedir.

Borrelli ve Kalayıl (2011: 345) her planın olduğu gibi turizm planlamasının da hedef odaklı ve insanların ihtiyaç ve isteklerini karşılamak amacıyla, mevcut kaynakları ve programları kullanarak belirli hedeflere ulaşmayı başarmak amacıyla hazırlandığını ifade etmektedirler. Turizm arzını geliştirmek, değerlendirmek ve ülke ekonomisinin gelişimine en faydalı olacak şekilde yönlendirmek, turizm politika ve planlamasının en temel amaçlarından biri olarak belirtilebilir (Demirkol ve Çetin, 2014: 38).

2.1. Politika

Politika kelimesi; (1) siyaset ve (2) tutulan yol, yöntem ve program anlamlarına karşılık olarak kullanılmaktadır (Çevik, 2003: 136). Tribe (2010: 7), davranışları yönlendiren genel kurallar veya rehberleri politika olarak ifade etmektedir. Page ve Connell'a (2014: 226) göre politika, belirlenen bir süre için takip edilmesinin istenildiği, bir organizasyonun hedeflerini ve yönünü göstermektedir.

Şimşek'e (2007: 141) göre politika; "belirli bir amaca ulaşmak için ya da işletme veya devlet işlerini yürütmek üzere izlenen ölçülü ve planlı yoldur." Can vd. (1999: 148) ise politikaları, karar vermeye yön veren genel rehberler olarak tanımlamaktadır.

Bitmeyen bir değiştirme eylemi olan politika (DPT, 1995b: 8); "doğal ve ekonomik kaynak girdileri ile değişen çevre koşulları ve artan bilgi deneyim birikimleri göz önüne alınarak, kesintisiz karar üretilen ve üzerinde toplumsal uzlaşma sağlanması gereken bir süreçtir."

Demirkol ve Çetin (2014: 24) politikayı "herhangi bir ülkenin, örgütün ya da kuruluşun arzu ettiği amaç ve hedeflere ulaşmak için izlenecek yöntemleri ve kullanılacak kaynakları belirleyen, örgüt içinde ve dışında gelişen olayları ve ilişkileri örgütün çıkarları doğrultusunda düzenleyen faaliyetlerin örgüt var olduğu sürece sürdürüldüğü süreçtir." olarak tanımlamaktadır.

2.2. Turizm Politikası

Goeldner ve Ritchie (2009: 414) turizm politikasını; “Bir destinasyondaki günlük faaliyetler ve uzun dönemli turizm gelişimini doğrudan etkileyen bireysel ve toplu kararları barındıran bir çerçeve oluşturan düzenlemeler, kurallar, rehberler, direktifler ile kalkınma/tutundurma hedefleri ve stratejileri setidir.” şeklinde tanımlamaktadırlar. Bilgen (2009) turizm politikasını, “turizm sektörünü geliştirmek, yönetmek, yönlendirmek ve düzenlemek üzere alınan karar, hedef ve stratejiler olarak ifade edilebilir.” şeklinde tanımlamaktadır.

Olalı'ya (1990: 23) göre turizm politikası:

Turizm politikası; bir ülkede genel ekonomi politikasına uygun olarak, bir yandan iç ve dış turizmin geliştirilmesi ve yönlendirilmesi, turizmin gelir ve döviz girdisi sağlayıcı, istihdam yaratıcı fonksiyonlarından en rasyonel biçimde yararlanılması gibi ekonomik hedeflere, diğer yandan kültürel, sosyal, sağlık gibi ekonomik nitelik taşımayan meta-ekonomik (iktisat-dışı) hedeflere ulaşmak için kamu yönetimleri tarafından alınan önlemlerin ve yapılan müdahalelerin tümüdür.

Usta'ya (2002: 205) göre turizm politikası: “Bir ülkede turizm endüstrisini geliştirmek, yönlendirmek ve denetlemek amacıyla, yönetimler tarafından çeşitli araçlar kullanılarak belirlenen yaklaşımlar ve hedefler, alınan önlemler veya bunların bütünüdür.” Demirkol ve Çetin'e (2014: 24) göre turizm politikası, “bir ülkeyi turizm faaliyetleri ile ulaşmak istediği amaçlara ve hedeflere götüren yöntemlerin belirlendiği faaliyetler olarak nitelendirilebilir.”

“Turizm politikası, sektördeki örgütlenmiş ve örgütlenmesi gereken grupların faaliyet ve davranışlarından oluşmaktadır (DPT, 1995b: 8).” Sümer'e (1983: 320) göre, turizm politikası: “Örgütlenmiş bir toplumda, turizmin ekonomik ve ekonomik olmayan fonksiyonlarından en rasyonel şekilde yararlanmak, turizmin muhtemel olumsuz etkilerini en alt düzeye indirmek amacıyla turistik gelişmenin gidişine bilinçli olarak yapılan müdahalelerin ve sektörde alınan önlemlerin tümüdür.”

Şekil 8'de turizm politikasının formüle edilme süreci gösterilmektedir. Tanımlama safhasında; turizm destinasyon sisteminin tanımlanması, turizm felsefesinin ortaya konması, bir destinasyon vizyonunun oluşturulması ile hedefler ve engellere ilişkin açıklamalar yer alır.

Şekil 8:

Turizm Politikası Formülasyon Süreci

Kaynak: Goeldner ve Ritchie, 2009: 430-435.

Analitik safhada; iç (mevcut politika ve programların gözden geçirilmesi, kaynak denetimi, stratejik etki analizi) ve dış (mevcut ve gelecek talep analizinin makro düzeyde yapılması, mevcut ve gelecek talep ve davranış analizinin mikro düzeyde yapılması, rekabetçi ve destekleyici turizm gelişimi ve tutundurma politikalarının gözden geçirilmesi) olmak üzere iki analiz söz konusudur.

Operasyonel safhada; stratejik sonuçların belirlenmesi, arz ve talep gelişimi için sonuçların uygulanması ile politika/program önerileri bulunmaktadır. Uygulama safhasında; destinasyonun gelişimi, tutundurması ve idaresi için stratejinin uygulanması, önerilen uygulamanın yapılması için sorumlulukların dağıtımı, rekabet ve yönetim programlarını desteklemek için fon kaynaklarının belirlenmesi, önerilen uygulama için bir sürenin belirlenmesi ile izleme ve sonuçları değerlendirme konuları yer almaktadır.

Olalı (1990: 31) turizm politikasının özelliklerini; (1) dinamik nitelik taşıması, (2) çok yönlü olması, (3) kurumsal karaktere sahip bulunması ve (4) akılcı ilkelere hareket etmesi olmak üzere dört başlık altında toplamaktadır. Usta (2002: 208), iç turizm talebinin yönlendirilmesi ve bölgeler arası dengenin sağlanabilmesi amacıyla oluşturulan turizm politikasındaki ana hedefleri şöyle sıralamaktadır:

- Turizm sektörünün yönlendirilmesi,
- İç ve dış turizmin geliştirilmesi,

- Ülkede yaşayan insanların tatil ihtiyaçlarının karşılanması,
- Turizm sektöründen en yüksek gelirin elde edilebilmesi.

Turizm politikasını meydana getiren unsurları; turizm planı, örgüt, parasal kaynak, otorite, koordinasyon, esneklik, çevre ilişkileri, denge, insan ilişkileri ve kontrol olarak ifade eden Olalı'ya (1990: 31-34) göre, turizm politikasına ihtiyaç duyulmasının nedenleri şunlardır:

1. Turizm, ancak kamu yönetimi tarafından düzenlenebilecek ve koordine edilebilecek boyutta dev bir ekonomik ve sosyal faaliyettir.
2. Turizm sektörünün diğer sektörlerle olan ilişkisi ve sektöre bağlı sorunları devlet müdahalesini zorunlu kılar.
3. Turizm sektörünün büyük alt-yapı ihtiyacı yaratması, zorunlu kıldığı büyük ve sabit sermaye yatırımları devlet desteğini, yardımını ve katkısını gerektirir.
4. Gelişmekte olan ülkelerde özel teşebbüsün yeterli düzeyde gelişmemiş olması, kolektivist ülkelerde devletin tek ekonomik ajan durumunda bulunması piyasa ekonomisine bağlı gelişmiş ülkelerde ise aşırı yatırım yoğunluğu devletin turizm alanında aktif bir fonksiyon ve rol oynamasını gerektirir.
5. Turistik gelişme kutupları ve dışsal ekonomiler bakımından tümüyle uygun bir çevre yaratmak isteği devlet müdahalesinin nedenlerinden biridir.
6. Sağlıklı bir turistik gelişmeye bağlı sayısız sorunları devletin genel ekonomi politikasının muhtevası içinde turizm sektörünün düzenli, dengeli gelişmesini öngören bir politikanın hükümetler tarafından izlenmesini zorunlu kılabilir.
7. Dış ödemeler dengesinde meydana gelen sürekli açıklar, döviz darboğazı gerek dış aktif turizmde gerekse dış pasif turizmde bazı önlemlerin alınmasını gerektirir.
8. Turizmin konjonktür değişimleri karşısındaki aşırı derecedeki duyarlılığının ortaya çıkarabileceği ulusal kayıplar, turistik propaganda ve reklamın ağır maliyetleri, tatillerin zaman ve mekan içinde dengeli dağılımı yönünde sınırlı da olsa bir mesafe kat edebilme zorunluluğu, sosyal turizmi geliştirme politikası gibi değişik nedenler turizm alanında devlet müdahalesini öngörür.

Tablo 3’te bazı ülkelere ait turizm politikaları ve hedeflerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3:
Çeşitli Ülkelerin Turizm Politikaları

ÜLKE	TURİZM POLİTİKASI AMAÇLARI/HEDEFLERİ
KANADA	Turizm endüstrisini büyütmek ve etkinliğini artırmak, turizm gelirlerini en çoklamak, yaşam kalitesinin yükseltilmesine katkısını en çoklamak, Kanada’nın bütün kesimlerinde turizm faaliyetlerini artırmak, Kanada’daki ekonomik farklılıkları azaltmak.
MEKSİKA	Turizmi geliştirmek, turizm faaliyetlerini sürdürmek, turizm kaynakları yaratmak, geliştirmek, korumak, kollamak.
BİRLEŞİK KRALLIK	Büyük Britanya’ya yönelik ve Büyük Britanya içindeki ziyaretçi trafiğini desteklemek, mevcut turizm tesislerini geliştirmek ve yeni yapılanları desteklemek, turizmin istihdam ve gelire katkısını en yüksek düzeye çıkarmak.
İRLANDA	Turizmin ödemeler dengesine, yaşam kalitesine, kültürel mirasın korunması ve güçlendirilmesine, fiziksel kaynakların korunmasına katkısını artırarak ve turizm gelirlerini optimize ederek turizm gelişiminin faydalarını en çoklamak.
FRANSA	Turizm talebini büyütmek, kırsal alanlarda istihdam ve gelirin gelişimini, nüfusun orta ve alt gelir gruplarının turizme katılımını desteklemek.
İSPANYA	Uluslararası ziyaretçi trafiğinin büyümesini desteklemek, kırsal rekreasyon tesislerinin büyümesini desteklemek, istihdamı ve turizm gelirlerini en yüksek düzeye çıkarmak, bölgesel gelir farklılıklarını azaltmak.
HONG KONG	Uluslararası ziyaretçi trafiğini en yüksek düzeye çıkarmak.
JAPONYA	İç turizm ve uluslararası turizmin gelişimini desteklemek, uluslararası dostluğa katkı sağlamak, ekonomiyi geliştirmek, bölgesel ekonomik ve sosyal farklılıkları azaltmak.

Kaynak: Gee vd., 1989: 101-102’den aktaran İçöz vd., 2009: 218.

Turizm politikasının amacı; bir bölgenin paydaşları için olumsuz etkileri en az düzeye indirmenin yanı sıra sağlanacak faydanın da en üst düzeye çıkaracak bir çevrenin oluşturulmasıdır (Ritchie ve Crouch, 2003: 148). Goeldner ve Ritchie (2009: 415) tarafından turizm politikasının neden önemli olduğu şöyle sıralanmaktadır:

1. Turizm politikası, turizm operatörlerinin uymak zorunda olduğu koşulları diğer bir ifadeyle oyunun kurallarını belirler.
2. Turizm politikası, ziyaretçiler için kabul edilebilir davranış ve eylemleri belirler.
3. Turizm politikası, bir destinasyondaki tüm paydaşlar için ortak bir yönlendirici ve rehberlik işlevi görür.
4. Turizm politikası, belirli bir destinasyon için spesifik hedefler ve stratejiler konusunda konsensüs oluşmasını kolaylaştırır.
5. Turizm politikası, turizm sektörünün ekonomiye ve topluma olan katkısındaki roller konusunda genel ve özel sektör tartışmaları için bir çerçeve taslak sunar.
6. Turizm politikası, turizmin, ekonominin diğer sektörleriyle daha etkili etkileşim kurmasını sağlar.

Ritchie ve Crouch (2003: 146), her türlü politika, planlama ve programların hazırlanması sürecine, günlük hayatlarını etkilemesinden dolayı tüm vatandaşların, büyük bir katılım gösterme arzusunda olduklarını savunmaktadırlar. Modern bir devlette; parlamento, kamu bürokrati, seçmen, medya ve baskı gruplarının oluşturulacak kamu politikalarında rol oynayan önemli aktörler olarak belirten Çevik (2003: 161-164), Türkiye’de herhangi bir konuda oluşturulacak kamu politikası sürecinin, aşağıda verilen dört aşamadan meydana geldiğini ifade etmektedir:

- ✓ Sorunların gündeme gelişi (saptanması, tartışılması),
- ✓ Sorunlarla ilgili çözüm planlarının formüle edilmesi (alternatiflerin ele alınması, optimal seçeneğe karar verilmesi ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılması),
- ✓ Yapılan program veya planın uygulanması (hizmetlerin sağlanması ve sunulması),
- ✓ Geri besleme (değerlendirme, derslerin alınması).

Goeldner ve Ritchie (2009: 19), birçok ülkede politika ve planlamanın iki önemli paydaş tarafından yerine üstlenildiğini ifade etmektedir. Bunlardan birincisi, dünya ve ulusal hükümetlerin turizm büroları, eyalet ve il düzeyinde hükümet turizm büroları ile yerel ve kentsel hükümet turizm departmanlarının yer aldığı kamu sektörüdür. Diğeri

ise dünya ve ulusal seyahat endüstrisi birlikleri, eyalet ve il düzeyindeki seyahat endüstrisi birlikleri ile yerel ve bölgesel turizm birlikleri/kongre ve ziyaretçi bürolarını kapsayan özel sektördür

2.3. Planlama

Planlama, bir politika yapma ve karar verme türü olmakla birlikte, bireysel kararlardan ziyade sistematik ve birbirine bağlı kararlar setinden oluşmaktadır (Hall, 2008: 8). Her planlamanın amacı, öngörülebilir gelecek için eylem planları hazırlamak ve hazırlanan bu eylemleri uygulamaktır (Gunn ve Var, 2002: 3).

Page ve Connell'a (2014: 225) göre planlama, devlete, hangi alanlar ve sektörlerin kalkınma amacıyla kullanılabileceğini diğer paydaşlarla görüş alış verişinde bulunarak belirleme olanağı vermektedir. Cook vd. (1999: 235) planlamanın; geleceği tahmin etmeyi, gelecekte elde edilecek neticeler için hedeflerin belirlenmesi ile bu hedeflere ulaşmak için gerekli olan eylemlerin belirlenmesi ve uygulanmasını içerdiğini ifade etmektedir.

İçöz vd. (2009: 78) planlamanın tanımını şöyle yapmaktadır: "Planlama, kendisi de çevredeki değişimlere göre zamanla değişebilecek amaçların ve onlara ulaştıracak yolların belirlenmesi ve bir planlar hiyerarşisi geliştirilmesi sürecidir." Demirkol ve Çetin'e (2014: 30) göre planlama, önceden belirlenmiş amaçlara ulaşılabilmesi için yapılması gerekli işlerin ve bu işleri yerine getirme sürecinde izlenecek olan yolların belirlenmesidir.

Bhatia'ya (2002: 219) göre, gelecek hakkında doğru kararlar alabilmek için kullanılacak yöntem ve araçların belirlenmesi, planlama olarak ifade edilebilir. Ersoy (2000) ise eylem olarak ifade ettiği planlamayı; "bir toplumsal sistemin temel sınırlayıcı verileri çerçevesinde, geleceğin en uygun zihinsel benzeşimi (simulation) ile bu benzeşimin uygulamada karşılaştığı sorunların, kurulan modeli yeniden etkilemesine ve değiştirilmesine olanak sağlayan bir süreçtir." şeklinde tanımlamaktadır.

Şimşek (2007: 129-131), geleceğin değerlendirilerek gerekli önlemlerin alınması olarak ifade ettiği planlamayı; "ne yapılacağının önceden kararlaştırılması" veya "neyin, ne zaman, nerede ve kim tarafından yapılacağının önceden kararlaştırılması süreci" şeklinde tanımladıktan sonra planlamanın yararlarını şöyle sıralamaktadır:

- a. Zaman ve emek savurganlığını azaltır.
- b. İşletme yöneticilerinin dikkatlerini amaçlara yöneltir.
- c. İşletme faaliyetlerinin uyumlaştırılmasını mümkün kılar.
- d. Tüm işletme kaynaklarının amaca yöneltip yöneltmediğini izleme ve denetleme olanağı sağlar.
- e. Planlama, örgütte yetki devrini sağlamak suretiyle daha esnek yapıların oluşmasına zemin hazırlar.
- f. Daha akılcı ilke, yöntem ve kuralların geliştirilmesine olanak sağlar.
- g. Denetim amacıyla kullanılacak standartların belirlenmesi ve temel alınmasını sağlar.
- h. Plansız çalışmanın belki de en kötü etkisi insan fizyolojisinde görülür. Plansızlık, sinir sisteminin büyük ölçüde yıpranmasına yol açar. Şu halde, yapılan her plan, yönetici ve amir olarak sinir sistemimizin daha az yıpranmasını sağlar.

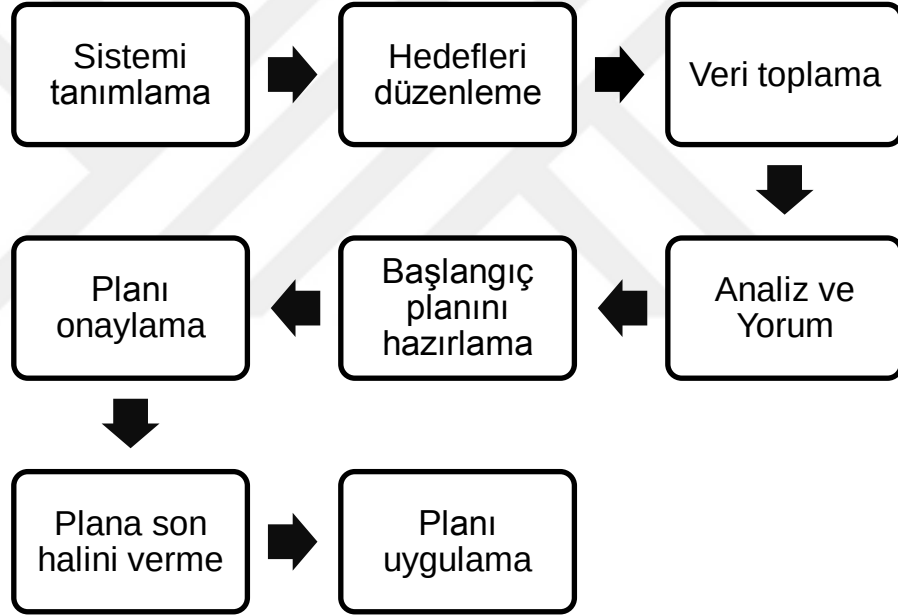
Herhangi bir konu ile ilgili olarak; Ne?, Ne zaman?, Nasıl?, Nerede?, Kim tarafından?, Neden?, Hangi maliyetle? ve Hangi sürede? sorularının yanıtlarının bulunmak istendiği ve bu yönde çaba sarf edildiği çalışma planlama olarak tarif eden Koçel'e (2005: 124-127) göre planlamanın; geleceğe dönük bir düşünme, değerlendirme, araştırma ve inceleme işi olması ve planlama ile risk, amaç ve varsayımlar arasındaki ilişkiler olmak üzere iki temel özelliği bulunmaktadır.

Şimşek'e (2007: 133) göre, iyi bir planlama ve planda bulunması gereken başlıca özellikler; birlik, devamlılık, esneklik, açıklık ve dengedir. Can vd. (1999: 156) etkili bir planlamada bulunması gereken özellikleri şöyle sıralamaktadır:

- ✓ Plan iyi bir biçimde tanımlanmış amaçlara yönelik olmalıdır.
- ✓ Plan basit ve anlaşılır olmalıdır.
- ✓ Planlar esnek olmalıdır.

- ✓ Planlar dengeli olmalıdır.
- ✓ Planlar elde edilebilir ve akla uygun olmalıdır.
- ✓ Farklı uzmanlarca yapılan planlar, uzmanlar arasında yeterli iletişim yoluyla eşgüdümlemelidir.
- ✓ Planlama, yönetimin diğer işlevleri için önceden gerekli olan bir kavramdır.

Şekil 9’da planlama süreci gösterilmektedir. Buna göre, bir planlama süreci, sistemin tanımlanmasıyla başlıyor ve planın uygulanmasıyla sona eriyor. Ancak, planın uygulanma sürecinde yaşanan aksaklıkların kontrolünün de bu süreci dahil edilmesi gerektiğini düşünülmektedir.

Şekil 9:

Planlama Süreci

Kaynak: McIntosh vd. 1995: 335; Goeldner ve Ritchie, 2009: 453.

Planlamanın özelliklerini; bir seçim ve tercih süreci, esneklik ve dinamiklik, karar süreci ve geleceğe dönük bir faaliyet olarak belirten Aktaş (2002: 125) planlamanın sakıncalarını şöyle sıralamaktadır:

- a. İyi bir plan zaman ve enerji harcaması gerektireceğinden ve yüksek nitelikli ve pahalı elemanlar ile araçlar kullanmayı zorunlu kıldığından her işletme bu yükü kaldıramaz.

- b. Planın eksik olması, çok uzun ya da çok kısa bir süreyi kapsamaması, gerçekleşebilir hedeflerden çok dilek ve istekleri içermesi gibi bazı önemli noksanları bulunabilir.
- c. Planlamada kullanılan sayısal yöntemlerde yapılabilecek bazı hatalar beklenmedik olumsuz sonuçlara yol açabilir.
- d. Yöneticinin dikkatinin gereğinden çok geleceğe çevrilmesine ve içinde bulunduğu durumu ihmal etmesine neden olabilir.
- e. Planın ne kadar önceden yapılacağı ve neleri kapsamaması gerektiği konusu önemlidir. Uzun süreli planlarda doğruluk derecesi azalır, kısa süreli planlarda ise planlamadan beklenen yarar sağlanamaz. Bu nedenle en uygun süre belirlenmezse planlamanın etkinliği azalır.
- f. Planlama için zaman da önemlidir. Planı hazırlayan hız ile isabet arasında optimal bir denge kuramazsa planlamadan beklenen yararlar gerçekleşmez.
- g. Plan belirli bir çalışma düzeni dolayısıyla standart yöntemler ortaya koyar. Bu açıdan planlar katı özellikler taşırlar. Bu nedenle standartlar zaman zaman gözden geçirilmeli ve plandan sapmalar için gerekli önlemler alınmalıdır.
- h. Plan, eğer ayrıntılara kadar inmekte ise ortaya koyduğu kurallar ve standartlarla bireylerin girişim ve önceliklerini (inisiyatiflerini) köreltebilir. Sorumluluktan kaçan, karar almaktan çekinen kişiler için plan rahatlık sağlar. Ancak, çalışan ve sorumluluk yüklenmekten kaçınmayan kişiler için özgürlük kısıtlayıcı bir araçtır.

Planlamayı; “bir kurumda, örgütün gerçek durumunu, zayıf ve kuvvetli yönleri ile ortaya koyup buna dayalı olarak ileriye yönelik stratejileri belirlemektir.” şeklinde tanımlayan Halis ve Tekinkuş (2008: 171-178), bir toplumun neye ihtiyacı olduğuna ve ihtiyaç duyduğu hizmetleri nerede ve nasıl elde edeceğine politikacıların ya da idarecilerin karar vermesinin, verilecek hizmetlerin etkinliğini azaltacağını ifade etmektedirler.

2.4. Plan ve Plan Türleri

Ryan'a (2011: 310) göre planlar; ideolojik, kültürel ve tarihi eserlerdir. Çünkü hazırlanan bir plan, hazırlanma amacı ve içerdiği kavramlar, hazırlandığı coğrafi alandaki kültürel değerler ile hazırlanan yer ile ilgili tarihi varlıkları da dikkate alarak oluşturulur. Yağcı (2007: 194) plan türlerini şu şekilde yapmaktadır:

- Kısmi ve genel planlar,
- Uzun, orta ve kısa dönemli planlar,
- Ulusal ve bölgesel planlar,
- Makro ve mikro planlar,
- Tek merkezli ve çok merkezli planlar,
- Tek hedefli ve çok hedefli planlar,
- Büyüme tipi ve kalkınma tipi planlar,
- Yol gösterici ve emredici planlar.

Koçel (2005: 134) planları; gelecekle ilgili kapsadıkları zaman süresine göre kısa (1 yıla kadar), orta (1-5 yıl) ve uzun (5 yıldan fazla) vadeli; tiplerine göre programlar, bütçeler, yönetmelik ve prosedürler, iş akış diyagramları, organizasyon el kitapları ve politikalar; proje planlaması, taktik planlama, stratejik planlama ve uygulamalı (operasyonel) planlama şeklinde sınıflandırmaktadır.

Tortop vd. (1993: 57-60) planlamayı: Sürelerine (uzun, orta ve kısa) göre planlar; uygulama biçimine (zorlayıcı, demokratik) göre planlar; biçim yönünden (yazılı, yazılı olmayan) planlar ve kullanım biçimine (bir kez kullanılacak, sürekli) göre planlar olmak üzere dört kategoriye ayırmaktadır. Şimşek (2007: 134) planların; zaman boyutu, temel uğraşı alanı, örgütsel birim, planın özellikleri ve planın unsurları olmak üzere beş farklı bakış açısıyla sınıflandırılabilirliğini ifade etmektedir.

Koçel (2005: 123) planlamayı; “plan, bugünden, gelecekte nereye ulaşılacak istendiğinin, nelerin gerçekleştirilmek istendiğinin kararlaştırılmasıdır” şeklinde tanımladıktan sonra planlar ile kararların aynı olmakla birlikte tek farkın, planların birden fazla karar içeren kararlar toplamı olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 4:
Plan Türleri

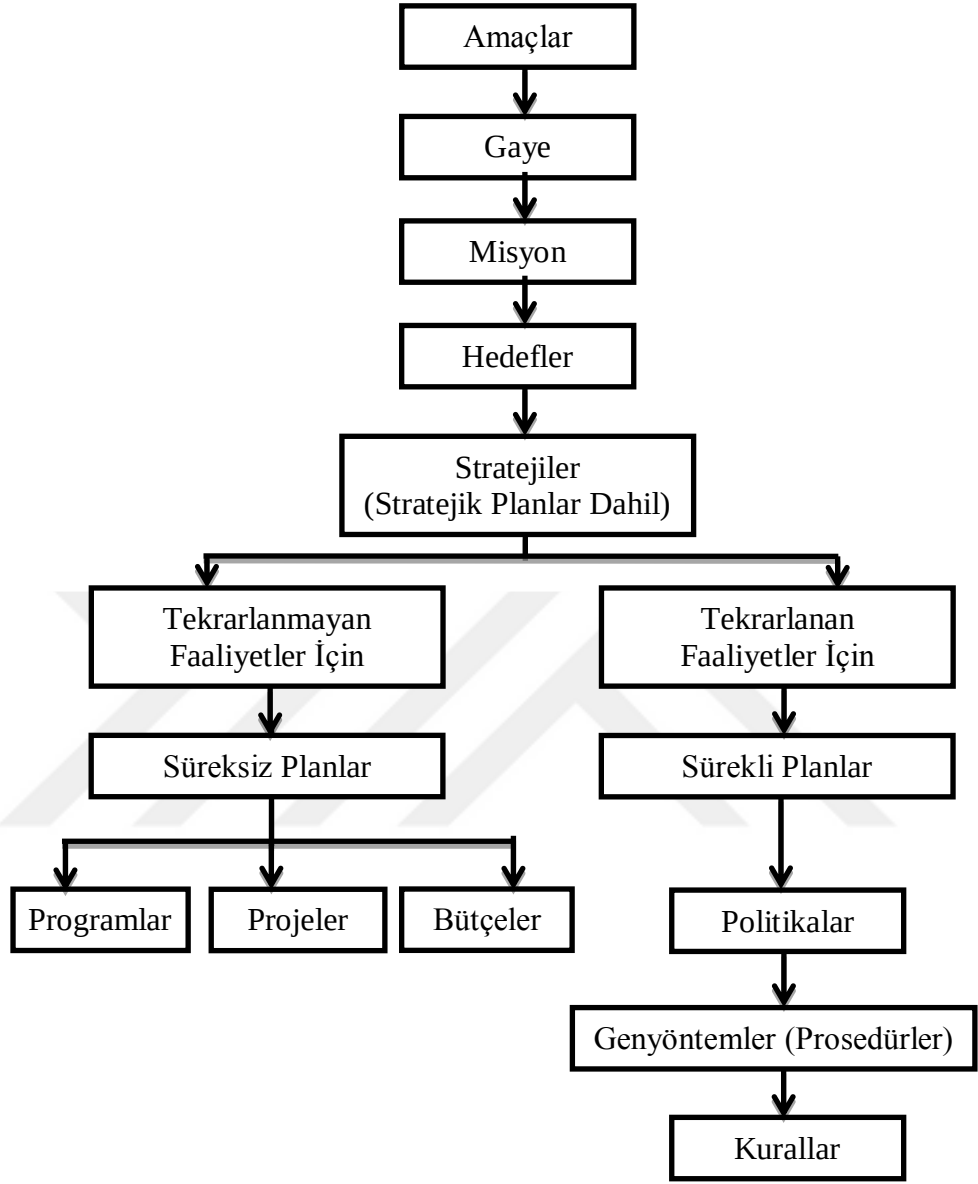
Sosyo-Ekonomik Planlar	Üst Düzey Fiziki Planlar	Yerel Fiziki Planlar	Özel Amaçlı Planlar	Tamamlayıcı Planlar
Kalkınma Planı	Metropolitan Alan Planı	Nazım İmar Planı	Koruma Amaçlı İmar Planı	İlave İmar Planı
Bölge Planı	Çevre Düzeni Planı	Uygulama İmar Planı	Turizm Amaçlı İmar Planı	Revizyon İmar Planı
Stratejik Plan			Özel Çevre Koruma Bölgesi	Mevzii İmar Planı

Kaynak: Demirkol ve Çetin, 2014: 31.

İçöz vd. (2009: 104) turizm planlaması türlerini; “kapsadığı zamana ya da döneme göre, *uzun vadeli* turizm planlaması, *orta vadeli* turizm planlaması ve *kısa vadeli* turizm planlaması; örgütsel yapısına göre *entegre* turizm planlaması ve *sektörel* turizm planlaması; kapsadığı coğrafi alana ya da mekana göre *uluslararası* turizm planlaması, *ulusal* turizm planlaması, *bölgesel* turizm planlaması ve *yerel* turizm planlaması” olarak sınıflandırmaktadır.

Planların iktisadi felsefeleri ve yaklaşımları kapsamında; 1960 öncesi planları: devletçi, kısmi, 1960-1980 planları: karma ekonomi, bütüncül, 1980-2000 planları: liberal, stratejik olarak nitelendirilebilir (Kalkınma Bakanlığı, 2016e). Can vd. (1999: 152), planlar hiyerarşisinin iş ve kademelerdeki yetki ve sorumluluğa uygun bir biçimde oluştuğunu ifade ederek; genel müdür ve yardımcılarını üst kademe yöneticiler, bölüm başkanları ile şube müdürleri ve yardımcılarını orta kademe yöneticiler, ustabaşı ve gözetmenleri ise ilk kademe yöneticiler olarak örneklendirmektedir. Diğer taraftan işgörenler olarak tarif ettiği işçi ve memurların ise yönetsel görevi olmadığını belirtmektedir.

Şekil 10’da hazırlanacak olan bir planın hiyerarşisi gösterilmektedir. Buna göre planlar, hangi alanda hazırlanıyorsa öncelikle amaçların belirlenmesi gerekmektedir. Daha sonra misyon, hedef ve stratejiler belirlenmelidir. Son olarak, yürütülecek faaliyetlerin tekrarlanıp tekrarlanmamasına göre süreksiz ya da sürekli planlar hazırlanır.

Şekil 10:

Plan Hiyerarşisi

Kaynak: Şimşek, 2007: 137.

Tablo 5:
Örgütsel Kademelere Göre Planlama Faaliyetleri

ÖRGÜT KADEMELERİ	PLANLAMA TİPLERİ
Üst Yönetim	Amaçlar, Politikalar, Uzun Dönem Planlar
Orta Kademe Yönetim	Kotalar, Programlar, Tamamlayıcı Amaçlar ve Politikalar
İlk Kademe Yönetim	Projeler, Tarifeler, Kısa Dönem Amaçlar, Tamamlayıcı Politikalar ve Çalışmaya İlişkin Planlar
İşçiler Düzeyi	Rutin İşler ve Çok Küçük Usuller

Kaynak: Can vd., 1999: 153.

Tablo 5’te herhangi bir örgütün kademesine göre hazırlayabileceği plan türleri yer almaktadır. Tabloya göre işçiler, günlük yapılan rutin işlere yönelik planlar hazırlarken, üst yönetim ise işletmenin bugünü ve geleceğine yön verecek planlar hazırlamaktadır.

2.4.1. Kalkınma Planı

Olalı (1990: 39) ekonomik kalkınmayı; “gayri safi milli hasılda sağlanan artışın üretim faktörleri arasında dengeli biçimde dağılımıdır.” şeklinde tanımladıktan sonra kalkınmanın sosyal bir olgu, büyümenin ise salt ekonomik bir olgu olduğunu ifade ederek iki kavram arasındaki farkı ortaya koymaktadır.

Sözen (2007: 65) kalkınma planlarını, bir ülkenin ekonomisinde yapılacak olan yatırımların sektörel bazda belirlenmesinde kullanılacak temel araçlar olarak ifade etmektedir. Yağcı (2007: 194) Beş Yıllık Kalkınma Planlarını; yol gösterici, çok hedefli, ulusal ve makro plan özelliklerini taşıyan ve turizme ait ilke ve hedefleri de içeren planlar olarak açıklamaktadır.

1961 Anayasası ve 1982 Anayasası’nda, Türkiye’nin kalkınma hamlelerinin yürütülmesi için yetki ve görevlerin yanı sıra kalkınma planı ve Devlet Planlama Teşkilatı’na aşağıda belirtildiği şekilde yer verilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2016c):

1961 Anayasası: IV. İktisadi ve Sosyal Hayatın Düzeni

Madde 41- İktisadi ve sosyal hayat, adâlete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir. İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği öncelikleri yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir.

Kalkınma Plânı ve Devlet Plânlama Teşkilâtı

Madde 129- İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma, plâna bağlanır. Kalkınma, bu plâna göre gerçekleştirilir.

Devlet Plânlama Teşkilâtının kuruluş ve görevleri, plânın hazırlanmasında, yürürlüğe konmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve plânın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler özel kanunla düzenlenir.

1982 Anayasası: I. Planlama

Madde 166 - Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir. Planda milli tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir. Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun (Resmi Gazete, 2003b) amacı, birinci maddede; "Kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve malî saydamlığı sağlamak üzere, kamu malî yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm malî işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve malî kontrolü düzenlemektir." şeklinde belirtildikten sonra ikinci maddede de kapsamı şöyle

düzenlenmiştir: “Bu Kanun, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları ve mahallî idarelerden oluşan genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin malî yönetim ve kontrolünü kapsar.”

Kamunun sınırlı olan kaynaklarının sevk ve idaresinde, Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun önemli bir denetim mekanizması işlevi gördüğü söylenebilir. Böylece hazırlanan planlar doğrultusunda ayrılan mali kaynakların, planlara göre kullanılıp kullanılmadığı denetlenebilecektir.

2.4.2. Fiziksel Plan

Kent planlarının farklı soyutluk düzeylerinde hazırlandığını ifade eden Ersoy (2000), kentsel düzeyde, en genel bilgilerin yer aldığı 1/100.000 ya da 1/50.000 ölçekte hazırlanan ancak mevcut İmar Kanunu’nda sözü edilmeyen Strateji Planları’nı en üst kademe planlar, 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni İmar Planları ile 1/5.000 ölçekli Nazım İmar Planları’nı orta kademe planlar ve 1/1000 veya 1/500 ölçekli Uygulama Planları’nı ise en alt kademe planlar olarak sıralamaktadır.

3194 sayılı İmar Kanunu’nda beşinci maddesinde aşağıda belirtilen planların tanımları şöyle yapılmaktadır (Resmi Gazete, 1985).

Nazım İmar Planı; varsa bölge veya çevre düzeni planlarına uygun olarak halihazır haritalar üzerine, yine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak çizilen ve arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, gerektiğinde yapı yoğunluğunu, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerinin çözümü gibi hususları göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere düzenlenen, detaylı bir raporla açıklanan ve raporuyla beraber bütün olan plandır.

Uygulama İmar Planı; tasdikli halihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak nazım imar planı esaslarına göre çizilen ve çeşitli bölgelerin yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren plandır.

Çevre Düzeni Planı; Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plandır.

Tablo 6:
Plan Türleri ile Planları Yapma ve Onama Yetkisi

Plan Adı	Planlama Alanı	Ölçek	Plan Yapma Yetkisi	Plan Onama Yetkisi	Hukuki Dayanak
Bölge Planı	Bölge	Belirsiz	DPT ¹	DPT	3194 Sayılı İmar Kanunu
İl Çevre Düzeni Planı	İl Sınırları içinde kalan alan	Belirsiz	İl Özel idaresi	İl Özel İdaresi ile İlgili Belediye	5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
Metropolitan İmar Planı	Metropolitan Alan	Belirsiz	BİB	BİB	3194 Sayılı İmar Kanunu
Çevre Düzeni Planı	Havza ve Bölge	1/50.000 ve 1/100.000	Çevre ve Orman Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı	5491 Sayılı Yasa ile Değişik 2872 Sayılı Çevre Kanunu
Nazım İmar Planı	BŞ belediye Sınırları içinde Kalan alan	1/25.000	Büyükşehir Belediyesi	Büyükşehir Belediyesi	5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu
Nazım İmar Planı	Belediye ve Mücavir alan	1/5.000 1/2.000	Tüm Belediyeler	İlgili Belediye	3194 Sayılı İmar Kanunu
Uygulama İmar Planı	Belediye ve Mücavir alan	1/1.000	Büyükşehir Belediyeleri Dışında Kalan Tüm Belediyeler	İlgili Belediye	3194 Sayılı İmar Kanunu

Kaynak: Ersoy, 2006: 225.

3194 sayılı İmar Kanunu’nda, yukarıda yer alan tanımlamalardan sonra planlama kademelerine yer verilmiştir. Buna göre planlar; kapsadıkları alan ve amaçları açısından; “Bölge Planları” ve “İmar Planları”, imar planları ise, “Nazım İmar Planları” ve “Uygulama İmar Planları” olarak hazırlanır. Son nüfus sayımında, nüfusu 10.000’i aşan yerleşim yerlerinde imar planlarının yaptırılması zorunludur. Ayrıca 3194 sayılı İmar Kanunu’nda planların hazırlanması ve yürürlüğe konulması da belirlenmiştir. Buna göre;

a) Bölge planları; sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek

¹ Devlet Planlama Teşkilatı, 3 Haziran 2011 tarihli “Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin 8 Haziran 2011 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmasıyla yerini Kalkınma Bakanlığı’na bırakmıştır.

üzere hazırlanacak bölge planlarını, gerekli gördüğü hallerde Devlet Planlama Teşkilatı yapar veya yaptırır.

b) İmar Planları; Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planından meydana gelir. Mevcut ise bölge planı ve çevre düzeni plan kararlarına uygunluğu sağlanarak, belediye sınırları içinde kalan yerlerin nazım ve uygulama imar planları ilgili belediyelerce yapılır veya yaptırılır. Belediye meclisince onaylanarak yürürlüğe girer.

Belediye ve mücavir alan dışında kalan yerlerde yapılacak planlar, valilik veya ilgisince yapılır veya yaptırılır. Valilikçe uygun görüldüğü takdirde onaylanarak yürürlüğe girer.

2.4.3. Stratejik Plan

Tekeli'ye (2001: 77) göre strateji; “sürekli değişen dış çevrenin yarattığı fırsatlar ve tehditler çerçevesinde amaca nasıl ulaşılacağına ilişkin düzen ve tasarımı ile ilgili düşünsel bir işlemdir.” Tribe (2010: 7-8) stratejiyi; “arzu edilen geleceğin planlanması ve arzu edilen bu geleceğe ulaştıracak uygun yolların belirlenmesi ve test edilmesidir” şeklinde tanımladıktan sonra strateji sürecini; stratejik amaç, stratejik analiz, stratejik seçim ve stratejik uygulama olmak üzere dört aşama olarak belirtmektedir.

1970'li yıllarda başlayan ekonomik, toplumsal, siyasal ve teknolojik gelişmelerden etkilenen yönetim anlayışı, kamu ve özel sektörün mevcut yönetim yaklaşımlarında değişime gitmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Özel sektörün başarılı olmasında önemli bir rolü olan stratejik yönetim; küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan gelişmeler, iletişim ve bilgi teknolojisinin gelişmesi, demokratikleşme, liberalleşme ve sivilleşme gibi faktörlerin etkisiyle insanların kamusal hizmetlerden beklentilerini değişime uğratmıştır. Dolayısıyla bu beklentilerin karşılanması amacıyla kamu yönetiminde de stratejik yönetim uygulanmak istenmiştir (Parlak ve Sobacı, 2008: 317).

Bircan (2002: 18) stratejik planlamayı; “Rekabete ve hızlı gelişmelere dayalı bir ortamda etkili kamu hizmet üretimi, finansman, pazarlama ve tanıtım, etkililik, işgücü politikaları, örgütsel yapı ve ürün geliştirme (ar-ge) bakımından meydana gelecek değişiklikleri denetim altına almayı sağlayan teknik bir araç olarak kullanılmalıdır.” şeklinde ifade ettikten sonra ülkenin amaçları doğrultusunda, görev tanımından kurala kadar aşağıdaki sıralamaların yapılması gerektiğini belirtmektedir:

- *Temel Görev*; varoluş nedenidir; kuruluşun kurulma nedenini ifade eder.
- *Politika*; teşkilatın konularını ve ilkeli hareket biçimleri ifade eder.
- *Strateji*; görevin (amacın) gerçekleşmesi için ortaya konulan hedefler ve ulaşmak için seçilen yol ya da temel hareket tarzıdır.
- *Plan*; kuruluşun politikalarına göre oluşturulan ve bütününe ilgilendiren, çeşitli genel hedefleri, ilkeleri içeren ve ana strateji çerçevesinde bunlara ulaşma yolları sürelerini ve kaynaklarını kapsar şekilde yollarını belirten belgedir.
- *Program*; planın kaynak kullanımı ayrıntıları ya da birer yıllık uygulama bölümleridir.
- *Taktik*; planla konulan amaçlara ulaşmak için uygulanacak kısa vadeli esnek yol ve yöntemleri ifade eder.
- *Kurallar*; hiçbir esneklik ve sapmaya imkan tanımaksızın ve uygulanan yazılı veya yazılı olmayan emirlerin tümüdür.
- *İşlem Süreci (Prosedür)*; özellikle uygulamaya yönelik olarak hatalı ve istenmeyen karar ve işlemleri önlemek için belirli bir amaca yönelik olarak yapılacakları aşama aşama belirten yazılı kurallardır. Örneğin Bakanlıklarca çıkarılan yönetmelikler, tebliğler birer işlem süreci tanımlaması niteliğindedir.

Kökene askerliğe dayanan stratejik yönetim ve stratejik planlama, yirminci yüzyılın son yarısında yönetim anlayışı olarak kamu yönetimine girmiş ve askeri stratejide kullanılan ilkeler; ülke, bölge, işletme, kurum ve kuruluşlar için de geçerli olmuştur (Çoban, 2007: 34).

Stratejik yönetim, kamu ya da özel sektörde herhangi bir örgütün uzun vadeli ve stratejik bir yaklaşımla yönetilmesini ifade eder. Bu bağlamda, stratejik yönetim, stratejik planlamayı içeren ve stratejik planlamadan daha kapsamlı bir süreçtir. Stratejik yönetimin ana unsuru olan stratejik planlama sadece planlama faaliyetinden ibarettir. Dolayısıyla, kaynak dağılımı, bütçe, bilgi yönetimi, değerlendirme, kontrol ve performans yönetimi gibi yönetim faaliyetlerini içermemektedir. Bu nedenle, stratejik yönetim ve stratejik planlama birbirinden farklı kavramlardır (Songür, 2011: 14).

Bu çerçevede stratejik planlama (DPT, 2006a: 7-8):

Sonuçların planlanmasıdır: Girdilere değil, kamu hizmetleri ile elde edilecek sonuçlara odaklıdır.

Değişimin planlanmasıdır: Değişimin istenilen yönde olabilmesini sağlamaya gayret eder ve değişimi destekler. Dinamiktir ve geleceği yönlendirir. Düzenli olarak gözden geçirilmesi ve değişen şartlara göre uyarlanması gerekir.

Gerçekçidir: Arzu edilen ve ulaşılabilir bir geleceği resmeder.

Kaliteli yönetimin aracıdır: Disiplinli ve sistemli bir şekilde, bir kuruluşun kendisini nasıl tanımladığını, neler yaptığını ve yaptığı şeyleri niçin yaptığını değerlendirmesi, şekillendirmesi ve bunlara rehberlik eden temel kararları ve eylemleri üretmesidir.

Hesap verme sorumluluğuna temel oluşturur: Sonuçların nasıl ve ne ölçüde gerçekleştirildiğinin izlenmesine, değerlendirilmesine ve denetlenmesine temel oluşturur.

Katılımcı bir yaklaşımdır: Stratejik planlama sürecinin kuruluşun en üst düzey yetkilisi tarafından tam olarak desteklenmesi şarttır. Bununla beraber, ilgili tarafların, diğer yetkililerin, idarecilerin ve her düzeydeki personelin katkısı, ortak çabası ve desteği olmaksızın, stratejik planlama başarıya ulaşamaz.

Diğer yandan stratejik planlama:

Günü kurtarmaya yönelik değildir: Uzun vadeli bir yaklaşımdır.

Bir şablon değildir: Kuruluşların farklı yapı ve ihtiyaçlarına uyarlanabilen esnek bir araçtır.

Salt bir belge değildir: Stratejik planın hazırlanması, gerçekleştirilmesi için yeterli değildir. Planın sahiplenilmesi ve eyleme geçirilmesi gerekir. Asıl olan stratejik plan belgesi değil, stratejik planlama sürecidir.

Sadece bütçeye dönük değildir: Stratejik planlama sürecinde kaynak kısıtları dikkate alınmakla beraber, yıllık bütçe ve kaynak taleplerinin stratejik planları şekillendirmemesi; stratejik planın, bütçeyi yönlendirmesi gerekir.

Tablo 7:
Stratejik Yönetim Süreci

Plan ve Programlar Paydaş Analizi GZFT Analizi	DURUM ANALİZİ	Neredeyiz?
Kuruluşun varoluş gerekçesi Temel İlkeler	MİSYON VE İLKELER	Nereye ulaşmak istiyoruz?
Arzu edilen gelecek	VİZYON	
Orta vadede ulaşılacak amaçlar Spesifik, somut ve ölçülebilir hedefler	AMAÇLAR VE HEDEFLER	
Amaç ve hedeflere ulaşma yöntemleri	STRATEJİLER	Gitmek istediğimiz yere nasıl ulaşabiliriz?
Detaylı iş planları Maliyetlendirme Performans programı Bütçeleme	FAALİYETLER VE PROJELER	
Raporlama Karşılaştırma	İZLEME	
Geri besleme Ölçme yöntemlerinin belirlenmesi Performans göstergeleri Uygulamaya yönelik ilerleme ve sonuçların değerlendirilmesi	PERFORMANS ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Başarımızı nasıl takip eder ve değerlendiririz?

Kaynak: Kamu İdareleri için Stratejik Planlama Kılavuzu, DPT, 2006a: 5.

Tablo 7’de kamu idarelerinin, stratejik planlama sürecinde izleyeceği adımlar bulunmaktadır. Bu bağlamda bir kamu kurum ya da kuruluşunun öncelikle durum analizi yaparak nerede olduğunu tespit etmesi gerekmektedir. Daha sonra ulaşılacak istenilen yer belirlenerek, gitmek istenilen yere nasıl ulaşılabilceğine karar verilmelidir. Sürecin son aşamasında ise hazırlanan planların, etkin bir şekilde yürütüldüğünü izlemek ve kontrol etmek amacıyla performans ölçme ve değerlendirme göstergelerinin yer aldığı başarı takip ve analizi bulunmaktadır.

Tekeli (2001: 78) stratejik planlamanın öne çıkan özelliklerini beş madde halinde şöyle sıralamaktadır:

1. Stratejik planlama işletmede ilk ve en geniş karar basamağıdır. Diğer kararlar için stratejik planlama rehber durumundadır.
2. Stratejik planlama uzun süreli bir planlama türüdür.
3. Öteki bütün kısa süreli plan, program ve bütçe etkinliklerini kapsamı içerisine alır.
4. Geleceğe yönelik varsayımlar ve tahminler yapmak zorundadır.
5. Bir kereye mahsustur. İşletme kaynaklarını tümüyle seferber eder.

Stratejik planda yer alması gereken temel unsurlar (DPT, 2006a: 9); durum analizi (özet), katılımcılığın nasıl sağlandığına ilişkin açıklama, misyon, vizyon, temel değerler, en az bir amaç, her amacın altında en az bir hedef, hedef ölçülebilir şekilde ifade edilememişse ölçüm kriter(ler)i, stratejiler ve tüm amaç ve hedefleri içeren beş yıllık tahmini maliyet tablosudur.

Goeldner ve Ritchie (2009: 443), birçok destinasyonun bir turizm politikasının ve stratejisinin olmadığını belirttikten sonra gerek destinasyonda ikamet edenlerin yaşam kalitelerinin iyileştirilmesinde gerekse turizmden beklenen ekonomik, sosyal ve diğer toplumsal hedeflere ulaşmada; turizm sisteminin tanımlanması, turizmin felsefesinin açıklanması, 20-50-100 yıllık bir gelecek için vizyonun belirlenmesi, konumlandırma ve markalaşma stratejisinin belirlenmesi, rekabetçilik ve işbirliğine dayanan analizlerin yapılması, oluşturulan politika ve programlar ile çıktıların izlenmesi ve değerlendirilmesi ile güçlü yanlar, zayıf yanlar, problemler, fırsatlar ve güçlüklerin katı bir şekilde denetlenmesi olmak üzere sekiz unsurun tanımlanmasının, başarılı bir turizm yönetimi açısından son derece önemli olduğunu vurgulamaktadırlar.

2.5. Turizm Planlaması

Turizm planlamasının, genel kalkınma planlarının özel bir alt türü olduğunu belirten Inskeep'e (1988: 360-363) göre turizm planlaması; araştırma hazırlığı, hedeflerin

belirlenmesi, anket, analiz ve sentez, politika ve plan oluşturma, uygulama ve izleme olmak üzere yedi aşamalı bir sũreçtir.

Burkart ve Medlik (1988: 70) bir ũlke veya bũlgede turizmin bũyũmesi ve gelişmesinin toprak kullanımı, ziyaretçi ve yerel toplumun taleplerinin çakışması, turizmin mevsimsel niteliğinden dolayı kaynakların boşa gitmesi ve mevsimsel iřsizliğē neden olması, kaynakların bir veya iki endũstriye dayandırılmasının sağılıklı bir ekonomide neden olacağı bozulmalar gibi bazı problemlere neden olacağını belirterek planlamanın önemine vurgu yapmaktadır.

İçöz vd. (2009: 91) turizm planlamasını “Turizm sistemine yũn verme ve sisteminin verilen yũnũ izlemesini sağılayacak örgũtlerin kararları ve eylemleri arasında eřgũdũmsel rehberlik faaliyetleri dizininden oluşan bilimsel araştırmalara dayalı, devamlı dũngũ sũrecidir.” şeklinde tanımlamaktadır.

Theobald (2004: 164) turizm endũstrisinin statik yerine dinamik bir yapı olarak ortaya çıktığını ve varlığını devam ettirdiğini bu nedenle turizmin planlama ve gelişme sũrecinde stratejik bir yaklaşımın benimsenmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Olalı (1990: 25) turizm planlamasını; “Bir dũnemde turizm sektũrũnde ulaşılmak istenen hedefleri, bu hedeflere varabilmek için yararlanılabilecek araçları, olanakları, yapılacak işleri, iş zamanlamasını ve işlerin sorumlularını gũsteren disiplinli bir dũzenlemedir.” şeklinde tanımlamaktadır.

Timothy’ye (1998: 52) gũre, turizm planlaması paradigmalarının bũyũk bir bũlũmũ kentsel ve bũlgesel planlamadan esinlenerek hazırlanmıştır. Bu planlar, genellikle turizmin olumsuz etkilerini azaltmak hatta yok etmek ve turizmin olumlu etkilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. İçöz vd. (2009: 80) herhangi bir bũlgede turizm planlamasına ihtiyaç duyulmasının nedenlerini řũyle sıralamaktadır:

- Bũlgede turizmin kontrolsũz geliřmesini ẽnlemek.
- Arazi kullanımını olumlu olarak geliştirmek.
- Çevrede pozitif değışme yaratmak.
- Toplumsal kũltũrde olumlu değışme yaratmak.

- Bölgede taşıma kapasitesinin zorlanmasının önüne geçmek.
- Aşırı turist sayısını sınırlandırmak.
- Hizmet kalitesinde düşmeyi önlemek.

Costa ve Buhalis (2006: 1), mikro ya da makro düzeyde olup olmamasına bakılmaksızın turizmde başarının elde edilmesinin, örgütlerin ya da destinasyonların bir bütün olarak planlanmasına, yönetilmesine ve pazarlanmasına bağlı olduğunu ifade etmektedirler.

Şekil 11:

Turizm Planının Bileşenleri

Kaynak: Inskeep, 1988: 363.

Turizm planlamasının gelişimi; (1) kentsel ve bölgesel planlama olarak algılanan 1950-1970’li yılları kapsayan ilk zamanlar; (2) turizm planlamasına, fiziksel planlama bakışından stratejik planlama bakışına geçilen ve 1980-1990’lı yılları kapsayan olgunluk dönemi; (3) rasyonel ve teknik yaklaşımların yanı sıra yerel halk ve özel sektör temsilcilerinin de dikkate alındığı ve 1990’lı yıllardan günümüze kadar devam

eden modern turizm planlaması olmak üzere üç dönem olarak sınıflandırılabilir (Costa, 2006: 238).

İçöz vd. (2009: 34), turizmin gelişimi nedeniyle gelecekte ortaya çıkabilecek ekonomik, çevresel ve toplumsal etkilerinin de planlamada dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Khan'a (2005: 53) göre turizm planlaması ve politikaları hazırlanma sürecinde dikkat edilmesi gereken unsurlar şunlardır:

- ✓ Bir fizibilite çalışmasına dayanan amaçların oluşturulması,
- ✓ Pazar ve kaynak analizinin yapılması,
- ✓ Kavramsal planlamanın yapılması,
- ✓ Planın onaylanması,
- ✓ Bir master planın hazırlanması,
- ✓ Basamaklandırılmış programların uygulanması,
- ✓ Değerlendirme ve yönlendirmenin yapılması,
- ✓ Hizmet kalitesinin ve planın başarısı için tüm faaliyetlerin denetlenmesi.

Lew'a (2007: 385) göre, kentsel planlama ile turizm planlaması arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklardan birincisi, kentsel planlama, toplumun geneline yönelik hizmet ederken turizm planlaması, belirlenmiş spesifik bir hedefe özellikle turizm işletmelerine yönelik olarak hazırlanmaktadır. İkincisi, kentsel planlama, etkilediği alan ile toplumun kalkınması ve refah düzeyinin iyileşmesi bakımından tüm unsurları dikkate alması bakımından çok kapsamlı olurken turizm planlaması, ziyaretçilerin hizmetine sunulmak üzere yapılan daha dar ölçekli altyapı ve tesisler üzerine odaklanmaktadır. Üçüncüsü, kentsel planlamanın genel olarak kalkınma sürecindeki kaosu engellemek için bir zorunluluk olmasına rağmen turizm planlaması, kamu açısından bir zorunluluk değil isteğe bağlı olan bir planlamadır.

Turizm planlamasının, kentsel planlamanın bir alt türü olduğunu savunan Lew'a (2007) göre, rasyonel bir planlama sürecinde aşağıda belirtilen on aşama bulunmaktadır.

1. Problemi tanımla.

2. Amacı tanımla (bir problemi çözmek için).
3. Veri topla.
4. Alternatif plan senaryolarını değerlendirmek için bir rehber tanımla.
5. Amaca ulaşabilmek için politika ve rehberleri de içeren alternatif plan senaryoları oluştur.
6. Önceden tanımlanmış değerlendirme rehberini kullanarak alternatif plan senaryolarını değerlendir.
7. Tercih edilen alternatifi seç.
8. Planı uygula.
9. Planı gözlemle, değerlendir ve gözden geçir.
10. Yeni problemleri belirle ve süreci tekrar başlat.

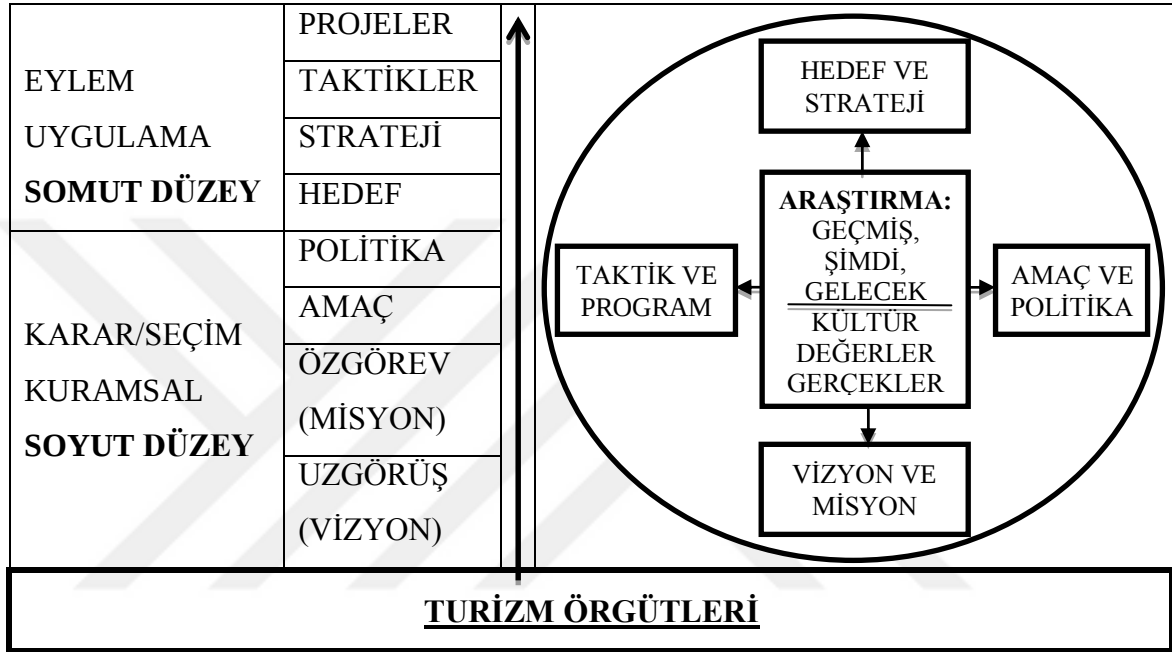
Turizm planlaması, birçok disiplini içermesinden ve kamu-özel sektör ortaklığı, kurumlar ve sektörler arası koordinasyon ile toplumsal katılım gibi karmaşık ilişkileri bir araya getiren bütüncü bir yaklaşımı gerektirmektedir (Teye, 1999: 283). Tablo 8’de turizm planlaması yaklaşımlarından olan “önce kalkınma” ile “önce turizm” karşılaştırmalı olarak verilmektedir.

Tablo 8:
Turizm Planlaması Yaklaşımlarının İki Kutuplu Görünümü

Solcu “Önce Kalkınma”	Sağcı “Önce Turizm”
Sürdürülebilir insani kalkınma Sistem olarak turizm Kültür olarak turizm Çağdaş dünya sistemleri Dış çevre (kenar) Gelişmemiş <i>Çekirdeğe (merkeze) en az düzeyde bir bağımlılıkla farklılaştırılmış ve bağımsız destinasyon hedefi. Yerel halk ve yerel bilgi ile belirlenmiş sürdürülebilir insani kalkınma. Kalkınmaya yönlendiren temel soru “Turizm, bize zarar vermenden ne verebilir?”dir.</i> Bütüncül	Ekonomik genişleme Endüstri olarak turizm Tüketim olarak turizm Küreselleşme Merkez (çekirdek) Modernleşme <i>Ürün benzerliği aracılığıyla pazar payını maksimize etme hedefi. Farklılaştırılmamış ve homojen ürünler ile merkeze bağımlılık. Dış planlamacılar ve uluslararası turizm endüstrisi tarafından belirlenen turizm hedeflerine odaklanma.</i> Ekonomik

Kaynak: Burns, 2004b: 26.

Inskeep (1988: 362), kalkınma planları hiyerarşisinin tüm düzeylerinde yer alabileceğini belirttiği turizm planlama türlerini: uluslararası, ulusal ve bölgesel; sahil alanlarının kullanımı ve diğer turizm gelişim bölgeleri; turistik tesislerin yer planlaması; mimari, peyzaj ve mühendislik planları şeklinde belirttikten sonra turizm planlamasının, diğer planlarla entegre olması gerekliliğiyle birlikte ayrı bir planlama türü olduğunu ifade etmektedir.

Şekil 12:

Entegre Planlama Süreci

Kaynak: İçöz vd., 2009: 91.

Page (2009: 555) turizm endüstrisinde yer alanlar, politikacılar ve hükümetler tarafından turizm planlamasını yaparken aşağıdaki soruların cevaplarını vermesi gerekmektedir.

- Turizmi neden istiyoruz?
- Turizm, bölgemiz ve ülkemiz için ne anlama gelmektedir?
- Turizmin toplumumuz üzerindeki etkisi nasıl olacak?
- Kazan-kazan durumunun tüm paydaşlar için sağlanması nasıl yönetilecek?

Turizmin belirli bir tek amacı olmamasına rağmen hükümetler için turizm, en çok ekonomik gelişim amacıyla planlanmaktadır. Bu amaç için de genellikle turist sayısı ve

turist harcamaları gibi yıllık belirli hedefler hükümetler tarafından belirlenmektedir (Gunn ve Var, 2002: 5). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO, 2007: 37) de yatırım ya da eylem planlarının hazırlık sürecinde, turizm endüstrisinde yer alan anahtar oyuncular ile uygun ve doğru turizm paydaşlarının da yer alması gerektiğini ifade etmektedir.

Cook vd. (1999: 237) turizm planlamasını, turizm gelirlerini sürdürmek ve artırmak için birçok adımı kapsayan sürekli bir süreç olarak değerlendirmenin yanı sıra gelişim zamanı, alt yapı ve üst yapı ölçeğinin belirlenmesi, tutundurma kampanyalarının belirlenmesi ile çekici kaynakların korunması ve iyileştirilmesi için gösterilecek çabalar için verilecek kararları da içerdiğini ifade etmektedir.

Hall (2008: 14) turizm planlamasının; biçim (kalkınma, alt yapı, toprak ve kaynak kullanımı, örgüt, insan kaynağı, tutundurma ve pazarlama), yapı (farklı hükümet, yarı hükümet ve sivil toplum örgütü), hükümet düzeyi (uluslararası, ulusötesi, ulusal, bölgesel, yerel, yer, sektörel ve kişisel), mekansal düzey (uluslararası, ulusüstü, ulusal, bölgesel, yerel ve yer) ve geçici süreli düzey (değişimi, kalkınmayı, uygulamayı, değerlendirme ve planlama hedeflerinin yeterince yerine getirildiğini ölçme) olmak üzere beş farklı şekilde söz konusu olduğunu ifade etmektedir.

İçöz vd. (2009: 28), planlama yapılan alanların genellikle kamuya ait olması, planlama kararlarının merkezi yönetim tarafından alınması ve planlama sürecinde merkezi yönetim ve yerel yönetimin birçok biriminin doğrudan ya da dolaylı yer alması nedeniyle turizm planlamasında, en önemli görev ve rolün devlete düştüğünü savunmaktadır.

Planlama, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın merkez örgütünün dinamik bir beyin rolü oynamasını gerektiren en temel işlevidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, proaktif bir yönetim anlayışı çerçevesinde, turizmi etkisi altında bulunduran iç ve dış koşulları sürekli izleyerek ana gelişme eğilimlerini teşhis etmek; olası gelecek senaryolarını ortaya koymak; bunları dikkate alarak sektörün uzun ve kısa vadeli stratejik planlarını, pazar payı ve verimlilik hedeflerini, bunlara ulaşmak için gerekli araçları, standartları ve eylem biçimlerini belirlemekle yükümlüdür (DPT, 2007: 47).

Türkiye’de, 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile 2003 yılında kurulan Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye’nin turizm politikalarının ve planlarının oluşturulmasında sorumludur. Bu sorumluluk, ilgili kanunun birinci bölümünde amaç ve görev başlıklarıyla aşağıda belirtildiği şekilde yer almaktadır (Resmi Gazete, 2003a):

Madde 1- Bu Kanunun amacı; kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihî ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirmek, turizmin geliştirilmesi, pazarlanması, teşvik ve desteklenmesi için gerekli önlemleri almak, kültür ve turizm konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek ve bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığının kurulmasına, teşkilât ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektir.

Madde 2- Kültür ve Turizm Bakanlığının görevleri şunlardır:

- a) Millî, manevî, tarihî, kültürel ve turistik değerleri araştırmak, geliştirmek, korumak, yaşatmak, değerlendirmek, yaymak, tanıtmak, benimsetmek ve bu suretle millî bütünlüğün güçlenmesine ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunmak,
- b) Kültür ve turizm konuları ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek, bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmak; yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından kurulan veya kamu personelini desteklemek için kurulan dernekler ve aynı amaçlarla Türk Medeni Kanununa göre kurulan vakıflar dışındaki asıl amacı kültür, sanat, turizm ve tanıtım faaliyeti olan dernek ve vakıflar ile özel tiyatrolar tarafından gerçekleştirilecek projelere nakdi yardımda bulunmak,
- c) Tarihî ve kültürel varlıkları korumak,
- d) Turizmi, millî ekonominin verimli bir sektörü haline getirmek için yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını değerlendirmek, geliştirmek ve pazarlamak,

- e) Kültür ve turizm alanlarında her türlü yatırım, iletişim ve gelişim potansiyelini yönlendirmek,
- f) Kültür ve turizm yatırımları ile ilgili taşınmazları temin etmek, gerektiğinde kamulaştırmak, bunların etüt, proje ve inşaatını yapmak, yaptırmak,
- g) Türkiye'nin turistik varlıklarını her alanda tanıtıcı faaliyetler ile her türlü imk n ve araçlardan faydalanarak kültür ve turizmle ilgili tanıtma hizmetlerini yürütmek,
- h) Kanunlarla verilen diğ r görevleri yapmak.

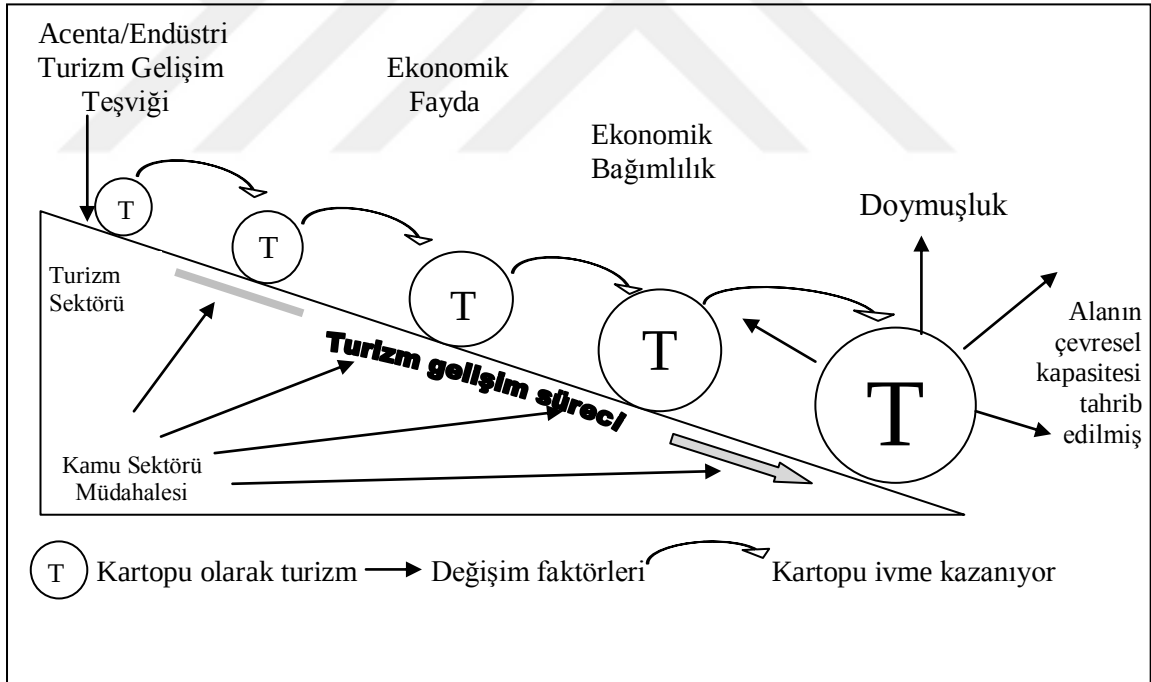
Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan ve Kalkınma Bakanlığı'nın da Türkiye'nin turizm politikalarının belirlenmesi ve turizm planlarının hazırlanmasında önemli rolleri bulunmaktadır. 2011 yılında kaldırılan DPT, Türkiye'nin kalkınmasında çok önemli görevler üstlenen köklü bir kuruluştur (Bircan, 2002: 18). Turizme yönelik planların ve hedeflerin belirlenmesi konularında DPT ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında ileri düzeyde bir işbirliği söz konusudur (   z vd., 2009: 36).

Planlı dönemde DPT, temel olarak, planlamayı piyasa mekanizmasının tamamlayıcı unsuru olarak görmüştür. Bu  er evede, DPT, piyasa mekanizması ve özel kesimin gelişmesini sağlamaya çalışmış ve 1980 başlarında uygulamaya konulan dışa açılma politikaları gibi ekonomik ve sosyal alandaki önemli yeniliklerin fikri hazırlıklarının başlatıcısı ve oluşturucusu olmuş, uygulamada koordinasyonu sağlamıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2016d).

Türkiye, demokratik planlama mekanizmasını benimsemiştir. Planlar ve planlara dayalı yıllık programlara dayalı bütçeler, Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonu'nda görüşüldükten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda yasalaştırılır. Kalkınma Bakanlığı, bu konularla ilgili teknik çalışmaları yapmakla görevlidir. Plan hazırlıkları sırasında teşkil edilen geçici ve daimi özel ihtisas komisyonları vasıtasıyla toplumun çeşitli kesimlerinin ekonomik ve sosyal politikalar ve hedefler konusundaki görüş ve istekleri kalkınma planlarına yansıtılabilmektedir. Özel kesimin, yol gösterici olan plan hedeflerine uygun hareketini sağlamak için makro-ekonomik politikalar ve özellikle teşvik politikaları kullanılmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2016d).

Dolayısıyla gerek sosyo-ekonomik gelişime gerekse sektörel hedefler bakımından bölgesel ve daha üst düzeyde turizm ile ilgili planlama yetkisinin, Kalkınma Bakanlığı'nda olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, DPT ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın çok sıkı bir işbirliği içerisinde hareket etme gerekliliği unutulmamalıdır. Ayrıca yerel yönetimler tarafından hazırlanacak turizme yönelik planların, DPT tarafından hazırlanacak bölge planları ile uyumlu olma mecburiyeti de planlamanın etkili olması bakımından son derece önemlidir.

Turizmde planlamaya olan gereklilik, Şekil 13'te gösterilen Page'in (2009) "Kartopu Görüşü" ile daha iyi anlaşılabilir. Page'in iddiasına göre; turizmin, bir kartopu gibi kontrol edilemez kitle turizmine dönüşeceğini herhangi bir kişi, şirket, işletme, kurum ve/veya kuruluş önceden tahayyül edemez. Her ne kadar kamu sektörünün elinde yasal, politik ve denetim mekanizması gibi araçlarla kontrol etme gücü olsa da turizmin, ilk görüntülerinden itibaren taviz verilmeye başlanmıştır.

Şekil 13:
Turizm Gelişimi - Kartopu Görüşü

Kaynak: Page, 2009: 528.

Turizm gelişiminin ilk dönemlerinde girişimciler, tur operatörleri ve kar beklentisi içinde olan diğer taraflar tarafından baskı kurulmaya çalışılır. Zaman geçtikçe, bahsi geçen baskı gruplarının, oluşturulacak politikalar üzerindeki etkisi ve ilgili alanının,

turizme olan bağımlılığı da baskıyı artırır. Böylece, kartopu büyür ve hareket etmeye başlayarak, durdurulamayacak ve kontrol edilemez bir ivme yakalayacaktır. Kamu sektörü müdahaleleri daha az etkili olacak ve kamu sektörü, sorunu çözmek ve kontrol etmek için çaba göstermeye başlar. Yerel huzursuzluk artışına rağmen, turizmin sağladığı istihdam olanaklarından dolayı turizm, engellenmemeye devam eder. Turizm hala gelişme sürecine devam ederse doyuma ulaşılır ve destinasyon kaynaklarının tahribi gerçekleşir. Bu da destinasyonda, turizmin artık sürdürülemez bir boyuta ulaştığı anlamına gelmektedir. Destinasyon, çekiciliğini kaybetmiş, aşırı gelişmiş ve çevresel olarak bölge; görsel ve fiziksel kirlilikten dolayı tehlikeli bir hale dönüşmüştür. Destinasyonun doymuş imajı, tur operatörlerinin bu destinasyona düşük ücretli ve kitle turizmi destinasyonu olarak bakmalarına yol açarak yüksek harcama potansiyeli olan ziyaretçilerin daha çekici destinasyonlara yönelmesiyle sonuçlanır (Page, 2009: 528).

Page'in "Kartopu Görüşü"nde ifade edilen olumsuz durumların ortaya çıkmaması amacıyla, herhangi bir yerin turizm destinasyonuna dönüşüm süreci, planlı bir şekilde yürütülmelidir. Aksi takdirde sorunlar ortaya çıktıktan ve kontrol edilemez boyutlara ulaştıktan sonra alınacak tedbirler, sorunların çözümü için yeterli olmayabilir ya da çok yüksek maliyetlere katlanmak zorunda kalınabilir.

2.6. Literatür Taraması

Keskin ve Sungur (2010) bölgesel kalkınma ve bölgesel politikalar konusunda, dünyada yaşanan dönüşümler ve bu dönüşümlere eklenme çabasında olan Türkiye'de kalkınma planları kapsamında bölgesel politikalarda meydana gelen değişimleri incelemek amacıyla 1963-2007 yılları arasında uygulamaya koyulan 9 kalkınma planını değerlendirmişlerdir. Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda aşağıda belirtilen tespitler yapılmıştır:

- ✓ 1990'lı yıllara kadar uygulamaya konulan ilk beş kalkınma planının geleneksel bölgesel kalkınma anlayışı çerçevesinde uygulamaya koyulduğu görülmektedir. Söz konusu planlarda temel olarak "bölge planlama"ya vurgu yapıldığı ve bölge politikasının temel amacının bölgeler arası dengesizlikleri giderme ve dengeli bölgesel gelişme olduğu göze çarpmaktadır.

- ✓ 1990-1994 yılları arasında uygulamaya koyulan 6. BYKP ise; bölgesel politikaların teori ve uygulamalarında ilk kez diğer ülke deneyimlerinin örnek alınmaya başlanması açısından bir dönüm noktasını ifade etmektedir.
- ✓ 7. BYKP’nda diğer planlardan farklı olarak “bölgesel planlama” ve “bölgesel gelişme” kavramları yerine “sürdürülebilir kalkınma” anlayışı gündeme gelmiştir.
- ✓ Gerek vurgu yaptığı kavramlar gerekse de araç ve amaçları bakımından yeni bölgeselcilik yaklaşımının tam anlamıyla 8. BYKP’nda ve 9. Kalkınma Planı’nda hâkim olduğu ve odak noktasını oluşturduğu görülmektedir.

Healey (1993), İngiltere’nin planlarında kullanılan söylemleri analiz ederek sözcüklerin içerdiği anlamların sistematüğini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda, Birmingham, Solihull ve Harlow’a ait Birleşik Kalkınma Planları incelenmiştir. İncelenen planlarda kullanılan dil analiz edilerek belirli durumlarda, demokratik söylemin nasıl kullanıldığı gösterilmek istenmiştir. Analiz sonuçlarına göre; her üç planda da içerik ve süreç bakımından farklılıkların olduğu tespit edilmiş ve demokratik bir planda kullanılması gereken dilin, toplumda farklı anlamlara sahip bir sistematüğü göz önünde bulundurması gerektiği vurgulanmıştır.

Ruhanen (2004) tarafından Avustralya’nın Queensland bölgesinde bulunan 30 yerel turizm destinasyonunun planlama uygulamalarına yönelik bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada, sürdürülebilirlik ilkeleri, stratejik planlama ve paydaş katılımının turizm destinasyonlarının planlama süreçlerinde ne ölçüde dikkate alındığı belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, yerel turizm destinasyonlarının, sürdürülebilirlik ilkelerini planlama süreçlerine entegre etmediği belirlenmiştir.

Burns (2004a), Güney Pasifik Turizm Konseyi tarafından hazırlanan Solomon Adaları’nın 1991-2001 dönemini kapsayan 20 yıllık turizm kalkınma planını, anlatı yöntemiyle de desteklenmiş eleştirel söylem analizi ile incelemiştir. Yapılan inceleme neticesinde bu planın yaklaşım (deterministik ve dar görüşlü) ve öneriler (kabile, toprak sahipleri ve merkezi yönetimin karmaşıklığına çok az önem verme) açısından kusurlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Teye (1999), Gana'nın 1996-2010 yıllarını kapsayan 15 yıllık Turizm Kalkınma Planı'na ilişkin bir değerlendirme yapmıştır. Bu plan, Gana'da turizmin, 2010 yılına kadar ülkenin lider sektörü olması amacıyla hazırlanmıştır. Bununla birlikte Teye, iyi hazırlanmış bu planın uygulanması sürecinde gerekli olan nitelikli insan kaynağı ve genel altyapı, turizm tesisleri, çekicilikler, pazarlama ile hizmetlerin sunulması amacıyla ihtiyaç duyulan finansman konularında zorlukların olduğunu belirtmektedir. Bu iki unsura ek olarak; toplum desteği ve toplumun aktif katılımı ile Gana'nın sahip olduğu sınırlı havayolu işletmesi nedeniyle ziyaretçi sayılarına ilişkin yapılan projeksiyonların da bu planın uygulanmasındaki diğer güçlüklerdir.

Moscardo (2011), sosyal ve ekonomik bir aktivite olmasının yanı sıra akademik bir araştırma alanı da olan turizm için çoklu bakış açısının uyumlu bir çerçevede bütünleştirilmesindeki güçlüğe dikkat çektikten sonra turizm planlamasında sosyal temsiliyeti araştırmıştır. Bu bağlamda, destinasyon sakinlerinin turizm planlaması sürecinde çok düşük düzeyde bir katılım sergilediği, kamu ve özel sektör temsilcileri tarafından destinasyon sakinlerinin görüşlerine çok az yer verildiği, turistlerin ihtiyaçlarını belirleme ve karşılama noktasında kamu ve özel sektörün görüşlerinin domine edici düzeyde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, turizm planlarının çoğunun turizmin ekonomik yönüne odaklandığı ve kalkınma planları sürecinde turizmin ekonomik olmayan faktörlerine çok az yer verildiği görülmüştür.

McLoughlin ve Hanrahan (2016) tarafından, İrlanda'da bulunan yerel yönetimlerin çevre planlarını, turizm planlaması kapsamında araştırılmıştır. Her bir yerel yönetim biriminin kalkınma planı içerik analiziyle incelenmiştir. Analiz sonucunda yerel yönetimlerin, turizmin çevre ile etkileşimine ve alan koruma ölçümlerini desteklemeye odaklanmış planlar hazırladığı görülmüştür. Diğer taraftan, yasal olarak zorunluluk olan bu beş yıllık planlarda, güçlü ve detaylı bir şekilde hazırlanmış turizm politikaları, turizm stratejileri, bütçe ve planların uygulanmasını kolaylaştıracak rehberlerin eksikliği de yapılan analizler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Sharpley (2008), ekonomisini petrol bağımlılığından kurtarmak amacıyla turizme yatırım yapan ve Orta Doğu'da bulunan Dubai'yi incelemiştir. Her ne kadar petrole olan bağımlılığı azaltmak amacıyla turizme yönelinmiş olsa da Dubai'de genelde turizmin gelişimine özelde ise turizm planlamasına çok az önem verildiği belirtilmektedir.

Dubai'nin turizm politikaları ve süreçleri incelendiğinde, karma bir turizm planlaması anlayışının benimsendiği görülmektedir. Diğer taraftan, emirlikteki otoriter politik yapının kontrolü altında bulunan turizm gelişimi, gelecekte muhtemel sorunların ortaya çıkmasına da işaret etmektedir.

Burns (2010), gelişen küçük ada devletlerinden birisi olan Samoa için Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler'in çeşitli birimleri tarafından hazırlanan ve desteklenen Samoa Planı'nı incelemiştir. 1992-2001 dönemini kapsayan Samoa Planı gibi Batı yaklaşımıyla hazırlanmış planların hedeflenen sonuçlara ulaşmadığını savunan Burns'a göre bunun iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi, turizm ana planındaki eksiklikler ve engellerin 1960'lı yıllarda hazırlanan planların daha dikkatli bir şekilde okunmasıyla ortadan kaldırılabileceği düşüncesidir. İkincisi, planların çok karmaşık olması ve yerel hassasiyetlerin çok az dikkate alınması ile ulusal planlar ve bölgesel anlamdaki ihtiyaçlar dengesinin kurulamamasıdır.

Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda turizm sektörü ile ilgili öne çıkan unsurlar şunlardır (İçöz ve Kozak, 2002: 184; İçöz vd., 2009: 35; Dinçer ve Çetin, 2015: 174):

- Turizm sektöründen elde edilecek döviz miktarını arttırmak ve ödemeler dengesi açığının kapatılmasında yararlanmak,
- Türkiye'ye gelen turist sayısını arttırmak,
- Turistlerin ortalama harcama miktarını arttırmak,
- Ortalama kalış sürelerinin uzatılması,
- Turizmde öncelikli yöreleri belirlemek, altyapı ve fiziksel planlama çalışmalarını tamamlamak,
- İç turizm hareketlerini geliştirmek, bu amaçla özellikle çalışan kesime tatil olanakları sunmak,
- Kitle turizmine uygun konaklama ve ulaştırma yatırımlarını teşvik etmek,
- Fiyat politikasını belirlemek,

- Altyapı yatırımlarının kamu, üstyapı yatırımlarının özel sektör tarafından yapılmasını sağlamak,
- Tanıtma etkinliklerine ağırlık vermek,
- Teşvik ve kredi politikasını yönlendirmek,
- Turizmin olumsuz etkilerinin azaltılması,
- Doğal varlıkların korunmasını sağlamak,
- Yabancı yatırımları özendirmek,
- Ana tur güzergâhları belirlemek,
- Turizm eğitimi politikasını belirlemek,
- Turizm istatistiklerini güvenilir duruma getirmek,
- Turizmin çeşitlendirilmesini sağlamak,
- Ürün ve hizmet kalitesinin artırılmasını sağlamak,
- Kamu kamplarını ve ikinci konutları turizme açmaktır.

Wattanacharoensil ve Schuckert (2014), Tayland'ın ana planları ve politikalarındaki kreatif turizm uygulamalarını incelemişlerdir. Tayland hükümeti ve ilgili kuruluş ve ajansların, ülkenin ulusal turizm gelişimine nasıl katkıda bulunabileceği Tayland Turizm Kurumu'nun markalaşma kampanyaları çerçevesinde araştırılmıştır. Seçilen hükümet birimleri tarafından hazırlanan planların incelenmesi için nitel yöntemlerden içerik analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre tüm planlarda kreatif turizmin desteklenmesi amacıyla; insan kaynakları ve turizm girişimcilerini destekleme, Thai kültürel başkentini tanıtmak, Thai kültürünü tanıtmak amacıyla diğer kreatif sektörlerle işbirliği yapma, turizmle ilgili kültürel etkinlikleri tanıtmak, kreatif şehirler için teşvik etme gibi destekleyici unsurların bulunduğu görülmüştür.

Wan ve Pinheiro (2014), gazino lisansının serbestleştirilmesi ve bireysel ziyaret düzenlemesi ile hızlı bir kentsel değişim ve ekonomik gelişim gösteren Macau'nun turizm planlama yaklaşımını inceleyerek, benimsenen bu planlama yaklaşımının

yaşanan bu hızlı değişime ayak uydurup uyduramadığını tespit etmeye çalışmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, benimsenen turizm planlaması, yukarıda bahsedilen hızlı değişime yeterince hızlı tepki vermemektedir. Bu planlama yaklaşımının eksiklikleri; şehrin konumunu yansıtan açık bir vizyona sahip olmaması, planlama gücünün birkaç resmi hükümet temsilcisinin elinde bulundurulmasına yoğunlaşma, planlamayla ilgili mevzuat yokluğu, gelişmeye yol gösterecek detaylı rehberlerin yokluğu, hükümet departmanları arasındaki zayıf koordinasyon ile planlama konusunda uzmanlık ve bilgi eksikliği olarak belirlenmiştir.

Scuttari vd. (2013), sürdürülebilir turizm ve hareketlilik için bütünleştirilmiş planlama amacıyla İtalya'nın Güney Tyrol Bölgesi'ndeki turizm trafiğini analiz etmiştir. Araştırma, destinasyon planlaması ve yönetimine trafik hareketliliğinin de dahil edilmesi gerektiğine vurgu yapmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarında; turist ve günübirlikçi araçların yıllık, mevsimlik, aylık ve günlük dağılımı; destinasyondaki iç turizm hareketliliğinin çevresel etkisinin değerlendirilmesi ile sürdürülebilir turizmi hedefleyen hareketlilik yönetim ölçümlerinin, seçilen pilot alanlardaki etkilerinin keşifsel analizi ortaya çıkarılmıştır.

Tosun ve Timothy (2001'den aktaran İçöz vd., 2009: 281-283) tarafından Türkiye'nin turizm planlaması incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda aşağıda belirtilen dokuz konuda eksiklikler tespit edilmiştir:

- Turizm planları çok merkezidir.
- Turizm planlaması esnek değildir.
- Planlar yeterince ayrıntılı değildir ve bütüncül bir tarzda hazırlanmamaktadır.
- Planlar toplum yönlü değildir.
- Turizm planlaması arz odaklıdır.
- Turizm planları Pazar tarafından yönlendirilmektedir.
- Planlamalarda tutarlılık ve süreklilik eksikliği vardır.
- Turizm planlamasında bakış açısı dardır.

- Planların uygulanması zordur.

Ruhanen vd. (2013) tarafından Avustralya'nın 2000-2009 dönemini kapsayan 10 yıllık süreçte hazırlanan 28 ulusal turizm stratejileri ve planları içerik analizi tekniğiyle incelenmiştir. İnceleme kapsamında Avustralya turizmi için en önemli 20 stratejik tema belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre 28 dokümanda, üzerinde en çok durulan tema %11 ile pazarlama olduğu görülmüştür. Pazarlamayı %9 ile araştırma, %9 ile politika ve planlama ve %8 ile altyapı ve yatırım temaları takip etmektedir.

Lai vd. (2006), turizm planlaması ve hazırlanan planın uygulanması sürecini Çin örneği üzerinden araştırmıştır. Bu bağlamda, 2001-2020 Guniujiang Guanyintang Turizm Geliştirme Ana Planı'nın 3 yıllık bir bölümünü inceleyen araştırmacılar; ana plandaki kusurlar, planlamacının yetersiz araştırma ve analiz bilgisi, planlamacının uygun olmayan beklentisi, planlamacının tecrübe eksikliği, uygulayıcının yanlış anlaması, uygulayıcı ve planlayıcı arasındaki görüş ayrılıkları ile Çin'deki bölgeler arası dengesiz kalkınma ve özel sektör yatırım güçlükleri olmak üzere planlama ile uygulama arasında yedi kategoride boşluk olduğunu tespit etmişlerdir.

Sözen (2007) tarafından 1982-2006 dönemini kapsayan süreçte, Türkiye'de uygulanan turizm politikalarının Çanakkale'nin turizmine etkilerini ve turizmin gelişimine yapmış olduğu katkıyı incelemiştir. Bu kapsamda, turizm teşvik tedbirlerini, Çanakkale'deki uygulamalarını turizm politikası bakımından; tanıtım ve pazarlama, istihdam, çevre planlama faaliyetleri, turizm eğitimi ve turizmin çeşitlendirilmesi başlıkları altında değerlendirmiştir. İnceleme sonucunda; 1982 yılında 85 olan belgeli tesis sayısının, 2005 yılında 177'ye yükseldiği, toplam turizm yatırımları içerisinde Çanakkale'nin payının %0,93 olduğu, ulaştırma anlamında az da olsa bir gelişme kaydedildiği, turizm çeşitlendirilmesine ağırlık verildiği, eğitim ve çevre konularında da iyileşmeler gözlemlendiği tespitleri yapılmıştır.

Dinçer ve Çetin'e (2015: 186) göre, beş yıllık kalkınma planlarında turizme, başlangıçta ekonomik bir faaliyet olarak yaklaşılmış ve kitle turizminin gelişimine yönelik hedefler konulmuştur. Daha sonraları turizmin coğrafi dağılımının sağlanması, mevsimselliğin azaltılması, katma değeri yüksek alternatif turizm türlerine yönelinmesi, yerel halkın yatırım yapmasına olanak tanınması gibi hedefler konulsa da sürdürülebilir ve ahlaki

olmayan endüstri uygulamalarına beş yıllık kalkınma planlarında değinildiğinden bahsetmek oldukça güçtür.

Tosun ve Jenkins (1996: 530), gelişen kıyı bölgelerine çok sayıda turisti çekme bakımından Türkiye'nin başarılı olduğu belirtmekle birlikte, gelişmemiş bölgelerin kalkınmasını tetiklemesi bakımından aynı düzeyde başarılı olunamadığını ifade etmişlerdir. Bu başarısızlığın; sürdürülebilirlik ile bölgesel ve yerel koşulları dikkate alan bir planlama yaklaşımıyla giderilebileceği savunulmuştur. Ayrıca planlamanın makro düzeyde ülke geneline yönelik değil bölgesel hatta destinasyon odaklı olarak yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Ekinci ve Doğdu (1992: 122), beş yıllık planlarda turizmdeki gelişmenin yatak kapasitesi ve döviz gelirleri ile ölçülmeye çalışıldığını, personel eğitimi, çevrenin korunması, alt yapı yatırımı ile tanıtım faaliyetleri açısından ise hedeflenen başarının yakalanamadığını ifade etmektedirler.

Beş Yıllık Kalkınma Planları ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te Türkiye'nin turizmde tanıtım politikalarını inceleyen Demir'e (2014: 116) göre; ilk yedi beş yıllık kalkınma planında turizm ve özellikle de tanıtım konusuna çok az yer verilmiştir. Bu planlarda, tanıtıma birkaç cümle yer verildikten sonra, gelecek beş yılda ne kadar turist geleceği, ne kadar turizm geliri elde edileceği ve yatak kapasitesine ilişkin hedeflere ağırlık verilmiştir.

Kalkınma Bakanlığı ise Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulduğu tarihten kaldırıldığı tarihe kadar uygulamaya konulan 9 adet Beş Yıllık Kalkınma Planı'na yönelik şöyle bir genel değerlendirme yapılmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2016e):

1980 öncesinde sanayileşmede “ithalat ikamesi politikaları”, 1980 sonrası ise “açık ekonomiye geçiş” yönlendirici olmuştur. Türkiye, 1963 yılında planlı döneme girerken, ülkenin sosyoekonomik potansiyelini değerlendirmek ve bu potansiyeli orta dönemde planlarla en iyi şekilde yönlendirebilmek için, amaç ve hedeflerin önceliklerini tespit eden 15 yıllık perspektif plan hazırlama gereğini duymuştur.

I. ve II. BYKP, 1963-1977 perspektif plana göre hazırlanmış olup; I. BYKP temel altyapı yatırımlarına, istihdam sorununa ve yeniden düzenleme konularına ağırlık

verirken, II. BYKP özellikle sanayi sektörünün ekonomide sürükleyici sektör niteliği kazanması ilkesini benimsemiştir. Değişen dünya şartları ve Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkileri dikkate alınarak 1973-1995 dönemini kapsayan yeni bir perspektif plan hazırlanmıştır.

Yeni perspektife göre hazırlanan III. BYKP, gelir seviyesinin arttırılmasını, sanayileşmenin özellikle ara ve yatırım malı üreten sektörlerde hızlandırılmasını ve dış kaynaklara bağımlılığın azaltılmasını amaçlamıştır.

IV. BYKP, kamu kesimi ağırlıklı sanayileşme stratejisini benimsemiş ödemeler dengesini iyileştirmeyi ve ekonominin kendine yeterli hale getirilmesini hedef almıştır.

V. BYKP, Türk ekonomisinin dışa açılmasına ve ihracata öncelik veren kalkınma politikalarının uygulanmasına ağırlık vermiştir. Ekonomiye kamu müdahalesinin asgari seviyeye indirilmesini, liberal bir dış ticaret ve yabancı sermaye politikasının uygulanmasını, altyapı ve konut yatırımlarının arttırılmasını ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasını öngörmüştür.

VI. BYKP'nın temel önceliklerini ise birbirleriyle ilişkili üç ana noktada toplamak mümkündür. Bunlar, enflasyonu tedricen düşürmek, kaynakları artan oranda imalat sanayine yönlendirmek ve sosyal politikalara daha fazla ağırlık vermektir.

VII. BYKP yaklaşımının ortaya koyduğu perspektif ise öncelikleri ve politikaları itibarıyla çağın değişen ekonomik ve sosyal gelişmelerini dikkate almaktadır. 1970'lerin ortasından itibaren gelişmiş ülkelerin önemli bir bölümünde, özellikle teknolojik gelişimi yavaşlayan ülkelerde bazı tıkanmalar yaşandığı ve bu somut durumun izlenmekte olan müdahaleci devlet ve refah devleti politikalarının sorgulanmasına yol açtığı görülmektedir.

VIII. BYKP küresel ve ülke düzeyinde orta ve uzun dönem stratejileri kapsayan dinamik ve sürekli yenilenen bir yapıya sahiptir. VIII. BYKP dönemi, toplumun yaşam kalitesinin yükseldiği, kesintisiz ve istikrarlı büyüme sürecine girildiği, Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki temel dönüşümlerin gerçekleştirildiği, dünya ile bütünleşmenin sağlandığı ve ülkemizin dünyada ve bölgesinde daha güçlü, etkili ve saygın yer edindiği bir dönem olmuştur.

IX. Kalkınma Planı (2007-2013), “İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” vizyonu ve Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) çerçevesinde hazırlanmıştır. Türkiye'yi 21. yüzyıla hazırlamanın gerekli alt yapısını oluşturmak amacıyla hazırlanan 2001-2023 yıllarını kapsayan Uzun Vadeli Gelişme Stratejisinin ortaya koyduğu perspektif, öncelikleri ve politikaları itibarıyla çağın değişen ekonomik ve sosyal gelişmelerini dikkate almaktadır.

BÖLÜM 3: BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARI VE TÜRKİYE TURİZM STRATEJİSİ 2023'TE TURİZM POLİTİKALARI

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın amacı ve önemi, kapsamı, yöntemi, soruları ile araştırma kapsamında ikincil kaynaklardan elde edilen verilerin analizi ve yorumlanması yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı; Türkiye'nin resmi turizm politikalarını, planlı dönemin başlangıcı olarak kabul edilen 1963 yılından itibaren hazırlanan Kalkınma Planları ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılına özel hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 bağlamında tespit etmektir.

Özel sektörü temsil eden bir işletmenin, turizme ilişkin beklenti ve hedeflerinden ziyade, Türkiye'nin devlet olarak turizme bakış açısını incelemesi açısından bu araştırma önem arz etmektedir. Aynı zamanda Kalkınma Planları ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023'e bütüncül bir değerlendirme ve karşılaştırma olanağı sağlaması da çalışmayı önemli kılmaktadır. Böylece gerek özel sektörü temsil eden işletmeler gerekse turizmin doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği ve/veya etkilendiği sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, meslek kuruluşları ve yerel toplumun yanı sıra turizme ilgi duyan araştırmacılara, Türkiye'de devletin resmi turizm politikalarını ve planlarını inceleme olanağı sunmaktadır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın konu bakımından kapsamını, Türkiye'nin resmi turizm politikaları oluşturmaktadır. Araştırmanın zaman bakımından kapsamını, Türkiye'nin planlı kalkınma döneminin başlangıcı olan 1963 ile Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. kuruluş yılı olan 2023 arasındaki zaman dilimini kapsamaktadır. Kullanılan veri bakımından ise araştırmanın kapsamını; Birinci BYKP, İkinci BYKP, Üçüncü BYKP, Dördüncü BYKP, Beşinci BYKP, Altıncı BYKP, Yedinci BYKP, Sekizinci BYKP, Dokuzuncu KP, Onuncu KP, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 oluşturmaktadır.

Tablo 9:
Kalkınma Planlarına İlişkin Genel Bilgiler

Plan Adı	Plan Dönemi	Karar Onayı	Karar No / Resmi Gazete Sayı
Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1963-1967	16 Ekim 1962 tarihli ve 77 sayılı Uzun Vadeli Planın Yürürlüğe konması ve Bütünlüğünün Korunması hakkındaki Kanun hükümlerine uygun olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan Karma Komisyonu, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde görüşülüp 21 Kasım 1962 tarihinde onaylanmıştır.	1/11272
İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1968-1972	16.10.1962 tarihli 77 numaralı Kanun gereğince T.B.M.M. Plan Karma Komisyonu ile Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca karara bağlanan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Millet Meclisi Genel Kurulunun 3.7.1967 tarihli 132 nci birleşiminde nihaî olarak karara bağlanmıştır.	3/12679
Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	1973-1977	16 Ekim 1962 tarihli ve 77 sayılı Kanun gereğince, Millet Meclisi Genel Kurulunun 26.10.1972 tarihli. 15.inci Birleşiminde onaylanmıştır.	5/14374
Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	1979-1983	16 Ekim 1962 tarihli, 77 sayılı Yasa gereğince, Millet Meclisi Genel Kurulunun 29-30.11.1978 tarihli 15 inci Birleşiminde onaylanmıştır.	6/16487
Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1985-1989	16 Ekim 1962 tarihli 77 sayılı Kanun gereğince, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 13.7.1984 tarihli 90 nci birleşiminde onaylanmıştır.	8/18467
Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı	1990-1994	30.10.1984 tarihli 3067 sayılı Kanun gereğince, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 22.6.1989 tarihli 107 nci Birleşiminde onaylanmıştır.	62/20217
Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1996-2000	30.10.1984 tarihli 3067 sayılı Kanun gereğince, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 18.7.1995 tarihli 142 nci Birleşiminde onaylanmıştır.	374/22354
Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	2001-2005	30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanun gereğince, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 27.6.2000 tarihli 119 uncu Birleşiminde onaylanmıştır.	697/24100
Dokuzuncu Kalkınma Planı	2007-2013	30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanun gereğince, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 28.6.2006 tarihli 121 inci Birleşiminde onaylanmıştır.	877/26215
Onuncu Kalkınma Planı	2014-2018	30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanun gereğince, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 01.07.2013 tarihli 127'nci Birleşiminde onaylanmıştır.	1041/28699
Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı 2007-2013	2007-2023	Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 15.11.2006 tarih ve 183743 sayılı yazısı dikkate alınarak; Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanan ekli "Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013)"nın kabulüne, karar verilmiştir. 28.02.2007 tarih ve 2007/4 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı'yla onaylanmıştır.	4/26450

Tablo 9’da araştırmada, veri analizi amacıyla kullanılan dokümanlar yer almaktadır. Ayrıca, dokümanların karar onayı ve Resmi Gazete’de yayımlanma tarihlerine ilişkin bilgiler de tabloda bulunmaktadır. Kullanılan dokümanlardan 10 tanesi kalkınma planı 1 tanesi ise stratejik planlama kapsamında hazırlanan bir strateji belgesidir. Diğer taraftan, 1978, 1984, 1995 ve 2006 yılları, Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik ve politik koşullar nedeniyle herhangi bir kalkınma planına dahil edilememiştir. Bu yıllarda, yıllık ve yatırım programları hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan dokümanlar, Kalkınma Bakanlığı’nın resmi internet sitesinden elde edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, ikincil kaynaklardan elde edilen dokümanların betimsel olarak analiz edilmesi nedeniyle, nitel veriye dayanan tanımlayıcı bir araştırmadır. Doküman analizi, nitel veriye dayalı araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama tekniklerinden birisidir (Yıldırım ve şimşek, 2008: 89). Araştırılan konu hakkında diğerk kişi veya kurumlar tarafından yazılmış ya da hazırlanmış çeşitli yazılı ve görsel materyal ve belgenin toplanması ve incelenmesi belgesel kaynak derlemesidir (Seyidoğlu, 2009: 46).

Yıldırım ve şimşek (2008: 274) nitel verilere dayalı araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik kavramlarını: “Özet olarak, doğru bilgiye ulaşma konusunda gereken önlemlerin alınması (yani “geçerlik”) ve araştırma sürecini ve verileri açık ve ayrıntılı bir biçimde, yani bir başka araştırmacının değerlendirmesine olanak verecek biçimde tanımlanmasını (yani “güvenirlik”), nitel araştırmacının karşılaması gereken önemli beklentilerdir.” şeklinde açıklamaktadır.

3.4. Araştırma Sorusu

Bu araştırma: “Planlı dönemde, Türkiye’nin turizm politikaları nelerdir?” sorusunu kalkınma planları üzerinden cevaplamak amacıyla gerçekleştirilmektedir.

3.5. Araştırma Verilerinin Analizi ve Yorumlanması

Herhangi bir alanda oluşturulan kamu politikasının (kamusal programların) analizi için; kuramsal yaklaşım, sistem yaklaşımı ve fonksiyonel süreç yaklaşımı geliştirilmekle birlikte, en klasik analiz türünün kurumsal yaklaşım olduğunu ifade eden Çevik (2003:

153) klasik yaklaşımı; bir kamu politikasının uygulanmasından sorumlu olan ilgili kurumların yapısal ve yasal incelenmesi, şeklinde özetlemektedir.

Türkiye’de turizm politikalarının uygulanmasından sorumlu olan kurum her ne kadar Kültür ve Turizm Bakanlığı olsa da kaldırıldığı 2011 yılına kadar Devlet Planlama Teşkilatı ile Devlet Planlama Teşkilatı’nın lağvedilerek yerine kurulan Kalkınma Bakanlığı da planlı kalkınma döneminde önemli roller üstlenmektedir. Bununla birlikte, bu araştırmada; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı ve Kalkınma Bakanlığı’nın tanıtımı, teşkilat yapısı ve yasal statüleri yerine bu kurumların öncülüğünde ve koordinasyonunda oluşturulan kalkınma planlarındaki turizm politikaları incelenmektedir.

Balcı’nın, yazılı ve sözlü materyallerin sayısal verilere çevirmek olarak tanımladığı içerik analizinde, çalışmanın amacına uygun kategoriler hazırlanır ve elde edilen veriler aşağıdaki şekilde sayısallaştırılır (1995: 215-218):

1. Kategorinin dokümanda görünüp görünmediğini göstermek üzere basit ikili bir kodlama kullanma,
2. Kategorinin dokümanda görünmesi sıklığının frekansla gösterilmesi,
3. Kategoriye ayrılan mekân-yer miktarı ve
4. Kategorinin temsil edilme güç ya da yoğunluğu.

Tablo 10’da kalkınma planlarında “turizm”e ayrılan alanın frekans dağılımı bulunmaktadır. Bununla birlikte, turizme ayrılan alanda bulunan başlıklar, tablolar, şekiller, tablo ve şekil açıklamaları ile bağımsız olarak turizm başlığı altında bulunmayan diğer alanlardaki turizm değerlendirmeleri frekans analizine dahil edilmemiştir. Diğer taraftan, Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporları ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 de sadece turizme yönelik olarak hazırlanmaları dolayısıyla belgelerin tamamının turizme ayrılması ve diğer alanlara yer vermemesi nedeniyle dağılıma dahil edilmemiştir.

Tablo 10:
Kalkınma Planlarında Turizme Ayrılan Alanın Frekans (Sıklık) Dağılımı

Plan	Bölüm/Başlık	Sayfa	Paragraf	Satır
I. BYKP	1	4	23	79
II. BYKP	1	10	37	117
III. BYKP	1	8	25	111
IV. BYKP	1	5	26	90
V. BYKP	1	2	9	27
VI. BYKP	1	2	12	32
VII. BYKP	1	3	24	70
VIII. BYKP	1	4	32	182
IX. KP	1	2	11	42
X. KP	1	2	13	96

Turizme, tüm kalkınma planlarında ya bağımsız bir bölüm ya da bir başlık olarak yer verilmiştir. Sayfa bakımından değerlendirildiğinde turizme, 1963-1983 dönemini kapsayan ilk dört planda 27 sayfa, 1985-2005 dönemini kapsayan sonraki dört planda 11 sayfalık bir alan ayrılırken 2007-2018 dönemini kapsayan son iki planda ise sadece 4 sayfalık bir alan ayrılmıştır. Paragraf bakımından değerlendirildiğinde turizme, 37 paragraf ile en fazla İkinci BYKP, en az ise 9 paragraf ile Beşinci BYKP’nda yer verilmiştir. Satır bakımından değerlendirildiğinde ise turizme, 182 satır ile en fazla Sekizinci BYKP, en az ise 27 satır ile Beşinci BYKP’nda yer verilmiştir. Bununla birlikte, Sekizinci BYKP’nda iki sütunlu sayfaların kullanılması nedeniyle satır uzunlukları, diğer planlardaki satırlara kıyasla daha kısa uzunluktadır.

Tablo 11’de, kalkınma planları kapsamında oluşturulan özel ihtisas komisyonlarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Bununla birlikte; Birinci BYKP, İkinci BYKP, Üçüncü BYKP, Beşinci BYKP ve Altıncı BYKP kapsamında turizm başlığı altında oluşturulmuş bir özel ihtisas komisyonuna rastlanılamamıştır.

Tablo 11:
Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporları

ÖİK	Alt Komisyon	ÖİK	Alt Komisyon
Dördüncü BYKP	1. Koordinasyon ve Ana Hedefler 2. Politikalar 3. Yatırımlar, Finansman ve Teşvik 4. Temel Veriler 5. Tanıtım ve Pazarlama 6. Fiziksel Planlama ve Çevre Sorunları 7. Eğitim ve İstihdam	Dokuzuncu KP	1. Yatırım 2. Altyapı ve Çevre 3. İşletme 4. Eğitim 5. Tanıtım ve Pazarlama 6. Yasal Düzenlemeler 7. Avrupa Birliği ile İlişkiler
Yedinci BYKP	1. Yatırım, Finansman, Teşvik 2. İşletmecilik 3. Tanıtım ve Pazarlama 4. Eğitim ve İstihdam 5. Çevre, Planlama ve Altyapı 6. Yasal Yönetmelikler 7. Avrupa Topluluğu ile İlişkiler 8. Turizmin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi	Onuncu KP	1. Çevre, Altyapı ve Planlama 2. Deniz Turizmi 3. İşletmecilik 4. Turizmin Çeşitlendirilmesi 5. Pazarlama (Tanıtım) 6. Eğitim ve İstihdam 7. Yatırım, Finansman ve Teşvik
Sekizinci BYKP	1. İşletmecilik, Konaklama, Ulaşım 2. Yatırım, Teşvik, Altyapı, Çevre 3. Tanıtım ve Pazarlama 4. Eğitim, Kalite, İstihdam 5. Yasal Düzenlemeler ve Avrupa Birliği ile İlişkiler 6. Deniz Turizmi	Türkiye Turizm Stratejisi 2023	1. Planlama 2. Yatırım 3. Örgütlenme 4. İç Turizm 5. Araştırma ve Geliştirme 6. Ulaşım ve Altyapının Güçlendirilmesi 7. Tanıtım ve Pazarlama 8. Eğitim 9. Hizmet Kalitesi 10. Kentsel Ölçekte Markalaşma 11. Turizm Çeşitlendirilmesi 12. Mevcut Turizm Alanlarının Rehabilitasyonu 13. Turizm Gelişim Bölgeleri 14. Turizm Gelişim Koridorları 15. Turizm Kentleri 16. Eko-turizm Bölgeleri

Kaynak: DPT, 1977; DPT, 1995b; DPT, 2001; DPT, 2007; Kalkınma Bakanlığı, 2014; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007.

Tablo 11'e bakıldığında, Turizm Özel İhtisas Komisyonu bağlamında oluşturulan alt komisyon temalarının benzer olduğu görülmektedir. Yatırım, tanıtım ve pazarlama, mevzuat, teşvik, işletmecilik, eğitim ve çevre alt komisyon temaları olarak öne çıkmaktadır.

3.5.1. Birinci BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları

1963-1967 yılları için hazırlanan Birinci BYKP’nın altıncı bölümünün hizmetler başlığı altında sadece 4 sayfa yer ayrılan turizm; Ana İlkeler, Hedefler ve Metot; Bugünkü Durum; Talep Projeksiyonu ve Yatırımlar; Gelir ve Yaratılan Katma Değer; Tedbirler şeklinde beş başlık altında incelenmiştir. Bu planda, Türkiye’nin ödeme bilançosunda ortaya çıkan açığın kapatılmasında çok önemli bir araç olarak görülen turizm için gerekli yatırımların başta turizme elverişli yerlerde olmak üzere kısa sürede yapılması ana ilke olarak belirlenmiştir.

Bugünkü durum başlığı altında ise 1961 yılında, Türkiye’ye 129 bin turistin geldiği ve 7,5 milyon dolar döviz bıraktığı belirtilmiştir. Talep projeksiyonu ve yatırımlar başlığı altında ise Türkiye’nin son on yılda (1951-1961) önemli sayılabilecek bir girişimde bulunmamasına rağmen turist sayısının, yıllık %12 oranında arttığı ve yapılacak yatırım ve propagandalar ile bu oranın %20’ye çıkarılabileceği belirtilmiştir.

Turizm ile ilgili önemli projeler ise; tatil köyleri ve kamplarının kurulması; turizm ile ilgili bazı deneme projeleri; milli parkların kurulması; Balkanlar, Yunanistan, İtalya ve İsrail ile her türlü ulaşım olanağının artırılması ve hac yolu adlı turistik yolun tamamlanması olarak belirtilmiştir. Gelir ve yaratılan katma değer başlığı altında ise turizmin sağlayacağı döviz ve milli gelirden yaratacağı değere yer verilmiştir. Bu kapsamda, 1967 yılında bir turistten 100\$ olmak üzere toplam 41,5 milyon \$ turizm geliri ve 325 milyon TL katma değer yaratması planlanmıştır. Tedbirler başlığı altında ise planlanan hedeflere ulaşmak için alınması gereken tedbirler on üç madde halinde belirtilmiştir.

Bu on üç tedbir özetle; iyi bir propaganda, turizm işlerini yürütecek bir teşkilatın kurulması, şehir ve kasabalar için turizmi geliştirme kurulunun kurulması, turistlerin kalış süresini artırma, turizm bankasının turistik tesisler için uygun krediler vermesi, turizmin gelişmesini engelleyen yasa ve tüzüklerde değişiklik, belirli yer ve zamanlarda festivallerin düzenlenmesi, turizm personel eğitimi, yeni yapılacak otel ve moteller için vergi muafiyeti, kamuya ait dinlenme tesislerinin turistlere açılması, turistik eserlerin tanıtılması, turistik tesislerin yoğun olduğu yerlerde tamamlayıcı işletmelerin kurulmasının sağlanması ve turizme elverişli doğal değerlerin spekülasyona izin vermeden kullanılmasının sağlanması şeklinde belirtilebilir.

Tablo 12:

Birinci BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi Sayısı	Değişim %	Yabancı Ziyaretçi Harcaması	Değişim %	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
	(bin kişi)		(Milyon \$)			
1963	198	-	7	-	0,1	2,1
1964	229	15,7	8	14,3	0,1	2
1965	361	57,6	13	62,5	0,2	3
1966	449	24,4	12	-7,7	0,1	2,5
1967	574	27,8	13	8,3	0,1	2,5

Kaynak: TÜRSAB, 2015 verilerinden derlenmiştir.

Tablo 12’de Birinci BYKP döneminde, Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin yapmış oldukları harcama ile turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı ve ihracata oranına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Tabloya göre, 1963 yılındaki 198 binlik yabancı ziyaretçi sayısı 1967’de yaklaşık iki katlık bir artışla 574 bine ulaşmıştır. Bununla birlikte, yabancı ziyaretçilerin sayısındaki artış oranı, ziyaretçi harcamasına aynı oranda yansımamıştır. Yabancı ziyaretçilerin yaptıkları harcama, 1963 yılında 7 milyon \$ iken 1967 yılında 13 milyon \$ olarak gerçekleşerek, bir katlık bir artışa dahi ulaşamamıştır. Birinci BYKP hedeflerinden birisi olan 41 milyon \$ turizm geliri, 13 milyon \$ olarak gerçekleşerek, planlanan turizm geliri hedefinin yarısını bile yakalayamamıştır.

3.5.2. İkinci BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları

1968-1972 yılları için hazırlanan İkinci BYKP’nın onuncu bölümünde, turizm başlığı altında 10 sayfa yer ayrılan turizm bölümünde; İlkeler, Gelişmeler ve Sorunlar, Talep Hedef ve Tahminleri, Yatırımlar, Politika Tedbirleri ile İkinci BYKP’nın Ödemeler Dengesi ve İstihdam üzerindeki etkilerine yer verilmiştir.

Bu başlıklar, detaylı bir şekilde incelendiğinde İlkeler başlığında; İkinci BYKP’nda izlenecek politikanın temel ilkesi olarak turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel tüm fonksiyonlarından tam olarak yararlanmanın belirlendiği görülmektedir. Ayrıca dış turizm gelirleri, yabancı turist sayısı ve ortalama harcama miktarlarının artırılması, yatırımların turizm potansiyeli yüksek olan yerlerde yoğunlaştırılması ve kitle turizmine uygun konaklama ve ulaşım olanaklarının sağlanması, fiyat politikasının uluslararası rekabet koşullarına göre düzenlenmesi, teşkilatlanmanın gözden geçirilmesi gibi konulara da ilkeler kısmında yer verilmiştir.

Gelişmeler ve sorunların ele alındığı bölümde ise Birinci BYKP’nda ulaşılmak istenen hedeflerin ne ölçüde yerine getirildiği ve bu kapsamda karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir. Bu bölümde, Birinci BYKP’nda belirtilen hedeflerin tamamına olmasa da büyük bir bölümünün gerçekleştirildiği fakat özellikle uygulama safhasında yaşanan aksaklıklar nedeniyle bazı tedbirlerin zamanında alınamadığı vurgulanmıştır. Kamu ve özel sektör arasındaki etkili bir koordinasyonun sağlanamaması, tanıtım, turizm eğitimi, turizm kredisi ve teşviki için alınması gereken mali ve hukuki tedbirlerin tam olarak yerine getirilemediği belirtilmiştir.

Talep, hedef ve tahminleri bölümünde ise turist sayısı ile turizm gelir ve gideri konularına yer verilmiştir. Buna göre, İkinci BYKP’nda dış pasif turizmde yıllık %10 ve yabancı turist sayısında ise %25 oranlarında artış hedeflenmiştir. Gelir hedefi olarak ise yerli turistlerin geceleme başına 1965-1969 yılları arasında 40 TL ve 1970-1972 yılları arasında ise 50 TL harcama miktarı belirlenmiştir. Yabancı turistlerin geceleme sayısının da 8-10 gün arasında olması hedeflenmiştir. Yabancı turistlerin geceleme başına yapacakları harcama miktarı ise 6-9 dolar olarak planlanmıştır.

Turizm yatırımları konusunda ise yapılan hesaplamalar ve izlenecek turizm politikasına göre tesis yatırımlarının %87’sinin kitle turizmine uygun işletmelere ayrılması

planlanmıştır. 1964 yılın sonunda mevcut olan 41 bin 878 adet yatak kapasitesinin 1972 yılında 191 bin 996'ya çıkarılması planlanmıştır. Ayrıca İkinci BYKP'nda yatırım programı temel turizm yatırımları, tamamlayıcı turizm yatırımları ve altyapı yatırımları olmak üzere üç alanda değerlendirilmiştir.

Politika tedbirleri bölümünde, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın sadece turizm faaliyetlerini sürdürecektir bir teşkilatlanmaya gitmesi, Türkiye'nin tanıtımının sadece bakanlık tarafından yapılması, turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için çevre sağlığı ve gıda kontrolüne önem verilmesi, turizm kredilerinin artırılması, turizm eğitimi ve öğretiminin yürütecek bir turizm eğitim öğretim merkezinin kurulması, turizm yatırımlarında turizm açısında öncelikli bölgelerin değerlendirilmesi, Akdeniz ülkeleri ile birlikte uluslararası ortak tanıtımın yapılması, ulaştırma ve turizm faaliyetlerinin birbiriyle olan ilişkisine daha fazla önem verilmesi ve tabii, tarihi ve arkeolojik değerlerin korunması ve onarımında turistik işletmelerin yoğunlaştığı yerlere öncelik verilmesi konuları yer almaktadır. Turizm sektörünün 1972 yılında, 135 milyon \$ turizm geliri ile ödemeler dengesine net 70 milyon dolarlık bir katkı yapmasının planlandığı İkinci BYKP'nda ,1968-1972 yılları arasında 150 bin kişilik bir istihdam etkisinin yaşanacağı tahmin edilmiştir.

Tablo 13:

İkinci BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi Sayısı (bin kişi)	Değişim %	Yabancı Ziyaretçi Harcaması (Milyon \$)	Değişim %	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
1968	602	4,9	24	84,6	0,2	4,9
1969	694	15,3	36	50	0,3	6,8
1970	724	4,3	51	41,7	0,5	8,8
1971	926	27,9	62	21,6	0,5	9,3
1972	1.034	11,7	103	66,1	0,6	12,4

Kaynak: TÜRSAB, 2015 verilerinden derlenmiştir.

Tablo 13'te İkinci BYKP döneminde, Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin yapmış oldukları harcama ile turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı ve ihracata oranına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Tabloya göre, 1968 yılındaki 602 binlik

yabancı ziyaretçi sayısı 1972’de yaklaşık 400 bin kişilik bir artışla 1 milyon 34 bine ulaşmıştır. Diğer taraftan, Birinci BYKP’nda gerçekleşen değerlerin aksine İkinci BYKP döneminde, yabancı ziyaretçi harcamasındaki artış oranı, ziyaretçi sayısından daha fazla bir oranda artış kaydetmiştir. Yabancı ziyaretçilerin yaptıkları harcama, 1968 yılında 24 milyon \$ iken 1972 yılında 103 milyon \$ olarak gerçekleşerek, yaklaşık dört katlık bir artış sağlanmıştır. Birinci BYKP döneminde olduğu gibi İkinci BYKP döneminde turizm geliri açısından hedeflenen değerlere ulaşamamıştır.

3.5.3. Üçüncü BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları

1973-1977 yılları için hazırlanan Üçüncü BYKP’nda turizme, dördüncü kesimin altıncı bölümünde 8 sayfa yer verilmiştir. Belirtilen bölümde, turizmin planlı dönemdeki gelişmeleri, uzun dönemdeki gelişme hedefleri, uluslararası karşılaştırmalar ve Üçüncü BYKP hedeflerine yer verilmiştir. Planlı dönemde turist sayısı, turizm gelirleri ve konaklama işletmelerinin kapasitesi konularında hedeflere ulaşamadığı ama gelişmelerin dünya ortalamasının üzerinde olduğu belirtilmiştir.

Birinci ve ikinci planlarda olduğu gibi bu planda da turizm yatırımlarının, Türkiye’nin her yerine dağılması verimsiz yatırım olarak görüldüğü için yatırımların; Akdeniz, Göreme, Uludağ, Güney Ege ve Marmara’nın bir bölümünde gerçekleştirilmesi benimsenmiştir. Kredi ihtiyacının yeterli düzeyde karşılanamadığı, turizm işletmelerinin planlanan bölgelerde yeterince açılmadığı, personelin nicelik ve nitelik olarak yeterli düzeyde olmadığı belirtilmiştir.

Üçüncü BYKP’nda ayrıca 1972-1987 yıllarına ilişkin uzun dönemli geliştirilen hedefler arasında; turist sayısının 1982’de 3,3 milyon ve 1987’de 6,3 milyona; turizm gelirlerinin ise 1982’de 212 milyon \$ ve 1987’de 342 milyon dolara ulaşması yer almaktadır. Uluslararası karşılaştırma başlığı altında ise uluslararası turizm hareketliliğinde, Türkiye’nin yerine yönelik turist sayısı ve gelir-gider karşılaştırmalarına yer verilmiştir. 1970 yılında, Türkiye’ye 725 bin turist geldiği ve bu turistlerden 51,6 milyon \$ gelir elde edilirken turizm gideri olarak da 47,8 milyon \$ harcanarak turizmden net 3,8 milyon \$ gibi çok düşük miktarda bir gelir elde edilmiştir.

Üçüncü BYKP’nda turist sayısı, turizm geliri ve turizm gideri konularında sırasıyla yıllık %13, %20 ve %13 oranlarında artış tahmininde bulunulmuştur. Yatak kapasitesinin ise 72 binden 126 bine çıkarılması hedeflenmiştir. Öncelikli bölgelerin altyapı yatırımlarına önem verilerek havaalanı yapımı, karayolunun geliştirilmesi, su, elektrik, kanalizasyon ve yat limanlarının hızla yeterli düzeye ulaşması planlanmıştır. Bu dönemde turizm işletmelerinin 27 bin kişilik bir personel ihtiyacı olacağı öngörülerek bu personelin yetiştirilmesi ve istihdamı için bir programın hazırlanmasına karar verilmiştir.

İlkeler ve tedbirler başlığı altında yatırımların, tanıtma faaliyetlerinin ve sektörün, tüm organizasyonlarının kitle turizmine uygun olması ilke olarak benimsenmiştir. Turizmin hızla geliştiği alanlarda, turizm işletmelerinin düzensiz gelişimini engelleyecek fiziksel planlama çalışmalarına vurgu yapılmaktadır. Bu konuda, İmar ve İskân Bakanlığı ile Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın birlikte çalışması benimsenmiştir. Kıyıların toplum yararına kullanılmasını ve korumasını sağlayacak mevzuatın hazırlanması planlanmıştır. Kredi ihtiyacının, Turizm Bankası'nın yanı sıra diğer bankalardan da sağlanması ve sosyal turizmin gelişmesi için gerekli tedbirlerin alınması da bu planda yer almaktadır. Ayrıca personelin eğitiminde, akademik eğitim yerine beceri eğitime önem verilmesi kararlaştırılmıştır.

Tablo 14:
Üçüncü BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi Sayısı (bin kişi)	Değişim %	Yabancı Ziyaretçi Harcaması (Milyon \$)	Değişim %	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
1973	1.341	29,7	171	66	0,8	13
1974	1.110	-17,2	193	12,9	0,6	12
1975	1.540	38,7	200	3,6	0,5	14,3
1976	1.675	8,8	180	-10	0,4	9,2
1977	1.661	-0,8	204	13,3	0,4	11,7

Kaynak: TÜRSAB, 2015 verilerinden derlenmiştir.

Tablo 14'te Üçüncü BYKP döneminde, Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin yapmış oldukları harcama ile turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı ve ihracata oranına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Tabloya göre, 1973 yılındaki 1 milyon 341 binlik yabancı ziyaretçi sayısı, yaklaşık %24'lük bir artışla 1977'de 1 milyon 661 bine ulaşmıştır. Turizm gelirleri açısından değerlendirildiğinde, 1973 yılında 171 milyon \$ iken 1977 yılında yaklaşık %20 oranında bir artışla 204 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, turizm gelirlerinin GSYH içindeki oranı, 1973 yılında %0,8'den 1977 yılında %0,4'e düşmüştür.

3.5.4. Dördüncü BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları

1979-1983 yılları için hazırlanan Dördüncü BYKP’nda turizme, üçüncü kesimin dördüncü bölümünde 5 sayfa yer verilmiştir. 1973 yılında başlayan ekonomik durgunluk ve petrol bunalımının dünyada ve Türkiye’de turizm üzerinde olumsuz etkilere neden olduğu ve bu nedenle Üçüncü BYKP’nda belirlenen hedeflere ulaşamadığı belirtilmiştir.

Turizm gelir-gider dengesinin açık verdiği ve turist sayısında yaşanan %14,3’lük artışa rağmen 1,7 milyon turist ile planlanan 2,3 milyonun altında kalmıştır. Yurt dışına çıkan vatandaşların sayısında ise yıllık %4,6’lık bir oranda artış kaydedilerek 1977 yılında planlananın üzerinde 1,5 milyona ulaşılmıştır. Yabancı turist başına harcama miktarı 123,3 dolar olurken, yurt dışına çıkan vatandaşların ortalama harcama miktarı 173,7 dolar olmuştur. Konaklama kapasitesi de planlananın altında gerçekleşerek 50 bin 379 olmuştur. İç turizmin 4 milyon kişiye ulaşmasına rağmen, konaklama kapasitesindeki yetersizlik ve yüksek fiyat, vatandaşların yurt dışına çıkmalarına neden olmuştur.

Dördüncü dönemde, turizm gelirlerinde yıllık ortalama %23, turizm giderlerinde ise %4,1’lik bir artış hedeflenerek dönemin sonunda 468 milyon dolar net gelir sağlanması planlanmıştır. Yatak kapasitesinde ise 40 bin yataklık bir artış ve gerekli olan 18,3 milyar liralık yatırımın 9,5 milyar lirasının özel sektör, 8,8 milyar liranın ise kamu tarafından gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Bu dönemde de turizmde öncelikle bölgeler ve kitle turizmine uygun tesislerin kurulması ilke olarak benimsenmiş ve çalışmaların hedeflenen yönde ve zamanda tamamlanması için “Organize Turizm Bölgeleri”nin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır.

İlkeler ve politikalar başlığı altında, turizm sektörünün işleyişinde kitle turizmi ilkesinin öncelikli olduğu vurgulanmıştır. Kamunun turizm ile ilgili her konuda daha fazla etkin olması benimsenmiştir. Yabancı yatırımcının teşvik edilmesinin yanı sıra yabancı personelin çalıştırılması konusunda da kolaylıkların sağlanması planlanmıştır. Kamu kuruluşlarına ait turizm tesislerinin tek merkezden yönetilmesi ve giderlerinin kurulma aşaması dışında karşılanmaması belirtilmiştir.

Çalışanların tatil ihtiyacını karşılayacak gerekli tedbirlerin alınması da bu planda vurgulanmaktadır. Deniz, göl ve nehir kıyılarının toplum yararına kullanılmasının

sağlanması, her turiste kalacağı gün sayısınca döviz bozdurma zorunluluğu, turizmin sezonluk gelişimini engelleyerek bütün yıla dağılmasının sağlanması, turizm eğitimi politikasının gözden geçirilmesi ve turizm istatistiklerinin geliştirilmesi konularında politika geliştirilmesi bu planda bulunmaktadır.

Tablo 15:

Dördüncü BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi Sayısı (bin kişi)	Değişim %	Yabancı Ziyaretçi Harcaması (Milyon \$)	Değişim %	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
1979	1.523	-7,4	280	21,7	0,5	12,4
1980	1.288	-15,4	326	16,4	0,6	11,2
1981	1.405	9,1	381	16,9	0,8	8,1
1982	1.391	-1	370	-2,9	0,7	6,4
1983	1.625	16,8	411	11,1	0,8	7,2

Kaynak: TÜRSAB, 2015 verilerinden derlenmiştir.

Tablo 15'te Dördüncü BYKP döneminde, Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin yapmış oldukları harcama ile turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı ve ihracata oranına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Tabloya göre, 1979 yılındaki 1 milyon 523 binlik yabancı ziyaretçi sayısı, yaklaşık %7'lik bir artışla 1983'te 1 milyon 625 bin olarak gerçekleşmiştir. Turizm gelirleri açısından değerlendirildiğinde, 1979 yılında 280 milyon \$ iken 1983 yılında yaklaşık %47 oranında bir artışla 411 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, turizm gelirlerinin GSYH içindeki oranı, 1979 yılında %0,5'den 1983 yılında %0,8'e yükselmiştir.

Üçüncü BYKP döneminin sonu olan 1977 yılında, Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısının 1 milyon 661 bin olduğu göz önünde bulundurulduğunda, 1983 yılındaki 1 milyon 625 bin kişilik yabancı ziyaretçi sayısının bir gelişmeden ziyade gerileme göstergesi olduğu söylenebilir. Bu dönemde, Türkiye'nin tecrübe ettiği askeri darbenin, ortaya çıkan bu duraklama hatta gerilemede en önemli faktör olduğu düşünülmektedir.

3.5.5. Beşinci BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları

1985-1989 yılları için hazırlanan Beşinci BYKP’nda turizme, üçüncü bölümün hizmetler başlığı altında 1 sayfası istatistik olmak üzere sadece 2 sayfa yer verilmiştir.

Turizm bu planda hedefler, ilkeler ve politikalar açısından ele alınmıştır.

Dış turizm gelirlerinde yıllık %14,2, turizm giderlerinde ise %18,9 oranında bir artış hedeflenerek beşinci dönemin sonunda 540 milyon dolarlık net gelir hedeflenmiştir.

Yabancı turist sayısında yıllık %10,8 oranında bir artışla 3 milyon kişi hedeflenirken yurt dışına çıkan vatandaş sayısında ise yıllık %3,5 artışla 2,5 milyon kişi hedeflenmiştir. Yatak kapasitesinde ise 38 binlik bir artışla dönem sonunda toplam yatak kapasitesinin 100 bin yatağa ulaşması planlanmıştır.

İlkeler ve politika başlığı altında, Türkiye’nin tabii, tarihi ve kültürel değerlerinin kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmi ile diğer turizm potansiyelinin ekolojik dengeyi koruma, çevreyi temiz ve sağlıklı tutma ve güzelleştirme ilkeleri doğrultusunda geliştirilmesi benimsenmiştir. Kitle turizmine önem verilmeye devam edilmesiyle birlikte bireysel turizme de önem verilmesi ilke ve politika olarak benimsenmiştir.

Turizm istatistikleri konusunda modern tekniklerden yararlanılması, çalışanlara uygun tatil olanaklarının sağlanması, Turizm Bankası’nın doğrudan yatırım yapması yerine fonların kredi olarak kullandırılması ve doğal ve kültürel çevre kaynaklarının turizmden dolayı zarar görmemesi için koruma stratejileri ile geliştirme stratejilerinin entegrasyonunun sağlanması belirtilen diğer politikalar.

Tablo 16:

Beşinci BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi Sayısı	Değişim %	Yabancı Ziyaretçi Harcaması	Değişim %	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
	(bin kişi)		(Milyon \$)			
1985	2.614	23,5	1.482	76,4	2,8	18,6
1986	2.391	-8,5	1.215	-18	2,1	16,3
1987	2.855	19,4	1.721	41,6	2	16,9
1988	4.172	46,1	2.355	36,8	2,6	20,2
1989	4.459	6,9	2.556	8,5	2,4	22

Kaynak: TÜRSAB, 2015 verilerinden derlenmiştir.

Tablo 16’da Beşinci BYKP döneminde, Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin yapmış oldukları harcama ile turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı ve ihracata oranına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Tabloya göre, 1985 yılındaki 2 milyon 614 binlik yabancı ziyaretçi sayısı, yaklaşık %71’lik bir artışla 1989’da 4 milyon 459 bin olarak gerçekleşmiştir. Turizm gelirleri açısından değerlendirildiğinde, 1985 yılında 1 milyar 482 milyon \$ iken 1989 yılında yaklaşık %73 oranında bir artışla 2 milyar 556 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, turizm gelirlerinin GSYH içindeki oranı, 1985 yılında %2,8’den 1989 yılında %2,4’e düşmüştür.

Dördüncü BYKP dönemindeki turizm verileri dikkate alındığında, Türkiye’de yaşanan askeri darbe sonrası, turizm verilerinin bu kadar artış kaydetmesi ilgi ve dikkat çekici olarak kabul edilebilir. Örneğin, 1983 yılında elde edilen 411 milyon \$ gelirin, 1985 yılında yaklaşık iki buçuk katlık bir artışla 1 milyar 482 milyon \$ ve 1989 yılına gelindiğinde ise 2 milyar 556 milyon \$ olarak gerçekleşmesi oldukça yüksek ve iyi bir büyüme olarak dikkat çekicidir.

3.5.6. Altıncı BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları

1990-1994 yılları için hazırlanan Altıncı BYKP’nda turizme, üçüncü bölümün hizmetler başlığı altında hedefler, ilkeler ve politikalar maddelerini içeren sadece 2 sayfa yer verilmiştir.

Hedefler maddesinde önceki planlarda olduğu gibi turist sayısı, yatak kapasitesi, turizm geliri ve turizm gideri konularına yer verilmiştir. Plana göre, turizm gelirinde yıllık %13,6 artışla 1994 yılında 5 milyon 514 bin dolara ulaşılması, turizm giderinin ise yıllık %18,4 artışla 1994 yılında 1 milyon 26 bin dolara ulaşması ile dönem sonunda 4 milyon 488 bin dolar net döviz geliri hedeflenmiştir. Turist sayısında ise yıllık %8,2’lik bir artış oranı ile 7 milyon 400 bin yabancı turistin gelmesi beklenirken, yurt dışına çıkacak vatandaşların sayısında ise %4,8 oranında bir artış ile 2 milyon 800 bin vatandaşımızın yurt dışına çıkacağı tahmin edilmiştir. Ayrıca ilgili dönemin sonunda yatak kapasitesinin 350 bine çıkması planlanmıştır.

İlkeler ve politikalar maddesinde ise turizm sektöründe; kış, av ve su sporları, festival, sağlık, gençlik, kongre, termal, golf ve 3. Yaş turizmini daha cazip hale getirecek teşvik politikalarının geliştirilmesi, turizm sektörüne hizmet verenlerin nicelik olarak yeterli seviyeye getirilmesi, altyapı ve üstyapının nicelik ve nitelik olarak geliştirilmesi, kültürel ve tabiat mirasın korunarak turizm yatırımlarının planlanması, charter taşımacılığın geliştirilmesi, aile işletmeciliğinin teşvik edilmesi, toplumun uygun ve sağlıklı şartlarda tatilini yapması, doluluk oranlarının artırılması ve turizm sezonunun uzatılması konuları yer almaktadır.

Tablo 17:

Altıncı BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi Sayısı	Değişim %	Yabancı Ziyaretçi Harcaması	Değişim %	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
	(bin kişi)		(Milyon \$)			
1990	5.389	20,9	2.705	5,8	2,1	24,9
1991	5.517	2,4	2.654	-1,9	1,8	19,5
1992	7.076	28,3	3.639	37,1	2,3	24,7
1993	6.500	-8,1	3.959	8,8	2,2	25,8
1994	6.670	2,6	4.321	9,1	3,3	23,9

Kaynak: TÜRSAB, 2015 verilerinden derlenmiştir.

Tablo 17’de Altıncı BYKP döneminde, Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin yapmış oldukları harcama ile turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı ve ihracata oranına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Tabloya göre, 1990 yılındaki 5 milyon 389 binlik yabancı ziyaretçi sayısı, yaklaşık %24’lük bir artışla 1994’te 6 milyon 670 bin olarak gerçekleşmiştir. Turizm gelirleri açısından değerlendirildiğinde, 1990 yılında 2 milyar 705 milyon \$ iken 1994 yılında yaklaşık %60 oranında bir artışla 4 milyar 321 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, turizm gelirlerinin GSYH içindeki oranı, 1990 yılında %2,1’den 1994 yılında %3,3’e yükselerek, 1963 yılında başlayan planlı kalkınma döneminin en yüksek oranına ulaşmıştır.

3.5.7. Yedinci BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları

1996-2000 yılları için hazırlanan Yedinci BYKP’nda (DPT, 1995a) turizme, üçüncü bölümün ekonomide etkinliğin artırılmasına yönelik yapısal değişim projeleri başlığı altında 3 sayfa yer verilmiştir.

Planda, mevcut durum değerlendirildikten sonra amaçlar, ilkeler ve politikalara yer verilmiştir. Son olarak ise hukuki ve kurumsal düzenlemeler planda incelenmektedir. Mevcut durum olarak altıncı plan sonunda, yatak kapasitesinin 314 bine ulaştığı ve 1994 yılında 6 milyon 700 bin yabancı turistin Türkiye’ye geldiği ve 4 milyar 300 milyon dolar gelirin elde edildiği belirtilmektedir. Ayrıca altıncı planda belirtilen yatak kapasitesi, su, kanalizasyon, yol, tanıtım ve pazarlama, turizm eğitimi, ulaştırma, tur operatörlüğü hedeflerinde istenilen düzeyde olunmadığı belirtilmiştir.

Amaçlar, ilkeler ve politikalar başlığı altında yedinci dönemde turizm ile ilgili amaçlar, ilkeler ve politikalara yer verilmiştir. Bu kapsamda temel amaç olarak; rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisi, yerel halkın ve turistlerin beklentilerinin karşılanması, doğal ve kültürel kaynakların çeşitlendirilmesi ve sürekliliğinin (sürdürülebilirlik) sağlanması belirtilmiştir. 2000 yılında turist sayısının 17 milyon kişiye, turizm gelirin 13,8 milyar dolara, net turizm gelirin 11,9 milyar dolara ve yatak kapasitesinin 1,3 milyona ulaşması belirtilmiştir.

Turizmin bir sezonda ve belirli bölgelerde yoğunlaşmasının önlenmesi, sürekli değişen tüketici beklentilerinin takip edilmesi, golf, kış, dağ, yayla, termal, sağlık, yat, karavan, kruvaziyer, kongre ve eğlence turizm türlerinin geliştirilmesinin sağlanması planlanmıştır. Yerel yönetimlerin ve yerel halkın turizmde karar mekanizmasında yer alması, fiziki planların amaç dışı kullanımının önlenmesi, küçük ölçekli işletmelere öncelik verilmesi, yerli tur operatörlüğünün geliştirilmesi, Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) projesinin devam ettirilmesi, kullanan öder-kirleten öder ilkesinin uygulanması, uzun vadeli ve sağlıklı bir gelişme için stratejik ana planın uygulamaya geçirilmesi, sertifikasyon sisteminin benimsenmesi ve ikinci konutların pazarlanması için organizasyonların kurulması yedinci plan kapsamında belirlenen diğer politikalar arasındadır.

Hukuki ve kurumsal düzenlemeler başlığı altında ise; Turizm Bakanlığı'nın teşkilat yapısı hakkında bir kanun çıkarılması, TÜRSAB yasının güncellenmesi, Türkiye Turistik Otelciler ve İşletmecileri Birliği Yasası ve Deniz Turizmi Birliği Yasası, Pansiyon İşletmeleri ve Türkiye Pansiyon İşletmecileri Birliği Yasası ve Rehberler Birliği Yasası'nın çıkarılması planlanmıştır.

Yedinci BYKP bünyesinde turizmin: yatırım, finansman, teşvik; işletmecilik; tanıtma ve pazarlama; eğitim ve istihdam; çevre, planlama ve altyapı; yasal yönetsel konular; Avrupa Topluluğu ile ilişkiler; turizmin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi konularını incelemek için oluşturulan Özel İhtisas Komisyonu raporunda turizm politikası; ekonomik, sosyal ve çevre olmak üzere üç başlık altında toplanmış ve aşağıdaki amaçlar belirlenmiştir (DPT, 1995b: 8):

- Rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisinin geliştirilmesi,
- Yerel halkın ve turistlerin turizmden beklentilerinin karşılanması,
- Doğal ve kültürel değerlerin zenginleştirilerek sürekliliğinin sağlanmasıdır.

Tablo 18:

Yedinci BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi Sayısı	Değişim %	Yabancı Ziyaretçi Harcaması	Değişim %	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
	(bin kişi)		(Milyon \$)			
1996	8.614	11,5	5.650	13,9	3,2	25,7
1997	9.689	13	7.008	23,9	4,2	30,8
1998	9.752	0,6	7.177	2,4	3,8	28,9
1999	7.464	-23,4	5.193	-27,64	2,8	19,6
2000	10.412	39	7.636	47	3,8	27,5

Kaynak: TÜRSAB, 2015 verilerinden derlenmiştir.

Tablo 18'de Yedinci BYKP döneminde, Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin yapmış oldukları harcama ile turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı ve ihracata oranına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Tabloya göre, 1996 yılındaki 8 milyon 614 binlik yabancı ziyaretçi sayısı, yaklaşık %21'lik bir artışla 2000'de 10 milyon 412

bin olarak gerçekleşmiştir. Turizm gelirleri açısından değerdendirildiğinde, 1996 yılında 5 milyar 650 milyon \$ iken 2000 yılında yaklaşık %35 oranında bir artışla 7 milyar 636 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, turizm gelirlerinin GSYH içindeki oranı, 1996 yılında %3,2’den 2000 yılında %3,8’e yükselmiştir.

Tablo 18’e bakıldığında, 1998 yılında ulaşılan 9 milyon 752 bin yabancı ziyaretçi sayısı, 1999 yılında 7 milyon 464 bine gerilemiştir. Türkiye’nin 1999 yılında yaşamış olduğu depremin, Türkiye’ye yönelik yabancı ziyaretçi sayısı ve dolayısıyla turizm gelirlerinin azalmasında en önemli faktör olduğu düşünölmektedir. Ayrıca 1997 yılında ulaşılan 9 milyon 689 bin yabancı ziyaretçi sayısının, 1998 yılında sadece %0,6 oranında bir artış göstermesi de dikkat çekicidir. Bu noktada, Türkiye’nin post-modern darbe olarak adlandırılan 28 Şubat sürecini yaşamış olduğunu hatırlatmak gerekiyor. Tabloda dikkat çekici bir diğerd nokta, turizm gelirlerinin ihracat içindeki oranının ortalama %25’ten fazla olmasıdır. Bu oran, Türkiye’nin ödemeler dengesine yaptığı katkı nedeniyle turizmin önemini ortaya koymakla birlikte, yaşanacak herhangi bir ekonomik, politik ve/veya doğald afet krizinin yanı sıra uluslararası ilişkilerde patlak verecek bir kriz, turizm talebinde çok yüksek düzeyde bir düşüş ve dolayısıyla gelir (döviz) kaybına yol açacaktır.

3.5.8. Sekizinci BYKP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları

2001-2005 yılları için hazırlanan Sekizinci BYKP’nda (DPT, 2000) turizme, sekizinci bölümde, turizm ve tanıtım başlığı altında 4 sayfa yer verilmiştir. Belirtilen başlıkta mevcut durum, amaçlar, ilkeler, politikalar ve hukuki ve kurumsal düzenlemeler ele alınmıştır.

Mevcut durum maddesi altında 1998 yılında, Türkiye’nin uluslararası turizm geliri içindeki payının %1,6, yabancı turist sayısının %26,2’lik bir artışla 9,7 milyon ve 7,2 milyar dolarlık bir gelirle dünyada en çok turist çeken ülkeler arasında 12. olurken gelirler bakımından ise 8. sırada yer almıştır. Yatak kapasitesinin bakanlık belgeli, belediye belgeli ve ikincil konutlarla birlikte yaklaşık 1 milyon olduğu belirtilmiştir. Ayrıca turizm sektöründe 4.030 seyahat acentasının faaliyet gösterdiği belirtilmiştir. Tanıtım ve pazarlama konusunda bir reform ihtiyacı da bu planda belirtilmiştir. Hava alanlarının geliştirilmesinin önemi, turizm eğitimindeki mesleki belgelendirmeye geçilememesi, ATAK projesinin finansal sorunlar nedeniyle ilerleyememesi diğer mevcut durum değerlendirmeleri arasındadır.

Amaçlar, ilkeler ve politikalar başlığı altında; turizmin her türlü koşulda kendi ayakları üzerinde durabileceği bir yapıya kavuşturulmasının önemi, turizmin bütün yıla ve potansiyeli olan diğer bölgelere yayılması, turizm yatırımlarının doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi, turizm teşvikinde önceliğin, işletme yatırımları yerine pazarlama, havayoluna ve toplam kaliteye verilmesi konularına yer verilmiştir. Küçük turizm işletmelerinin desteklenmesi, turizm eğitimi ve kalitesinde iyileştirmenin sağlanması, denetim sistemi getiren yasal bir düzenleme, Turizm Sektörü Ana Planı’nın (TUSAP) uygulamaya geçirilmesi, dış pazarlarda Avrupa ülkeleri dışında da talep arayışları, ekolojik yönden duyarlı Milli Parklarda sürdürülebilir turizm gelişimin sağlanması ve golf, kış, dağ, termal, sağlık, yat, kongre turizmi ve ekoturizm ile ilgili yönlendirme faaliyetlerine yer verilmiştir.

Hukuki ve kurumsal düzenlemeler başlığı altında; Turizm Bakanlığı’nın teşkilatlanma çalışmalarının tamamlanması, TÜRSAB yasasının reformu, Yat Turizmi Yönetmeliğinin reformu, Turistik Otelciler ve Turizm İşletmecileri Birliği Kanun Tasarısı, Deniz Turizmi Birliği Kanun Tasarısı, Türkiye Turist Rehberleri Birliği ve

Turist Rehber Odaları Kanun Tasarısı ve Pansiyon İşletmecileri ve Türkiye Pansiyon İşletmecileri Birliği Kanun Tasarısı çalışmalarının tamamlanmasına yer verilmiştir.

Sekizinci BYKP bünyesinde turizmin: İşletmecilik, Konaklama, Ulaşım; Yatırım, Teşvik, Altyapı, Çevre; Tanıtım ve Pazarlama; Eğitim, Kalite, İstihdam; Yasal Düzenlemeler ve Avrupa Birliği ile İlişkiler ve Deniz Turizmi konularını incelemek amacıyla Özel İhtisas Komisyonu oluşturularak Türk turizmi, çok boyutlu ve detaylı olarak ele alınmıştır (DPT, 2001).

Tablo 19:

Sekizinci BYKP Döneminde Türkiye Turizm Verileri

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi Sayısı	Değişim %	Yabancı Ziyaretçi Harcaması	Değişim %	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
	(bin kişi)		(Milyon \$)			
2001	11.569	11	8.090	5,9	6,9	32,1
2002	13.247	14,5	8.481	4,7	6,6	33,9
2003	14.030	5,3	9.677	14,1	5,5	28,2
2004	17.517	24,86	12.125	25,3	5,3	25,2
2005	21.124	20,6	13.929	14,8	5,0	24,7

Kaynak: TÜRSAB, 2015 verilerinden derlenmiştir.

Tablo 19’da Sekizinci BYKP döneminde, Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin yapmış oldukları harcama ile turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı ve ihracata oranına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Tabloya göre, 2001 yılındaki 11 milyon 569 binlik yabancı ziyaretçi sayısı, yaklaşık %83’lük bir artışla 2005’te 21 milyon 124 bin olarak gerçekleşmiştir. Turizm gelirleri açısından değerlendirildiğinde, 2001 yılında 8 milyar 90 milyon \$ iken 2005 yılında yaklaşık %72 oranında bir artışla 13 milyar 929 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, turizm gelirlerinin ihracat içindeki oranı, bu dönemde %30’a yaklaşarak gerek döviz gelirleri gerekse ödemeler dengesindeki açığa önemli bir katkı yapmıştır. Diğer taraftan, turizm gelirlerinin GSYH içindeki oranı, 2001 yılında %6,9’dan 2005 yılında %5’e düşmüştür.

3.5.9. Dokuzuncu KP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları

Dokuzuncu Kalkınma Planı, Bakanlar Kurulunca benimsenen strateji esas alınarak Devlet Planlama Teşkilatının koordinasyonunda tüm kamu kurum ve kuruluşlarının katkılarıyla hazırlanmıştır. Planın hazırlanmasında katılımcılığa özen gösterilmiştir. Bu amaçla 5 Temmuz 2005 tarihli Başbakanlık genelgesi kapsamında, çok geniş bir alan yelpazesine sahip 57 adet Özel İhtisas Komisyonu oluşturulmuş, söz konusu komisyona kamu kesimi, özel sektör ve üniversite kesiminden 2.252 kişi katılmıştır. Plan stratejisi ve metninin oluşturulmasında kurumsal birikimin yanı sıra ÖİK raporları ile kendi alanlarında temayüz etmiş uzman kişiler ve kamunun üst düzey yöneticileri ile yapılan istişare toplantılarının sonuçlarından da yararlanılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2006).

2007-2013 yılları için hazırlanan Dokuzuncu KP’nda turizme (DPT, 2006b), hizmetler başlığı altında 11 paragraf yer verilmiştir. Turizm sektörünün, Türkiye’nin refah ve gelişmişlik dengesizliklerini gidererek ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayabileceği, tüm yatırımların doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşımın benimsenmesi, tanıtım, pazarlama, altyapı, turizm eğitimi ve çevre konularına ağırlık verilmesi belirtilmiştir.

Dokuzuncu KP da diğer planlarda olduğu gibi turizmin ekonomik yönü üzerine odaklanmaktadır. Turizm geliri, ödemeler dengesine yapılan katkı, istihdama yapılan katkı, katma değer, ortalama turist harcaması ve turizm gideri gibi ekonomik kavramlar bu planda da sıkça kullanılmıştır.

Sezonluk ve bölgesel yoğunlaşmayı önlemek amacıyla golf, kış, dağ, termal, yat, kongre turizmi ve ekoturizme yönelik yönlendirmelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca fiyat, hizmet kalitesi ve jeotermal kaynaklar açısından sağlık turizmine önem verilmesi, turizm teşviklerinin pazarlama, havayolu ve toplam kalitede iyileştirme konularına verilmesi, turizm eğitiminde standardizasyon ve Turizm Sektörü Ana Planı’nın hazırlanması planlar arasında bulunmaktadır.

Dokuzuncu KP bünyesinde turizmin: Yatırım, Altyapı ve Çevre, İşletme, Eğitim, Tanıtım ve Pazarlama, Yasal Düzenlemeler ve Avrupa Birliği ile İlişkiler konularını incelemek için oluşturulan Özel İhtisas Komisyonu raporunda, Türkiye’nin turizm ana

politikalarında belirtilen (DPT, 2007: vii-viii); “Turizmde sektörel gelişmenin öncelikle yüksek düzeyde nitelik hedefine yönelmesi, nicelik uğruna nitelikten ödün verilmemesi,” politikasının yanı sıra “Türk turizminin uluslararası turizm pazarından azami payı alabilmesi amacı ile yeterli talebin yaratılmasının sağlanması.” politikasının da sunulması bir çelişki olarak değerlendirilmektedir. Bir taraftan feda edilemeyecek kadar önemli bir unsur olarak nitelik vurgusu yapılmakta, diğer taraftan uluslararası turizm pazarından azami payın alınması için talebe vurgu yapılması bir tutarsızlık olarak değerlendirilmektedir.

Niteliğin iyileştirilmesi ve istenilen düzeye ulaşabilmesi için bir plan döneminde sadece bu konu üzerinde durulması gerekmektedir. Öncelikle; mevcut turizm tesislerinin, turizm mevzuatının, turizm eğitiminin, turizm çalışanlarının, hizmet kalitesinin, mesleki birliklerin, hedef pazarların, hedef kitlenin, turizm yatırımlarının, doğal ve kültürel kaynakların bir durum analizinin yapılması ve durum analizinden elde edilen bulgulara göre iyileştirme yolunda gerekli adımların atılması gerekmektedir.

Durum analizi sadece otel, acenta, restoran gibi tesis sayısı, tarihi bina sayısı, müze sayısı gibi nicel değerlerin listelenmesi amacıyla yapılmamalıdır. Durum analizinde; Türk aile yapısında turizmden kaynaklı bir değişimin olup olmadığı, gençlerin turizmden etkilenme düzeyleri, Türkçe’nin turizmden nasıl etkilendiği, doğal ve kültürel kaynakların turizmden dolayı tahrip olup olmadığı ve yerel halkın turizme bakış açısı gibi sayısal değerler dışındaki hususların araştırılması gerekmektedir. Bu durum analizi ve iyileştirme çabaları küçümsenmeyecek kadar önemli ve uzun vadeli bir süreçtir. Dolayısıyla, bu çabalar ile birlikte turizm talebini daha fazla artırmak için yapılacak faaliyetler eş zamanlı olarak yürütülemeyecek kadar güçtür. Türkiye’nin kaynaklarını etkin ve verimli kullanarak Türk turizminde etkili bir sonuca ulaşması gerekmektedir.

Tablo 20’de Dokuzuncu KP döneminde, Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin yapmış oldukları harcama ile turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı ve ihracata oranına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Tabloya göre, 2007 yılındaki 23 milyon 341 binlik yabancı ziyaretçi sayısı, yaklaşık %50’lik bir artışla 2013’te 34 milyon 910 bin olarak gerçekleşmiştir. Turizm gelirleri açısından değerlendirildiğinde, 2007 yılında 20 milyar 90 milyon \$ iken 2013 yılında yaklaşık %54 oranında bir artışla 32 milyar 309 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 20:

Dokuzuncu KP Döneminde Türkiye Turizm Verileri

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi Sayısı	Değişim %	Yabancı Ziyaretçi Harcaması	Değişim %	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
	(bin kişi)		(Milyon \$)			
2007	23.341	17,8	20.943	66,8	3,2	17,3
2008	26.337	12,8	25.415	21,4	3,4	16,6
2009	27.077	17,8	25.064	-1,4	4,1	20,8
2010	28.632	12,8	24.931	-0,01	3,4	18,3
2011	31.456	17,8	28.116	12,8	3,6	20,8
2012	31.783	12,8	29.007	3,2	3,7	19,2
2013	34.910	17,8	32.309	11,4	3,9	21,3

Kaynak: TÜRSAB, 2015 verilerinden derlenmiştir.

Bu dönemde, turizm gelirlerinin ihracat içindeki oranı yaklaşık %20 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu oran, Sekizinci BYKP dönemindeki orana göre yaklaşık %10'luk bir düşüş anlamına gelmesiyle birlikte yine de ödemeler dengesindeki açığa yaptığı katkı önemli bir düzeydedir. Diğer taraftan, turizm gelirlerinin GSYH içindeki oranı, 2007 yılında %3,2'den 2013 yılında %3,9'a yükselmiştir. Bir önceki döneme göre, turizm gelirlerinin GSYH içindeki oranında bir düşüş görülmektedir. Diğer taraftan, Türkiye ekonomisinin diğer sektörler bakımından da büyüdüğünü gösteren bu düşüş, Türkiye ekonomisinin bir sektöre olan bağımlılığını azaltması bakımından önemli görülmektedir. Böylece, patlak verecek politik, doğal afet, uluslararası ilişkiler, salgın hastalık ya da ekonomik bir krizden hemen etkilenecek olan turizmden elde edilen gelirlerin azalması, Türkiye ekonomisinin en az düzeyde etkilenecek bu süreci atlatmasını sağlayacaktır.

3.5.10. Onuncu KP’nda Türkiye’nin Turizm Politikaları

2014-2018 yılları için hazırlanan Onuncu KP'nın ikinci bölümünün "Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme" başlığı altında turizme, 865-877 arasındaki paragraflarda 2 sayfa yer verilmiştir. Ayrıca üçüncü bölümde bulunan "Öncelikli Dönüşüm Programları" başlığı altında sağlık turizminin geliştirilmesine yönelik bir program 2 sayfa olarak yer almaktadır.

Uluslararası turizm hareketliliğinde 2012 yılında Türkiye’nin, turist sayısı bakımından altıncı, turizm geliri bakımından on ikinci sırada olduğunun belirtildiği Onuncu KP’nda temel amaç 870. paragrafta şöyle belirtilmektedir;

Turizmde nitelikli işgücü, tesis ve hizmet kalitesiyle uluslararası bir marka haline gelmesi; daha üst gelir grubuna hitap edecek şekilde turizm ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve iyileştirilmesi; turizm değer zincirinin her bileşeninde kalitenin artırılması ve sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde bölgesel kalkınmada öncü bir sektör haline gelmesi temel amaçtır.

Türkiye’nin Onuncu KP dönemindeki turizm politikalarını 872. ve 877. paragraflarında yer verilmektedir. Bu paragraflara göre incelendiğinde; Türkiye turizminin çeşitlendirilmesine vurgu yapılmakta ve sağlık turizminin, üzerinde odaklanması gereken turizm çeşitlerinden birisi olduğu ifade edilmektedir. Kongre turizmi, kış turizmi, kruvaziyer turizm, golf turizmi ve kültür turizmi de alternatif turizm çeşitleri olarak vurgulanmakla birlikte bu turizm çeşitlerinde yeterli altyapı olanaklarına sahip olunmadığı belirtilmektedir.

Türkiye’nin planlı kalkınma döneminin başlangıcı olan 1963 yılından itibaren hedeflenen kitle turizminin bu planda geçmemesi dikkat çekicidir. Kitle turizmi olarak bilinen deniz-güneş-kum üçlüsünü barındıran turizm çeşidi, vazgeçilemeyecek kadar önemlidir. Dolayısıyla, yukarıda belirtilen alternatif turizm çeşitleri, kitle turizminin yerine değil kitle turizmine ek olarak geliştirilmelidir. Böylece, Türk turizminin bütün yıla ve bütün ülkeye yayılmasında önemli gelişmeler elde edilebilecektir.

Varış noktası yönetimi, dış tanıtım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi, yerel yönetimler ve STK’ların yanı sıra halkın da alınacak kararlara katılımının sağlanması, nitelikli turizm personeli, çevreye ve sosyo-kültürel yapıya duyarlı ve sorumlu turizm, Onuncu KP

döneminde vurgu yapılan turizm politikalarıdır. Belirtilen politikalar, turizmin etkilediği ve etkilendiği alanı göstermesi bakımından da önemli görülmektedir. Herhangi bir turizm destinasyonunda alınacak olan bir karara, bu karardan etkilenecek tarafların katılımının sağlanması ve onaylarının alınması gelecekte ortaya çıkabilecek istenmeyen durumları en az düzeye indirecektir.

Bu planda, sağlık turizmine yönelik müstakil bir başlık olarak yer verilmesi önemli görülmektedir. Sağlık turizmi kapsamında; medikal turizm, termal turizm, ileri yaş turizmi ve engelli turizmi bulunmaktadır. Bu bağlamda, termal turizmde 100 bin yatak kapasitesi, 1 milyon 500 bin yabancı turist ve 3 milyar \$ gelir; medikal turizmde dünyanın ilk 5 destinasyonundan birisi olmak, 750 bin yabancı hasta, 5 milyar 600 milyon \$ gelir; ileri yaş turizminde 10 bin yatak kapasitesi, 150 bin yabancı turist ve 750 milyon \$ gelir hedeflenmektedir.

Tablo 21:
Onuncu KP Döneminde Türkiye Turizm Verileri

Yıllar	Yabancı Ziyaretçi Sayısı (bin kişi)	Değişim %	Yabancı Ziyaretçi Harcaması (Milyon \$)	Değişim %	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
2014	36.838*	5,5*	27.778*	9,7*	4,3*	21,8*
2015	36.245*	-1,6*	25.439*	-8,4*	6,9*	21,9*
2016	38.339**	4,6**	39.311**	7,1**	-	-
2017	40.103**	4,6**	42.102**	7,1**	-	-
2018	42.000**	4,6**	45.000**	7,1**	-	-

* Gerçekleşen

** Kalkınma Bakanlığı Tahmini

Kaynak: TÜRSAB, 2016b; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016; Kalkınma Bakanlığı, 2013 verilerinden derlenmiştir.

Tablo 21’de Onuncu KP döneminde, Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin yapmış oldukları harcama ile turizm gelirlerinin GSYH içindeki payı ve ihracata oranına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Tabloya göre, 2014 yılındaki 36 milyon 838 binlik yabancı ziyaretçi sayısı, yaklaşık %2’lik bir düşüşle 2015’te 36 milyon 245 bin olarak gerçekleşmiştir. Onuncu KP döneminde hedeflenen; 2014 yılı için 35 milyon 41 bin ve 2015 için 36 milyon 653 bin yabancı ziyaretçi sayısı dikkate alındığında, 2014

ve 2015 yılı yabancı turist sayısı hedeflerinin tutturulduğu söylenebilir. Ayrıca bu dönemin sonunda, yani 2018 yılında 42 milyon yabancı turistin Türkiye'yi ziyaret etmesi hedeflenmektedir.

Turizm gelirleri açısından değerlendirildiğinde, 2014 yılında yabancı ziyaretçilerin yapmış olduğu harcamalardan 27 milyar 778 milyon \$ gelir edilirken, 2015 yılında %8,4 oranında bir düşüşle 25 milyar 439 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, yabancı ziyaretçiler tarafından, Onuncu KP döneminde hedeflenen; 2014 yılı için 34 milyar 272 milyon \$ ve 2015 yılı için 36 milyar 705 milyon \$ turizm harcaması gerçekleştirilememiştir.

3.5.11. Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te Türkiye'nin Turizm Politikaları

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve 2007-2013 dönemini kapsayan Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı 28.02.2007 tarih ve 2007/4 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı'yla onaylanmış olup, 02.03.2007 tarih ve 26450 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Hazırlanan 101 sayfalık turizm stratejisi ve eylem planı aşağıda belirtilen beş bölümden oluşmaktadır (Türkiye Turizm Stratejisi, 2007):

- Giriş-Yönetici Özeti
- Yeni Ufuklara Doğru Türkiye Turizmi,
- Turizm Sektörünün Güçlendirilmesine Yönelik Stratejiler,
- Türkiye Turizm Stratejisinin Uygulanması ve
- Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı 2007-2013.

Hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi'nde:

Sürdürülebilir turizm yaklaşımı benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasından önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesinin sağlanmasıdır.

vizyon ifadesinden sonra bu vizyona ulaşmada göz önünde bulundurulması gereken 22 ilke belirlenmiştir. Vizyon ifadesine bakıldığında ilk kelimenin *sürdürülebilirlik* olduğu görülmektedir. Bununla birlikte vizyon ifadesinin geriye kalan bölümünde; istihdam, bölgesel kalkınma, turist sayısı, turizm geliri ve markalaşma öne çıkarılarak turizmin ekonomik boyutuna odaklanması dikkat çekicidir. Turizmin sosyo-kültürel, toplumsal ve çevresel boyutlarına vizyon ifadesinde yer verilmemesi önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Her ne kadar “sürdürülebilir turizm yaklaşımı” belirtilen eksiklikleri içerse de ekonomik kavramları kelime kelime vermek yerine sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, toplumsal yapı, tarihi ve kültürel değerler ile çevre konuları kelime kelime verilmesinin daha uygun ve doğru bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir.

Türkiye Turizm Stratejisi'nin “Turizm Sektörünün Güçlendirilmesine Yönelik Stratejiler” adlı üçüncü bölümünde:

- Planlama
- Yatırım
- Örgütlenme
- İç Turizm
- Araştırma ve Geliştirme
- Ulaşım ve Altyapının Güçlendirilmesi
- Tanıtım ve Pazarlama
- Eğitim
- Hizmet Kalitesi
- Kentsel Ölçekte Markalaşma
- Turizmin Çeşitlendirilmesi
- Mevcut Turizm Alanlarının Rehabilitasyonu
- Turizm Gelişim Bölgeleri
- Turizm Gelişim Koridorları
- Turizm Kentleri
- Eko-turizm Bölgeleri

olmak üzere 16 başlık bulunmaktadır. Her bir başlık; Strateji, 2023 Yılı Hedefleri ve Hedeflere Doğru alt başlıklarından oluşmaktadır. Strateji alt başlığında ilgili alanda belirlenen stratejiye yer verilmektedir. 2023 Yılı Hedefleri alt başlığı altında belirlenen strateji doğrultusunda ulaşılacak hedefler tespit edilmiştir. Hedeflere Doğru alt başlığında ise tespit edilen hedeflere ulaşmak için yürütülecek faaliyetler ve kullanılacak araçlara ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 22:
Türkiye'nin Turizm Sektörünün Güçlendirilmesine Yönelik Stratejiler

Strateji Başlığı	Strateji
Planlama	“Ekonomik gelişimi destekleyen; fiziksel düzeyde uygulanabilir; toplum yönelimli ve sürdürülebilir turizm ilkesini içeren bir planlama yaklaşımının ortaya konması”
Yatırım	“Turizm yatırım projelerini uygulanabilir kılacak teşvikler ile turizm sektöründe yatırımların artırılması”
Örgütlenme	“İyi Yönetişim” ilkesi çerçevesinde ulusal, bölgesel, il ve noktasal düzeyde turizm sektörü ile ilgili kamu, özel sektör kuruluşları ve STK’ların karar verme süreçlerine katılımlarını sağlayacak konseyler bazında kurumsallaşmaya gidilmesi”
İç Turizm	“İç turizmde toplumun farklı kesimlerine uygun kalite ve fiyatta turistik ürün alternatiflerinin sunulması”
Araştırma-Geliştirme	“Turizm sektöründe AR-GE’nin kamu, özel sektör ve turizm sektöründeki kuruluşlar arasında öncelikle ele alınması”
Ulaşım ve Altyapı	“Hızla gelişen turizm sektörünün yoğunlaştığı yerleşmelerin altyapı ve ulaşım sorunların giderilmesi”
Tanıtım ve Pazarlama	“Ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte markalaşmanın hedeflenmesi, ulusal tanıtım ve pazarlamaya ek olarak varış noktası bazında tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine başlanması”
Eğitim	“Turizm eğitiminin meslek odaklı olması ve ölçülebilir sonuçlar içermesi”
Hizmet Kalitesi	“Turizm sektörünün her bileşeninde Toplam Kalite Yönetiminin Etkin Kılınması”
Kentsel Ölçekte Markalaşma	“Zengin kültürel ve doğal değerlere sahip kentlerimizin markalaştırılarak, turistler için bir çekim noktası haline getirilmesi”
Turizm Çeşitlendirilmesi	“Alternatif turizm türlerinden öncelikli olarak sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, ekoturizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizminin geliştirilmesi”
Mevcut Turizm Alanlarının İyileştirileceği Bölgeler	“Kitle turizminin yoğun olarak geliştiği alanların altyapısının öncelikli olarak ele alınarak güçlendirilmesi ve bu bölgelerdeki turizm sezonunun tüm yıla yayılabilmesine yönelik düzenlemelerin yapılması”
Turizm Gelişim Bölgeleri	“Varış noktası olarak geliştirilecek ve birden fazla ili kapsayan turizm gelişim bölgelerinde yerel ve bölgesel kalkınmada turizmin güçlü bir araç olarak kullanılması”
Turizm Gelişim Koridorları	“Belli bir güzergâhın doğal ve kültürel dokusunun yenilenerek belli temalara dayalı olarak turizm amacıyla geliştirilmesi”

Kaynak: Türkiye Turizm Stratejisi 2023, 2007.

Türkiye Turizm Stratejisi'nin ikinci ve üçüncü bölümünde belirlenen stratejiler ve hedeflere ulaşmak için yürütülecek faaliyetlerin uygulanmasında yetkili ve görevli kurum ve kuruluşlara ilişkin planlanan örgütlenme şeması Şekil 14'te gösterilmektedir.

Şekil 14:

Turizm Stratejisi 2023 Örgütlenme Şeması

Kaynak: Türkiye Turizm Stratejisi, 2007: 36.

Türkiye Turizm Stratejisi 2023'ün üçüncü bölümünde bulunan 13 başlıkta belirlenen stratejiler ve hedeflerin uygulanma süreci Şekil 15'te gösterilmektedir. Örgütlenme ile ulaşım ve altyapının güçlendirilmesine ilişkin stratejiler doğrultusunda belirlenen hedeflerin, 2011 yılının sonuna kadar tamamlanması öngörülmüştür. Araştırma ve geliştirme ile mevcut turizm alanlarının rehabilitasyonuna ilişkin hedeflerin 2012, diğer alanlara ilişkin hedeflerin ise 2013 yılının sonuna kadar tamamlanması öngörülmüştür.

Şekil 15:

Türkiye Turizm Stratejisinin Uygulama Süreci

Kaynak: Türkiye Turizm Stratejisi, 2007: 37.

Şekil 15'te gösterilen ve 2013 yılı sonuna kadar tamamlanması planlanan turizm ile ilgili konularda hedeflenen, beklenen ve istenilen düzeye ulaşıldığı söylenemez. Belirlenen konuların, Türkiye turizminin kemikleşmiş sorunları haline gelmeye başladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 23:
Planlı Kalkınma Dönemi Hükümetleri

Hükümet	Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi	Süre ¹	İktidar ²
27.	25/06/1962	25/12/1963	1 Y 6 A = 548 G	K
28.	25/12/1963	20/02/1965	1 Y 2 A = 423 G	K
29.	20/02/1965	27/10/1965	8 A = 249 G	K
30.	27/10/1965	03/11/1969	4 Y 1 A = 1468 G	TP
31.	03/11/1969	06/03/1970	4 A = 123 G	TP
32.	06/03/1970	26/03/1971	1 Y = 385 G	TP
33.	26/03/1971	11/12/1971	9 A = 260 G	K
34.	11/12/1971	22/05/1972	5 A = 163 G	K
35.	22/05/1972	15/04/1973	11 A = 328 G	K
36.	15/04/1973	26/01/1974	9 A = 286 G	K
37.	26/01/1974	17/11/1974	10 A = 295 G	K
38.	17/11/1974	31/03/1975	4 A = 134 G	G
39.	31/03/1975	21/06/1977	2 Y 3 A = 813 G	K
40.	21/06/1977	21/07/1977	1 A = 30 G	A
41.	21/07/1977	05/01/1978	6 A = 168 G	K
42.	05/01/1978	12/11/1979	1 Y 10 A = 676 G	K
43.	12/11/1979	12/09/1980	10 A = 305 G	A
44.	21/09/1980	13/12/1983	3 Y 3 A = 1178 G	AH
45.	13/12/1983	21/12/1987	4 Y = 1469 G	TP
46.	21/12/1987	09/11/1989	1 Y 11 A = 689 G	TP
47.	09/11/1989	23/06/1991	1 Y 7 A = 591 G	TP
48.	23/06/1991	20/11/1991	5 A = 150 G	TP
49.	20/11/1991	16/05/1993	1 Y 6 A = 543 G	K
50.	25/06/1993	05/10/1995	2 Y 4 A = 832 G	K
51.	05/10/1995	30/10/1995	25 G	A
52.	30/10/1995	06/03/1996	5 A = 128 G	K
53.	06/03/1996	28/06/1996	3 A = 114 G	K
54.	28/06/1996	30/06/1997	1 Y = 367 G	K
55.	30/06/1997	11/01/1999	1 Y 7 A = 560 G	K
56.	11/01/1999	28/05/1999	4 A = 137 G	TP
57.	28/05/1999	19/11/2002	3 Y 6 A = 1271 G	K
58.	19/11/2002	12/03/2003	4 A = 113 G	TP
59.	14/03/2003	29/08/2007	4 Y 5 A = 1629 G	TP
60.	29/08/2007	06/07/2011	3 Y 11 A = 1407 G	TP
61.	06/07/2011	29/08/2014	3 Y 1 A = 1150 G	TP
62.	29/08/2014	28/08/2015	1 Y = 364 G	TP
63.	25/08/2015	24/11/2015	3 A = 91 G	G
64.	25/11/2015	24/05/2016	6 A = 181 G	TP

¹ Y=Yıl; A=Ay; G=Gün

² TP=Tek Parti; K=Koalisyon; G=Geçici; A=Azınlık; AH=Askeri Hükümet

Kaynak: basbakanlik.gov.tr ve tr.wikipedia.org internet adreslerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Planlı kalkınma döneminde, turizm ile ilgili politikaların oluşturulması, yürütülmesi, izleme ve kontrol sürecinde baş aktör hükümetlerdir. Dolayısıyla planlı kalkınma döneminde görev alan hükümetlere ve görev sürelerine yer vermenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, Tablo 23'te planlı kalkınma döneminde görev alan Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Planlı kalkınma döneminin başlangıcı olan 1963 yılından 2016 yılına kadar olan 53 yıllık süreçte, Türkiye'de 38 hükümet kurulmuştur. Kurulan 38 hükümetin; 18'i koalisyon hükümeti, 14'ü tek parti hükümeti, 3'ü azınlık hükümeti, 2'si geçici hükümet ve 1'i askeri hükümet olarak görev yapmıştır. 51. Azınlık Hükümeti, 25 günlük görev süresiyle planlı kalkınma döneminin en kısa süreli hükümetidir. Planlı kalkınma döneminin en uzun süreli hükümeti ise 1.629 günlük görev süresiyle 59. hükümettir. Planlı kalkınma döneminde görev alan 38 hükümetin ortalama görev süresi 516,9 gündür. Planlı kalkınma döneminde görev alan 18 koalisyon hükümetinin ortalama görev süresi 445,78 gün olarak gerçekleşirken, 14 tek parti hükümetinin görev süresi ise 704 gün olarak gerçekleşmiştir.

Gerek koalisyon hükümetleri gerekse tek parti hükümetlerinin ortalama iktidar süreleri 2 yılın altında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, bir hükümet döneminde hazırlanan kalkınma planı, uygulamaya konduktan kısa bir süre sonra hatta hiç konmadan yeni hükümet tarafından öncelik düşüncesindeki farklılıklar, kaynakların kullanım alanlarındaki farklılıklar ile politik ve ideolojik farklılıklar gibi nedenlerden dolayı kabul görmeyebiliyordu.

İktidarda olan hükümetin turizme bakış açısı, oluşturulan turizm politikalarının yürütülmesi için hazırlanan planlara uyulmasında çok önemli bir etkidir. Bu bağlamda, Turizm Bakanlığı'nın müstakil bir bakanlık yerine Tanıtma ya da Kültür ile ortak bir bakanlık biçiminde teşkilatlanması örneği verilebilir. Teşkilatlanmanın biçimine göre, oluşturulan turizm politikaları ve hazırlanan planların sahiplenilmesi, uygulanması ve takibinin yapılması değişiklik arz edecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Goeldner ve Ritchie (2009: 18), başarılı bir turizm yönetimi için “doğru şeyleri yapmanın” “şeyleri doğru yapmak”tan daha önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Costa’ya (2006: 240) göre, turizm planlamasının geleceği, turizm kaynaklarının ve sistemlerinin düzenlenme ve koordinasyon biçimine bağlı olarak şekillenecektir.

Goeldner ve Ritchie ile Costa’nın da belirttiği gibi turizm kaynaklarının doğru kullanımı, sistematik bir süreç ile mümkün olacaktır. Bu sistematiki yerleştirme amacıyla hazırlanan kalkınma planları, Türkiye’nin turizm alanındaki gelişiminin kendi haline bırakılmaması bakımından önemlidir. Ayrıca devletin resmi politikaları olması bakımından da gerek özel sektör gerekse kamu otoriteleri ve sivil toplum kuruluşları ile yerel toplumun önünü görmesini sağlayacaktır.

Ersoy (2006), planlama mevzuatımızın üst ölçek planlama, yönetim, planlama araçlarının yetersizliği ve denetim mekanizması bakımından son derece yetersiz olmasına, pragmatik ve acil sorunları çözmek amacıyla parçalar halinde düzenlemeler yapılmasının sorunu daha da karmaşık hale getirdiğini ifade etmektedir.

Ersoy’un da belirttiği gibi planlama sürecinde bazı aksaklıklar yaşanmaktadır. Yaşanan bu aksaklıklar nedeniyle üzerinde birçok insanın, aylarını hatta yıllarını vererek hazırlanan planlar, eksik olarak hatta bazen hiç uygulanamadan işlevsiz bir hale gelerek raflarda toz katmanları altında kalabiliyor.

Turizm sektörünün planlanmasında; doğal, kültürel, parasal veya insan gücü boyutlarıyla kamu kaynağı kullanıldığı sürece bunların, toplumun uzun vadeli refahına en yüksek katkıları sağlayacak şekilde nasıl kullanılacağını belirleyecek kararlarda kamunun etkinliği sürdürülmelidir (DPT, 2007: 47). Ekinci ve Doğdu’ya (1992: 122) göre, turizmde planlı bir gelişme ve telafi edilemeyecek hataları önlemek amacıyla turizmi bilen yetişmiş kişiler tarafından yürütülecek gerçekçi turizm politikasının oluşturulması gerekmektedir.

Turizm politikasının, turizmi bilen kişiler tarafından oluşturulması gerekir denilmekle birlikte, kimlerin turizmi bildiği, turizmi bilenlerin politika oluşturmayı ya da planlama yapmayı bilip bilmedikleri, bu kişilerin yönetim, finans, ekonomi, kültür, tarih,

arkeoloji, mimari, çevre ve mevzuat bilgilerinin ne düzeyde olduğu tartışmaya açıktır. Dolayısıyla burada, turizmi bilenler ile yukarıda bahsedilen alanlardaki uzman kişilerin birlikte hareket etmesi en doğru seçenek olacaktır. Diğer taraftan, Türkiye’de kalkınma planlarının merkezi yönetim tarafından hazırlanması, söz konusu koordinasyon içerisindeki planlama sürecinin etkili olmasını sektöre uğratabilmektedir.

Türkiye’nin bürokrasi ağırlıklı kamu yönetimi anlayışı, disiplinler arası bir kurulun bir masa etrafında toplanmasını ya da toplansa da verimli bir beyin fırtınası yapmasını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, son yıllarda karar alma mekanizmalarına kamu otoriteleri dışındaki tarafların da katılımı için yoğun çaba sarf edildiğini belirtmek ve takdir etmek gerekiyor.

McIntosh vd. (1995: 336), turizmin her derde deva olmadığını hatta turizmin aşırı gelişiminden dolayı toprak ve su kirliliğinin yanı sıra insan kirliliğine bile neden olabileceğini ifade etmektedir. Nasıl otomobil ve otobüs gibi taşıtların sayısının artması nedeniyle şehirde, trafik sıkışıklığı, park sorunu ve hava kirliliğı gibi sorunlar yaşanıyor ve yaşam kalitesinin düzeyi düşüyorsa turizmin de aşırı gelişiminden dolayı yerel toplumun yaşam kalitesinin zarar görmesi söz konusu olmaktadır.

1963-1983 döneminde turizm politikasının temel hedefi, turizm gelirleriyle ödemeler dengesine katkıda bulunmak; döviz gelirlerini arttırmak; yeni iş alanları yaratmak ve Türk vatandaşlarına tatil olanakları sağlamaktır (DPT, 2007: 6). Türkiye de dahil olmak üzere dünyada birçok ülke, turizmden olabildiğince çok yararlanmak istiyor. Özellikle döviz girdisi nedeniyle ödemeler dengesi ve istihdam üzerindeki olumlu etkisinin yanı sıra çarpan etkisinin de yüksek olması ülkeleri turizmden pay kapmaya yönlendiriyor.

McIntosh vd. belirttiğı gibi turizm, her derde deva değildir. Dolayısıyla, kısa sürede ülkelere ekonomik bakımdan bazı yararlar sağlasa da uzun dönemde, bu yararlardan çok daha fazla sayıda zarar söz konusu olabilir. Turizm tesislerine tahsis edilen kıyı kesimlerinden yerel toplumun yararlanamaması, turizme tahsis edilen alanlar nedeniyle tarım alanlarının küçülmesi ve tarımda çalışan insanların, turizm tesislerinde çalışmaya başlamasıyla tarım ürünlerinin üretiminin azalması ve dolayısıyla tarım ürünleri fiyatlarının artması, gençlerin, turistleri örnek alarak onlar gibi giyinmeye, konuşmaya, yemeye ve onlar gibi davranmaya başlaması, kadınların, geleneksel Türk ailesindeki

annelik ve ev kadını yerine çalışan iş kadını haline dönüşmesi nedeniyle ev ve aile bireylerine daha az vakit ayırması, kültürel değerlerin metalaştırılarak turistleri güldürmek ve memnun etmek için her şeyin mubah olduğu bir anlayışın yaygınlaşması gibi birçok konuda, turizmden dolayı istenmeyen durumlar ortaya çıkabilir.

Turizm politikası ve turizm planlaması, yukarıda bahsedilen hadiselerin hiç yaşanmaması ya da etkilerinin en az düzeye indirilmesi amacıyla yapılmalıdır. Elbette, ülkenin sahip olduğu kaynakları, ekonomik çıkara dönüştürmek gerekmektedir. Bununla birlikte, burada tek amaç daha çok döviz olmamalıdır. Çünkü bir toplum, sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerini, toplumsal yapısı ile gelenek ve göreneklerini geri döndürülemeyecek düzeyde kaybedebilir. Kaybedilen ya da bozulan çevreyi eski haline döndürmek sadece mali açıdan değil aynı zamanda zaman bakımından da bir ülke için katlanılacak çok büyük bir maliyettir.

Türkiye, turizm açısından dünyada önde gelen ülkelerden birisi olmasına rağmen bulunduğu coğrafya nedeniyle, sürekli olarak bir istikrarsızlık söz konusudur. 1990 yılında patlak veren Körfez Savaşı, 2003 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'ı işgali, 2010'lu yıllarda Afrika ve Orta Doğu'da patlak veren ve Arap Baharı adı verilen halk ayaklanmaları, Suriye'deki iç savaş ve Türkiye'nin uğraştığı PKK terörünün yanı sıra Türkiye-İsrail ve Türkiye-Rusya örneklerinde olduğu gibi ülkeler arasında ikili ilişkilerde yaşanan politik krizler, turizmin planlı bir şekilde gelişiminin önündeki en büyük beklenmedik engeller olarak öne çıkmaktadır.

Planlar hazırlandıktan sonra patlak veren her olay; planın, planlandığı gibi yürütülmesini engellemektedir. Elbette planlama sürecinde olası aksaklıkların da dikkate alınarak “B” ve “C” hatta daha fazla sayıda planların da hazırlanması gerekmektedir. Bununla birlikte, bu kadar sık ve etkisi büyük olayların ortaya çıkacağını ve etkisinin ne kadar süreceğini tahmin etmenin çok güç olduğunu da belirtmek gerekiyor.

Türkiye'nin ilk dört planlı döneminde, genellikle turizm altyapısının geliştirilmesi ve iyileştirilmesine yönelik politikalar oluşturulmuştur. Bu dönemlerde, turizmin ekonomik getirisi üzerine odaklanıldığı görülmektedir. Özellikle turizm geliri ve turist sayısı üzerinde en çok durulan konular olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde yine kitle

turizmine yönelik politikalar benimsenmiş ve tanıtım ve pazarlama faaliyetleri de kitle turizmine yönelik hazırlanmıştır. Konaklama tesisi sayısı, yatak ve oda kapasitesi, havaalanı, karayolu, su-kanalizasyon ve haberleşme gibi altyapı ve üstyapıya yönelik hedefler de bu dönemde üzerinde en çok durulan konular arasında yer almaktadır.

Beşinci planla birlikte, turizm altyapısının ve üstyapısının belirli bir düzeye ulaşması nedeniyle, turizmi çeşitlendirme, yüksek gelirli turisti hedef kitle olarak belirleme, alternatif turizm türlerine yönelme ve ekoturizm gündeme getirilmiştir. Altıncı planda, toplumun da turizm hareketliliğine katılımı ve aile işletmeciliğine yer verilmesinin yanı sıra turizmi çeşitlendirme ve niceliğin yanında niteliğin de iyileştirilmesine yönelik politikalar bulunmaktadır. Bu dönemle birlikte turizmin sadece olumlu yönleri değil olumsuz tarafları da sıkça planlar da yer alır duruma gelmiştir.

Yedinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu planlarda turizme ilişkin özel ihtisas komisyonlarının kurulması ve turizm politikalarının başlıklar altında kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerden akademisyenlerin katılımıyla oluşturulması, katılımcı bir planlama açısından önemlidir. Dolayısıyla hazırlanan planda, çok sayıda tarafın görüşü ve onayı olacağı için uygulanma süreci de kolaylaşacaktır.

Turizmin sosyo-kültürel boyutunun da dikkate alındığı turizm politikaları; aile, dil, din, gelenek, görenek, kadın, giyim ve yeme-içme gibi bir toplumun sahip olduğu en önemli değerlerinin turizmden olumsuz yönde etkilenmesini önleyecek ya da en az düzeyde yaşanmasını sağlayacaktır. Ayrıca yerel toplum ile turist çatışmasının da bu politikalar aracılığıyla önüne geçilebilir.

Bu tez çalışması sonucunda özetle; Türkiye'nin planlı kalkınma döneminde turizmin, plansız döneme göre büyük bir ivme ile geliştiğini söyleyebiliriz. Ancak bu noktada, dünya turizm pazarının da paralel bir şekilde büyüdüğünü belirtmek gerekiyor. Türkiye, günümüzde dünyada uluslararası turizm hareketliliğine önde gelen ülkelerden birisidir. Konaklama tesislerinin, Akdeniz Bölgesi'nde bulunan rakip ülkelere kıyasla daha yeni olması bir avantaj olarak kabul edilebilir. Diğer taraftan, turizm geliri bakımından planlarda belirtilen hedeflere ulaşamamıştır. Ayrıca, turizmi çeşitlendirme ve turizmi Türkiye'nin bütününe ve zaman bakımından bütün bir yıla yayma hedefleri de istenilen ve beklenen düzeye henüz ulaşamamıştır. Turizm, herhangi olumsuz bir olaydan çok

kısa sürede hatta bazı durumlarda olayın patlak vermesiyle birlikte etkilenmektedir. Dolayısıyla, gelecek yılları kapsayan orta ve uzun vadeli planlar, günümüzde hazırlanmaktadır.

Turizm talebi daha çok yabancı tur operatörlerine bağlı olan Türkiye'nin güçlü ve etkili tur operatörlerine sahip olması, Türkiye'nin küresel imajını iyileştirecek eylemlerde bulunması, iç turizme yönelik destekleyici uygulamaların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, turizm ile kültürün birbirinden farklı alanlar olduğunun farkına varılması, yetki ve görev alanlarında yerel yönetimlere turizm alanında daha fazla yetkinin verilmesi, hizmet kalitesinde sürekli iyileştirme ilkesinin benimsenmesi, turizm tesislerine stajyer çalıştırmada bir sınır getirilerek kalifiye eleman çalıştırılmasının teşvik edilmesi ile meslek birlikleri arasında görülen bazı anlaşmazlıkların ortadan kaldırılarak Türkiye turizmine odaklanmalarının sağlanması gibi konularda koruyucu ve düzenleyici tedbirlerin alınması, Türkiye turizminin gelecekte ortaya çıkacak beklenmedik durumlara karşı hazır olmasını ya da en az düzeyde etkilenmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKTAŞ, Ahmet (2002), *Turizm İşletmeciliği ve Yönetimi*, Genişletilmiş 2. Baskı, Antalya: Azim Matbaası.
- ANDAÇ, Faruk (2014), *Turizm Hukuku*, 5. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- ARCHER, Brian, Cooper, Chris & Ruhanen, Lisa (2004), “The Positive and Negative Impacts of Tourism”, Ed. William F. Theobald, in: *Global Tourism*, Third Edition, Elsevier, USA, pp. 79-102.
- BALCI, Ali. (1995), *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: 72TDFO Bilgisayar-Yayıncılık.
- BHATIA, K., Arjun (2002), *Tourism Development: Principles & Practices*, New Delhi: Sterling Publishers.
- BURKART, A. J. & Medlik, S. (1988), *Tourism: Past, Present and Future*, Second Edition, London: ELBS Heinemann Professional Publishing.
- CAN, Halil, Tuncer, Doğan ve Ayhan, Doğan Yaşar (1999), *Genel İşletmecilik Bilgileri*, 10. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- COOK, Roy A., Yale, Laura J. & Marqua, Joseph J. (1999), *Tourism: The Business of Travel*, New Jersey: Prentice Hall.
- COSTA, Carlos (2006), “Tourism Planning, Development and the Territory”, in Editors: Dimitrios Buhalis, Carlos Costa, *Tourism Management Dynamics: Trends, Management and Tools*, Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann, pp. 236-244.
- COSTA, Carlos & Buhalis, Dimitrios (2006), “Introduction”, in Editors: Dimitrios Buhalis, Carlos Costa, *Tourism Management Dynamics: Trends, Management and Tools*, Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann, pp. 1-6.
- ÇEVİK, Hasan Hüseyin (2003), “Modern Devlette Kamu Politikası Oluşturma: Kavramlar, Aktörler, Karar Verme, Kamu Politikası Süreci ve Türkiye Analizi”, içinde Editörler: Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk, Bayram Coşkun, *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar: Sorunlar,*

Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÇOBAN, Mehmet (2007), *Stratejik Planlama*, Editör: Muhsin Halis, İstanbul: Alfa Basım-Yayım.

DEMİRKOL, Şehnaz ve Çetin, Gürel (2014), *Turizm Politikaları ve Alternatif Yönetim Yaklaşımları*, Sakarya: Değişim Yayınları.

DİNÇER, Mithat Zeki ve Çetin, Gürel (2015), “Kalkınma Planlarında Turizm”, içinde Editörler: Derman Küçükaltan, Hüseyin Çeken, Şefik Okan Mercan, *Değişik Perspektifleriyle Turizm Politikası ve Planlaması*, Ankara: Detay Yayıncılık.

DOĞAN, Hasan Zafer (2004), *Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri*, 2. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

DREDGE, Dianne, Jenkins, John & Whitford, Michelle (2011), “Tourism Planning and Policy: Historical Development and Contemporary Challenges”, in Editors: Dianne Dredge, John Jenkins, *Stories of Practice: Tourism Policy and Planning*, Ashgate Publishing, Great Britain.

ERSOY, Melih (2000), “İmar Planlarının Kademelenmesi ve Farklı Ölçeklerdeki Planlar Arasındaki İlişki”, içinde Editörler: M. Ersoy, H.Ç. Keskinok, *Mekan Planlama ve Yargı Denetimi*, Ankara: Yargı Yayınevi.

GEE, Chuck Y., Makens, James C. & Choy, J.L., (1989), *The Travel Industry*, 2nd Edition, New York: Van Nostrand Reinhold. Aktaran İÇÖZ, Orhan, Var, Turgut ve İlhan, İbrahim (2009), *Turizm Planlaması ve Politikası: Turizmde Bölgesel Planlama*, 2. Basım, Ankara: Turhan Kitabevi.

GOELDNER, Charles R. & Ritchie, J. R. Brent (2009), *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, 11th Edition, New Jersey: Wiley.

GUNN, Clare A. & Var, Turgut (2002), *Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases*, 4th Edition, Routledge, London: Taylor & Francis Group.

HALİS, Muhsin ve Tekinkuş, Mehmet (2003), “Kamuda Performans Yönetimi”, içinde Editörler: Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk, Bayram Coşkun, *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar: Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

HALL, C. Michael (2008), *Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships*, 2nd Edition, Great Britain: Pearson Education.

- İÇÖZ, Orhan ve Kozak, Metin (2002), *Turizm Ekonomisi: Turizmin Makro ve Mikro Ekonomik Etkileri*, 2.baskı, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- İÇÖZ, Orhan, Var, Turgut ve İlhan, İbrahim (2009), *Turizm Planlaması ve Politikası: Turizmde Bölgesel Planlama*, 2. Basım, Ankara: Turhan Kitabevi.
- KHAN, M., A. (2005), *Introduction to Tourism*, New Delhi: Anmol Publications.
- KOÇEL, Tamer (2005), *İşletme Yöneticiliği*, 10. Bası, İstanbul: Arıkan Basım Yayım.
- KOZAK, Nazmi, Kozak, Meryem A. ve Kozak, Metin (2015), *Genel Turizm: İlkeler-Kavramlar*, Yenilenmiş 18. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- McIntosh, Robert Woodrow, Goeldner, Charles R. & Ritchie, J. R. Brent (1995), *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, 7th Edition, USA: John Wiley & Sons.
- OLALI, Hasan (1990), *Turizm Politikası ve Planlaması*, İstanbul: Yön Ajans.
- OLALI, Hasan ve Korzay, Meral (1993), *Otel İşletmeciliği*, 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- PAGE, Stephen J. (2009), *Tourism Management: Managing for Change*, 3rd Edition, Slovenia: Elsevier.
- PAGE, Stephen J. & Connell, Joanne (2014), *Tourism: A Modern Synthesis*, 4th Edition, Singapore: Cengage Learning.
- PARLAK, Bekir ve Sobacı, Zahid (2008), *Kuram ve Uygulamada Kamu Yönetimi: Ulusal ve Global Perspektifler*, İkinci Baskı, Bursa: Alfa Aktüel.
- PEKÖZ, Metehan ve Yarcan, Şükrü (1998), *Seyahat İşletmeleri*, 3. Basım, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- RITCHIE, J. R. Brent & Crouch, Geoffrey I. (2003), *The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective*, The UK: CABI Publishing.
- SEYİDOĞLU, Halil (2009), *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*, 10. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları, No: 24.
- SHARPLEY, Richard & Telfer, David J. (2014), "Introduction: Tourism and Development: A Decade of Change", in Editors: Richard Sharpley, David J. Telfer, *Tourism and Development: Concepts and Issues*, Second Edition, UK, USA, Canada: Channel View Publications.

- SONGÜR, Neşe (2011), *Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama: İl Özel İdare Deneyimi*, Yayın No: 359, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- SÜMER, Mehmet (1983), “III. Ödül”, içinde Editör: Hasan Olalı, S. Selçuk Nazilli, E. Nilgün Kırıcıoğlu, Mehmet Sümer, *Dış Tanıtım ve Turizm*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No: 253.
- ŞİMŞEK, M. Şerif (2007), *Yönetim ve Organizasyon*, Yenilenmiş 9. Baskı, Konya: Adım Ofset & Matbaacılık.
- TEKELİ, Hasan (2001), *Turizm Pazarlaması ve Planlaması*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- THEOBALD, F. William (2004), “Changing Directions: Planning and Development Issues”, Ed. William F. Theobald, in: *Global Tourism*, Third Edition, Elsevier, USA, pp. 163-165.
- TORTOP, Nuri, İsbir, Eyüp G. ve Aykaç, Burhan (1993), *Yönetim Bilimi*, Ankara: Yargı Yayınları.
- TOSKAY, Tunca (1978), *Turizm: Turizm Olayına Genel Yaklaşım*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2534.
- TRIBE, John (2010), *Strategy for Tourism*, Oxford: Goodfellow Publishers.
- USTA, Öcal (2002), *Genel Turizm*, İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- WEAVER, David & Lawton, Laura (2010), *Tourism Management*, 4th Edition, China: Wiley.
- YAĞCI, Özcan (2007), *Turizm Ekonomisi*, 2. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- YILDIRIM, Ali ve Şimşek, Hasan (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 7. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Sürekli Yayınlar

- BİRCAN, İsmail (2002), “Kamu Kesiminde Stratejik Yönetim ve Vizyon”, *Planlama Dergisi*, DPT'nin 42. Yılı Özel Sayı, ss. 11-20.
- BORRELLİ, Nunzia & Kalayil, Ann Lata (2011), “Tourism and Planning in Chicago, The Experience of Devon Avenue”, *Tourism Planning & Development*, 8(4), 345-357.
- BURNS, Peter (2004a), “The 1990 Solomon Islands Tourism Plan: A Critical Discourse Analysis”, *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 1(1), 57-78.
- BURNS, Peter M. (2004b), “Tourism Planning: A Third Way?”, *Annals of Tourism Research*, 31(1), 24-43.
- BURNS, Peter M. (2010), “Deconstructing Paradise and the Lessons from Samoa's 1992–2001 Tourism Master Plan”, *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 7(2), 195-210.
- DEMİR, Şen, Şirvan (2014), “Beş Yıllık Kalkınma Planlarından Türkiye Turizm Stratejisi 2023’e: Turizmde Tanıtma Çalışmalarına Yönelik İçerik Analizi”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 15, ss. 101-119.
- EKİNCİ, Yüksel ve Doğdu, Arzu (1992), “Planlı Dönemlerde Türk Turizmine Bakış (1963-1990)”, *Turizm Yıllığı 1992*, Türkiye Kalkınma Ajansı, Ankara, ss. 114-123.
- GÜVEN, Ahmet (2014), “Kamu Yönetiminde Geleceğin İnşasında Stratejik Bakış”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, ss. 63-80.
- HEALEY, P. (1993), “The Communicative Work of Development Plans”, *Environment and Planning*, 20(1), 83-104.
- INSKEEP, Edward (1988), “Tourism Planning: An Emerging Specialization”, *Journal of the American Planning Association*, 54(3), 360-372.
- KESKİN, Hidayet ve Sungur, Onur (2010), “Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye’de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21, ss. 271-293.
- LAI, Kun, Yiping Li, & Xuegang Feng. (2006) "Gap between Tourism Planning and Implementation: A Case of China", *Tourism Management*, 27(6): 1171-1180.

- LEW, Alan A. (2007), "Invited Commentary: Tourism Planning and Traditional Urban Planning Theory—The Planner as an Agent of Social Change", *Leisure/Loisir*, 31(2), 383-391.
- LEW, Alan A. (2014), "Scale, Change and Resilience in Community Tourism Planning", *Tourism Geographies*, 16(1), 14-22.
- McLOUGHLIN, Emmet & Hanrahan, James (2016), "Local Authority Tourism Planning in Ireland: An Environmental Perspective", *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 8(1), 33-52.
- MOSCARDO, Gianna (2011), "Exploring Social Representations of Tourism Planning: Issues for Governance", *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4-5), 423-436.
- RUHANEN, Lisa (2004), "Strategic Planning for Local Tourism Destinations: An Analysis of Tourism Plans", *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 1(3), 239-253.
- RUHANEN, Lisa M., McLennan, Char-Lee J. & Moyle, Brent D. (2013), "Strategic Issues in the Australian Tourism Industry: A 10-year Analysis of National Strategies and Plans", *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 18(3), 220-240.
- RYAN, Brent D. (2011), "Reading Through a Plan", *Journal of the American Planning Association*, 77(4), 309-327.
- SCUTTARİ, Anna, Lucia, Maria Della & Martini, Umberto (2013), "Integrated Planning for Sustainable Tourism and Mobility. A Tourism Traffic Analysis in Italy's South Tyrol Region", *Journal of Sustainable Tourism*, 21(4), 614-637.
- SHARPLEY, Richard (2008), "Planning for Tourism: The Case of Dubai", *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 5(1), 13-30.
- SÖZEN, Muhteşem Öztürk (2007), "1982 Sonrasında Türkiye’de Uygulanan Turizm Politikalarının Çanakkale Turizmine Etkileri", *Sosyoekonomi*, Yıl: 3, Sayı: 6, 63-88.
- TEYE, Victor B. (1999), "Commentary: Tourism Plans and Planning Challenges in Ghana", *Tourism Geographies*, 1(3), 283-292.
- TIMOTHY, Dallen J. (1998), "Cooperative Tourism Planning in a Developing Destination", *Journal of Sustainable Tourism*, 6(1), 52-68.

- TOSUN, Cevat, & Carson L. Jenkins. (1996), "Regional Planning Approaches to Tourism Development: The Case of Turkey." *Tourism Management*, 17(7): 519-531.
- TOSUN, Cevat & Timothy, Dallen J. (2001), "Shortcomings in Planning Approaches to Tourism Development in Developing Countries: The Case of Turkey", *International Journal of Hospitality Management*, 13(7), 352-359. Aktaran İÇÖZ, Orhan, Var, Turgut ve İlhan, İbrahim (2009), *Turizm Planlaması ve Politikası: Turizmde Bölgesel Planlama*, 2. Basım, Ankara: Turhan Kitabevi.
- WAN, Penny Yim King & Pinheiro, Francisco Vizeu (2014), "Macau's Tourism Planning Approach and Its Shortcomings: A Case Study", *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 15(1), 78-102.
- WATTANACHAROENSIL, Walanchalee & Schuckert, Markus (2014), "Reviewing Thailand's Master Plans and Policies: Implications for Creative Tourism?", *Current Issues in Tourism*, DOI: 10.1080/13683500.2014.882295.

Diğer Yayınlar

- BİLGİN, Pınar (2009), “Turizm Yönetimi ve Yeniden Yapılanması”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- DPT (1963), “Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967”, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara.
- DPT (1968), “İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972”, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara.
- DPT (1973), “Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977”, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara.
- DPT (1977), “Turizm ve Tanıtma Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Yayın No: 1529, ÖİK: 225, Ankara.
- DPT (1979), “Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983”, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara.
- DPT (1985), “Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989”, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Yayın No: 1974, Ankara.
- DPT (1990), “Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994”, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Yayın No: 2174, Ankara.
- DPT (1995a), “Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000”, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara.
- DPT (1995b), “Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Yayın No: DPT: 2416, ÖİK: 475, Ankara.
- DPT (2000), “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005”, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara.
- DPT (2001), “Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Yayın No: DPT: 2589, ÖİK: 601, Ankara.
- DPT (2006a), *Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu*, 2. Sürüm.

DPT (2006b), “Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013”, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara.

DPT (2007), “Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, *T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı*, Yayın No: DPT: 2727, ÖİK: 679, Ankara.

ERSOY, Melih (2006), “İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçek Planlama Sorunu”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 215-231, http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum3/3_2_ersoy.pdf, Erişim Tarihi: 18.05.2016.

<http://basbakanlik.gov.tr>, *Geçmiş Hükümetler*, https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/Global/_Government/pg_CabinetHistory.aspx, Erişim Tarihi: 11.07.2016.

<http://tr.wikipedia.org>, *Türkiye Hükümetler Listesi*, https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_h%C3%BCk%C3%BBmetleri_listesi, Erişim Tarihi: 11.07.2016.

Kalkınma Bakanlığı (2013), “Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018”, *T.C. Kalkınma Bakanlığı*, Ankara.

Kalkınma Bakanlığı (2014), “Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, *T.C. Kalkınma Bakanlığı*, Yayın No: KB: 2859, ÖİK: 713, Ankara.

Kalkınma Bakanlığı (2016a), *1960 Öncesi Dönemde Planlama*, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/60OncesiDonem.aspx>, Erişim Tarihi: 29.05.2016.

Kalkınma Bakanlığı (2016b), *1960 Sonrası Dönemde Planlama*, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/60SonrasiDonem.aspx>, Erişim Tarihi: 29.05.2016.

Kalkınma Bakanlığı (2016c), *Anayasalarımızda Planlama*, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/Anayasalarımızda-Planlama.aspx>, Erişim Tarihi: 29.05.2016.

Kalkınma Bakanlığı (2016d), *Planların Niteliği ve Kalkınma Bakanlığının İşlevleri*, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/PlanlarınNiteligiveDPTninislevleri.aspx>, Erişim Tarihi: 29.05.2016.

Kalkınma Bakanlığı (2016e), *Beş Yıllık Kalkınma Planları*, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/BesYillikKalkinmaPlani.aspx>, Erişim Tarihi: 29.05.2016.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2014a), “Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Turizm İstatistikleri”, *Konaklama İstatistikleri, İşletme Belgeli Tesisler*, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9857/isletme-belgeli-tesisler.html> Erişim Tarihi: 01.12.2015.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2014b), Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, *Turizm İstatistikleri, Konaklama İstatistikleri, Belediye Belgeli Tesisler*, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9858/belediye-belgeli-tesisler.html> Erişim Tarihi: 01.12.2015.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2016), Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, *Turizm İstatistikleri, Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri*, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 20.05.2016.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007), “Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013”, *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı*, Ankara.
- Resmi Gazete (1985), “İmar Kanunu”, Kanun No: 3194, Kabul Tarihi: 03.05.1985, *Resmi Gazete Sayı*: 18479.
- Resmi Gazete (2003a), “Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun”, Kanun No: 4848, Kabul Tarihi: 16.04.2003, *Resmi Gazete Sayı*: 25093.
- Resmi Gazete (2003b), “Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu”, Kanun No: 5018, Kabul Tarihi: 10.12.2003, *Resmi Gazete Sayı*: 25326.
- TÜRSAB (2015), *İstatistikler, Turist Sayısı ve Turizm Geliri*, <http://www.tursab.org.tr/dosya/69/tursit-sayisi694931036695248382693583665-1693349562.xls>, Erişim Tarihi: 28.11.2015; <http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/gostergeler/63TSTG.asp>, Erişim Tarihi: 01.12.2015
- TÜRSAB (2016a), *Seyahat Acentaları, İstatistikler: Turistik Tesis ve İşletmeler*, <http://www.tursab.org.tr/tr/seyahat-acentalari/seyahat-acentasi-arama?search=1> Erişim Tarihi: 01.06.2016.
- TÜRSAB (2016b), *İstatistikler: Turist Sayısı ve Turizm Geliri*, http://www.tursab.org.tr/dosya/69/tursit-sayisi_69_6309033.xls Erişim Tarihi: 17.06.2016.
- UNWTO (2007), *A Practical Guide to Tourism Destination Management*, United Nations World Tourism Organization, Madrid, Spain.
- UNWTO (2014), *UNWTO Annual Report 2014*, United Nations World Tourism Organization, Madrid, Spain.

UNWTO (2015), *UNWTO Tourism Highlights 2015 Edition*, United Nations World Tourism Organization, Madrid, Spain.

UNWTO (2016), *World Tourism Barometer*, Volume: 14, United Nations World Tourism Organization, Madrid, Spain.

ÖZGEÇMİŞ

Boğaziçi Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Turizm İşletmeciliği Bölümü'nde lisans eğitimini 2009 yılında tamamlayan Serkan POLAT, 2011 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini, 2014 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda doktora eğitimini tamamlamıştır. Yazarın ilgi alanlarını; turizm destinasyonu yöneti(şi)mi, turizm planlaması, turizm politikası, kamu yönetimi ve turizm ilişkisi ile yerel yönetimler ve turizm ilişkisi konuları oluşturmaktadır.

